

Erika Koivuniemi & Antto Mettälä

Laaja-alaiset oppimisvaikeudet osana työelämää

Kokemuksia palveluiden ja tukien tärkeydestä lapsuudesta aikuisuuteen

Opinnäytetyö

Kevät 2019

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Suuntautumisvaihtoehto:

Tekijät: Erika Koivuniemi ja Antto Mettälä

Työn nimi: Laaja-alaiset oppimisvaikeudet osana työelämää: Kokemuksia palveluiden ja tukien tärkeydestä lapsuudesta aikuisuuteen

Ohjaaja: Katariina Perttula

Vuosi: 2019

Sivumäärä: 82

Liitteiden lukumäärä: 3

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten laaja-alaiset oppimisvaikeudet näkyvät aikuisiällä työhaussa ja työelämässä. Lisäksi halusimme selvittää, mitä tukia ja palveluita heille on tarjolla. Opinnäytetyössä tutkimuskysymyksiä oli kolme. Miten laaja-alaiset oppimisvaikeudet näkyivät koulussa? Millaisia haasteita laaja-alaiset oppimisvaikeudet aiheuttavat aikuisiällä työelämässä? Millainen tuen saanti ja palvelut helpottaisivat työelämään pääsyä sekä sinne hakeutumista henkilöillä, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia?

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Opinnäytetyön teoriaosuus koostuu oppimisvaikeuksista yleisesti, laaja-alaisen oppimisvaikeuksien vaikutuksista koulunkäyntiin, laaja-alaisen oppimisvaikeuksien tunnistamisesta, laaja-alaisen oppimisvaikeuksien aiheuttamista haasteista sekä lapsena että aikuisena ja erilaisia tukea ja palveluita tarjoavista tahoista. Aihe opinnäytetyötä varten tuli erään paikkakunnan etsivältä nuorisotyöntekijältä.

Aineisto kerättiin teemahaastattelua käyttäen. Opinnäytetyöhön haastateltiin viittä etsivän nuorisotyöntekijän asiakasta, joilla oli laaja-alaisia oppimisvaikeuksia. Haastateltavat olivat iältään 21–29-vuotiaita nuoria. Haastatteluista saatu materiaali analysoitiin teemamenetelmää käyttäen.

Tutkimuksessa selvisi haastateltavilla olleen mukautettua opetusta peruskoulusta lähtien, ja opetusta oli aloitettu tukemaan varhaisessa vaiheessa. Haastateltavat kokivat teoriapainotteiset oppiaineet haastaviksi. Tutkimuksessa selvisi käytännölläheisten oppiaineiden ja työtapojen olevan mielekkäitä kaikille. Tutkimuksessa ilmeni kaikkien olleen koulukiusattuja sekä kokeneen haasteita ihmissuhteissa. Tutkimus osoitti kuntouttavan työtoiminnan olevan hyvä ponnahduslauta kohti työelämää tai sopiva palvelu tämän hetkiseen elämäntilanteeseen. Tutkimuksesta ilmeni, että haastateltavien saamat palvelut ja tuet ovat riittäviä. Kaikki haastateltavat kaipaisivat enemmän kannustusta. Kaikki haastateltavat olivat olleet jollain tapaa kiinnittyneitä työelämään.

Avainsanat: laaja-alaiset oppimisvaikeudet, tukimuodot, palvelut, nuoret aikuiset

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Authors: Erika Koivuniemi and Antto Mettälä

Title of thesis: Borderline intellectual functioning as part of working life - Experiences of the importance of services and support from childhood to adulthood

Supervisor: Katariina Perttula

Year: 2019

Number of pages: 82

Number of appendices: 3

The purpose of the thesis was to find out how borderline intellectual functioning appears in adulthood in job search and in working life. In addition, we wanted to find out what kind of support and services are available to them. We used three research questions in our thesis. What kind of challenges borderline intellectual functioning cause in working life in adulthood? What kind of support and services would make it easier for people with borderline intellectual functioning to gain access to and work in the labor market? How does borderline intellectual functioning appear during studying at school?

We accomplished our thesis as a qualitative study. The theoretical part of our thesis consists of learning disabilities in general, the impact of borderline intellectual functioning on schooling, the identification of borderline intellectual functioning, the challenges posed by borderline intellectual functioning, both as a child and as an adult, and in providing different support and services. For our thesis, we got our topic from an outreach youth worker.

The material was collected using a theme interview. We interviewed five customers of the outreach youth worker. All the interviewees had borderline intellectual functioning. The interviewees were aged between 21 and 29. The material we received from the interviews is analyzed by using thematic method.

The results of the study show that the interviewees had had adapted education since primary school and that teaching had been supported at an early stage. The theoretical subjects were considered challenging. The study revealed that interviewees had been bullied and they have experienced challenges in relationships. The research showed that rehabilitative work is a good stepping stone for working life or a suitable service for the current life situation. The survey showed that the services and support received by the interviewees are adequate. All interviewees would be more encouraged. All interviewees had been somehow attached to working life.

Keywords: borderline intellectual functioning, forms of support, services, young adults

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	1
Thesis abstract.....	2
SISÄLTÖ.....	3
1 JOHDANTO.....	5
2 TAVOITTEET, AIHEEN RAJAUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET....	7
3 YLEISTÄ OPPIMISVAIKEUKSISTA.....	9
3.1 Laaja-alaiset oppimisvaikeudet.....	10
3.2 Erityisvaikeudet oppimisessa.....	13
3.3 Lievä älyllinen kehitysvammaisuus.....	14
3.3.1 Monimuotoinen oppimiskyvyn häiriö.....	15
3.3.2 Aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö.....	15
4 LAAJA-ALAISTEN OPPIMISVAIKEUKSIEN TUNNISTAMINEN ...	17
4.1 ICD-10 luokitus ja ICF-luokitus.....	17
4.2 Älykkyydestä kognitiivisen tason mittarina.....	19
5 LAAJA-ALAISET OPPIMISVAIKEUDET KOULUNKÄYNNISSÄ ...	22
5.1 Lukivaikeus.....	23
5.2 Matematiikka.....	24
5.3 Vieraat kielet.....	25
5.4 Kognitiiviset vaikeudet ja niiden tunnistaminen.....	26
6 SYRJÄYTYMISEN RISKIT.....	28
6.1 NEET-nuoret koulutuksen ja työelämän ulkopuolella.....	28
6.2 Sosiaaliset ongelmat laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa.....	31
6.3 Syrjäytymisen syitä ja yhteiskunnallinen hinta.....	31
6.4 Mielenterveysongelmat osana laaja-alaisia oppimisvaikeuksia.....	33
6.5 Stressi laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa.....	36
7 PALVELUT JA TUKI.....	38
7.1 Palveluohjaus.....	39
7.2 Etsivän nuorisotyöntekijän rooli.....	40
7.3 Nuorisotakuu.....	41
7.4 Työllistymissuunnitelma.....	42

7.5	Aktivointisuunnitelma	42
7.6	Kuntoutusjärjestelmä.....	43
7.7	Kuntouttava työtoiminta.....	44
7.8	Työkokeilu ja työhönvalmennus	45
7.9	Uravalmennus	46
7.10	Työterveyshuollon tarjoama tuki	46
8	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	48
8.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	48
8.2	Laadullinen tutkimus	48
8.3	Teemahaastattelu	50
8.4	Tutkimusaineiston analysointi	52
8.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	53
9	TUTKIMUSTULOKSET	55
9.1	Laaja-alaiset oppimisvaikeudet osana opiskelua ja oppimista	55
9.2	Vahvuudet ja haasteet laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa työelämässä	60
9.3	Kognitiiviset haasteet ja muut vaikeudet aikuisiällä.....	61
9.4	Erilaiset tuet ja palvelut laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa	62
9.4.1	Tulevaisuudensuunnitelmat	64
9.4.2	Miten tukisit itsesi kaltaista nuorta?.....	65
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	66
11	POHDINTA	72
	LÄHTEET	75
	LIITTEET	82

1 JOHDANTO

Kehitysvammaliiton verkkosivuston Vernerin (2014) mukaan Suomessa on kymmeniä tuhansia ihmisiä, joita koskevat laaja-alaiset oppimisvaikeudet. Olemme samaa mieltä Vernerin (2014) kanssa, että kyseessä onkin yhteiskunnallisesti merkittävä sosiaalinen ongelma.

Laaja-alaisille oppimisvaikeuksille ei ole tarkkaa määritelmää ja eikä omaa diagnostista luokkaansa ICD-10 tautiluokituksessa (Närhi ym. 2011, 245). Laaja-alaisen oppimisvaikeuksien määritelmä sekoitetaan lievään kehitysvammaan ja erityisiin oppimisvaikeuksiin ja onkin tutkimuskohteena jäänyt näiden ulkopuolelle. Laaja-alaiset oppimisvaikeudet ovat pudonneet kehitysvamma- ja erityisten oppimisvaikeuksien tutkimusalojen väliin ja tieto asiasta on pirstaleista sekä niukkaa. (Vernerin 2014.) Myös aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden ongelmat saattavat hankaloittaa laaja-alaisen oppimisvaikeuksien tunnistamista (Huttunen 2018). Laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa esiintyvä kognitiivisten kykyjen heikkous aiheuttaa suuria vaikeuksia henkilön suoriutumisessa koulussa, työssä ja sosiaalisessa elämässä (Närhi ym. 2011, 245). Koulussa henkilön toimintakyky huomioidaan vielä suhteellisen hyvin oppimisvaikeuksien taustalla, mutta aikuisiällä oppimisvaikeuksia ja toimintarajoitteita luokitellaan yhteiskunnallisessa instituutiossa syrjäytymisvaaraksi tai sen uhaksi (Seppälä 2010, 14). Laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin liittyy myös vahvasti mielenterveysongelmat, sosiaaliset ongelmat ja muut moninaiset ongelmat.

Opinnäytetyömme käsittelee laaja-alaisia oppimisvaikeuksia osana työelämää. Työssämme olemme huomioineet lapsuuden vaikutukset aikuisuuteen. Opinnäytetyömme haastateltavat olivat 21–29 -vuotiaita nuoria aikuisia ja heillä oli laaja-alaisia oppimisvaikeuksia. Haastateltavilla oli takana jo peruskoulusta lähtien erilaisia tukia ja palveluita. Kaikkien haastateltavien elämäntilanteet poikkesivat toisistaan. Halusimme tarkastella heidän kokemuksiaan eri palveluista ja tuista tämän hetkiseen tilanteeseen nähden. Pohdimme myös, onko heidän saamansa tuki ollut oikeanlaista ja riittävää. Laaja-alaisen oppimisvaikeuksien tunnistamisen hankaluuden takia tuki ei ole välttämättä riittävää. Etenkään aikuisiällä ei osata riittävän hyvin tukea henkilöitä, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia, koska tieto ei kulkeudu henkilöiden ongelmista eteenpäin nuorten kanssa työskentelevien tahojen välillä.

Tutkimuksessamme korostuu laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaavien henkilöiden omat kokemukset saamasta hyödyistä palveluissa ja tukitoimissa. Tutkimukseemme osallistuneiden oma ääni tuodaan kuuluville kvalitatiivisen tutkimuksen ja teemahaastatteluiden avulla. Jokaisella haastateltavalla oli omat käsityksensä siitä, miten erilaiset palvelut ja tuet olivat häntä auttaneet elämän eri vaiheissa.

2 TAVOITTEET, AIHEEN RAJAUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia laaja-alaisia oppimisvaikeuksia osana työelämää. Tavoitteenamme oli selvittää, mitä palveluita ja tukimuotoja heille on tarjolla. Lisäksi halusimme selvittää, millaisia vaikeuksia heillä on ollut kouluaikana ja miten he suoriutuvat työelämässä.

Aiheen valitsimme useasta eri vaihtoehdosta ja omien kiinnostustemme pohjalta. Opinnäytetyön aiheesta meillä ei ollut kovinkaan paljon aikaisempaa tietoa, joten päätimme ottaa haasteen vastaan. Opinnäytetyön aiheen saimme erään paikkakunnan etsivältä nuorisotyöntekijältä, jonka kanssa teimme yhteistyötä opinnäytetyöprosessin aikana. Saimme luvan haastatella kyseisen etsivän nuorisotyöntekijän asiakkaita, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia. Kaikki haastateltavat olivat eri elämäntilanteissa. Työssämme emme paljasta paikkakunnan nimeä vaitiolovelvollisuuden ja etsivän nuorisotyöntekijän asiakkaiden anonymiteetin suojelemiseksi. Tutkimusluvut saimme kyseisen paikkakunnan perusturvajohtajalta.

Rajasimme opinnäytetyön kohderyhmän nuoriin aikuisiin, eli 18–29-vuotiaisiin. Tällöin kaikki opinnäytetyötä varten haastateltavat henkilöt olivat etsivän nuorisotyöntekijän asiakkaita. Nuorin haastateltava on 21-vuotias ja vanhin 29-vuotias. Haastateltavia on viisi, joista yksi on nainen ja loput miehiä. Opinnäytetyötä oli hieman haastava tehdä, koska aiempaa tutkimusta ei ole kovinkaan paljon ja suurin osa tutkimuksista, jotka ovat tehty laaja-alaisista oppimisvaikeuksista, keskittyvät peruskouluikäisiin.

Alustavan suunnitelman mukaan opinnäytetyömme tehtävänä oli selvittää, millaisia haasteita laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivä henkilö kokee työelämässä tai sinne pyrkiessään. Tutkimus kuitenkin laajeni ja päätimme ottaa mukaan myös kouluelämänäkökulman, koska laaja-alaisista oppimisvaikeuksista havaitaan viitteitä jo alakoulussa, sekä siihen vahvasti liittyvät suoriutumisen vaikeudet ilmevät jo aikaisessa vaiheessa kouluoppimisen vaikeuksina.

Opinnäytetyössämme oli kolme tutkimuskysymystä:

1. Miten laaja-alaiset oppimisvaikeudet näkyvät kouluaikana?
2. Millaisia haasteita aikuisiällä laaja-alaiset oppimisvaikeudet aiheuttavat työelämässä?
3. Millainen tuen saanti ja palvelut helpottaisivat työelämään pääsyä, sekä sinne hakeutumista henkilöllä, jolla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia?

Mielestämme saimme vastaukset tutkimuskysymyksiimme laadullisten teemahaastatteluiden jälkeen. Etsivä nuorisotyöntekijä oli mukana haastatteluissa asiakkaidensa tukena, joista osa jännitti todella paljon.

3 YLEISTÄ OPPIMISVAIKEUKSISTA

Oppimisvaikeudet ovat Suomessa melko tavallisia ja yleisiä. Ne voivat olla synnynnäisiä perinnöllisiä, ja ne eivät yleensä ole henkilön itse aiheuttamia. Oppimisvaikeuksia voivat aiheuttaa sikiön kehitykseen vaikuttavat asiat. Äidin raskausajan sairaudet, päihteet, tupakointi sekä muut ulkoiset tekijät voivat olla alku lapsen oppimisvaikeuksien syntyyn. Erilaiset varhaislapsuuden sairaudet, vammat ja sattuma voivat myös aiheuttaa oppimisvaikeuksia. (Eri-laistenoppijoidenliitto, [viitattu 13.1.2019].) Varhaislapsuudessa oppimisvaikeudet usein havaitaan motoriikassa, kielellisessä kehityksessä, tarkkaavaisuudessa tai hahmottamisessa esiin tulevina ongelmina (Niilo Mäki Instituutti, [viitattu 14.1.2019]).

Oppimisvaikeuksia esiintyy 5–10 prosentilla lapsista. Ne esiintyvät usein kapealla alueella. (Niilo Mäki Instituutti, [viitattu 14.1.2019].) Eri-laisten oppijoiden käsikirjan (2008, 16) mukaan oppimisvaikeuksia voi olla yksi tai useampi samalla henkilöllä. Henkilöistä, joilla on oppimisvaikeuksia, yksi oppimisvaikeus on 27 prosentilla, kaksi 23 prosentilla ja kolme päällekkäistä ongelmaa esiintyy 15 prosentilla. Oppimisvaikeuksiin kuuluvat lukivaikeus, kirjoittamisen ja hahmottamisen vaikeudet, matematiikan osaamisen vaikeudet, tarkkaavaisuudessa ja toiminnanohjauksessa esiintyvät ongelmat, motoriset ongelmat sekä keskittymisen ja tarkkaavaisuuden häiriöt (Niilo Mäki Instituutti, [viitattu 14.1.2019]).

Oppimisvaikeudet säilyvät monilla aikuisikään ja tuottavat vaikeuksia peruskoulun jälkeiseen kouluttautumiseen, työelämään pääsyyn ja arjen hallintaan. Suomessa oppimisvaikeuksia tunnustetaan koko väestöllä 5–20 prosentilla ihmisistä, mutta prosentit vaihtelevat eri tutkimuksissa. (Mikkonen, Nikander & Voutilainen 2015.)

Oppimisvaikeuksia ovat laaja-alaiset oppimisvaikeudet ja erityiset oppimisvaikeudet, lisäksi oppimisvaikeudet voivat olla diagnosoituja vain tiettyyn osa-alueeseen. Oppimisvaikeuksien tunnistamiseen ja etuisuuksien saamiseen tarvitaan lääkäriltä diagnoosi. Kansainvälisessä tautiluokituksessa ICD-10:ssä oppimisvaikeuksien diagnoosikoodit ovat F80-F83. Lukeminen on F81.0, kirjoittaminen F81.1 ja matemaattisten taitojen diagnoosikoodi on F81.2. (Oppimisvaikeus 2017.)

Kehitysvammaisilla esiintyy myös oppimisvaikeuksia, joten tarkastelemme eroa laaja-alaisten oppimisvaikeuksien sekä lievän älyllisen kehitysvammaisuuden välillä (Tukiliitto 2016). Oppimisvaikeus voi johtua myös kehityksellisistä syistä ja ongelmien taustalta voi löytyä mielenterveydellisiä syitä, neurologisia sairauksia tai vammoja (Oppimisvaikeus 2017).

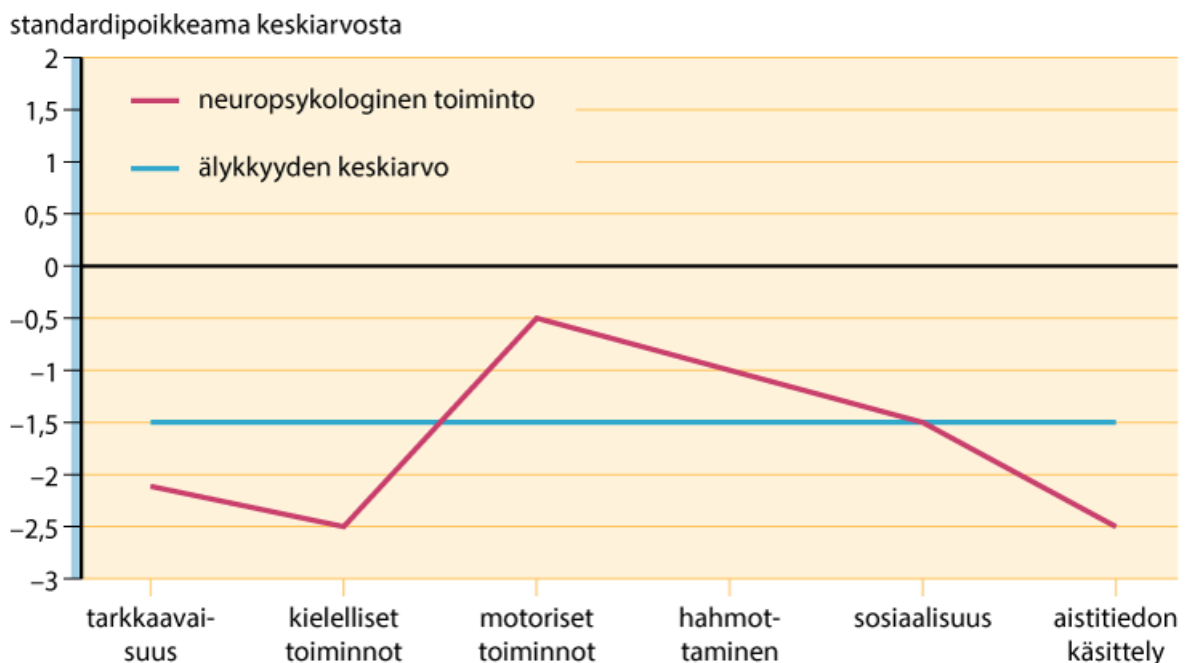
Kerromme oppimisvaikeuksista yleisesti pääluvussa, mitä oppimisvaikeudet ovat ja miten paljon niitä esiintyy. Alaluvuissa kerromme laaja-alaisista oppimisvaikeuksista, erityisistä oppimisvaikeuksista ja lievästä älyllisestä kehitysvammaisuudesta. Alaluvuissa myös vertaamme laaja-alaisia oppimisvaikeuksia muihin oppimisvaikeuksiin. Kerromme myös lyhyesti aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöstä sekä monimuotoisista oppimiskyvyn häiriöistä. Korkeamäen ja Nukarin (2014, 10) mukaan oppimisvaikeuksia esiintyy usein tarkkaavaisuushäiriön rinnalla. Lievien tarkkaavaisuushäiriöiden yhteydessä esiintyy myös muita erityisiä oppimisvaikeuksia. Oppimisvaikeus verkkosivusto (2018) toteaa monimuotoisen oppimiskyvyn häiriön olevan lääketieteellinen diagnoosi ja se todetaan silloin, kun kyseessä on laaja-alaisemmat oppimisvaikeudet.

3.1 Laaja-alaiset oppimisvaikeudet

Laaja-alaisten oppimisvaikeuksien määrittely on ollut vaikeaa, eikä asiasta ole saatu vielä yksimielistä tarkkaa määritelmää aikaiseksi. Laaja-alaisilla oppimisvaikeuksilla ei ole omaa diagnostista luokkaa kansainvälisessä ICD-10 tautiluokituksessa. Tunnusomainen piirre laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa on kognitiivisten kykyjen heikkous. Kognitiivisten kykyjen heikkous näyttäytyy opiskelussa, työelämässä ja sosiaalisessa elämässä suoriutumisen vaikeuksina. (Närhi ym. 2011, 245.)

Laaja-alaiset oppimisvaikeudet ilmestyvät näkyviin suuremmissa määrin jo peruskoulun alussa, esiintyen isoina ja jatkuvina koettelemuksina oppia koulussa vaadittuja asioita. (Närhi, Seppälä & Kuikka 2010, 28). Laaja-alaiset oppimisvaikeudet haittaavatkin kouluaikana henkilön suoriutumista lähes kaikissa kouluoppimiseen liittyvissä asioissa (Tukiliitto 2016). Laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa oppilaalla on hankaluuksia suoriutua valtaosalle suunnatuista opintovaatimuksista ja opetus-

suunnitelmista eri kouluasteilla (Närhi ym. 2010, 28–30). Laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa henkilön kognitiivinen tiedonkäsittely on heikkoa, eikä sitä voi selittää sosiaalis–emotionaalisilla syillä eikä mielenterveyden ongelmilla. Kouluoppimisen ongelmia ei pysty selittämään muilla isoilla erityisvaikeuksilla. (Närhi ym. 2010, 28–30.) Närhen ym. (2011, 245–246) mukaan kouluoppimisen vaikeudet eivät selity myöskään erityisvaikeuksilla kielen kehityksessä, tarkkaavaisuuden ongelmilla tai laaja-alaisilla kehityshäiriöillä. Laaja-alaiset oppimisvaikeudet voivat näyttäytyä henkilöllä esimerkiksi kuvion yksi tavalla.

Kuvio 1. Esimerkki laaja-alaisesta oppimisvaikeutta kuvaavasta kykyprofiilista (Alen & Kultti-Lavikainen 13.3.2018).

Närhen ym. (2010, 6) mukaan laaja-alaiset oppimisvaikeudet ilmenevät tilanteissa, jossa henkilön kyvyt eivät ole riittävät vaatimuksiin nähden. Kaikki ihmiset kohtaavat tilanteita, joista selviäminen tuottaa hankaluuksia, joissa taitotaso ei ole riittävä. Laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivä henkilö törmää tällaisiin tilanteisiin vain useammin. Tilanteissa henkilö kokee oman taitotasonsa riittämättömäksi saadakseen sen hoidettua.

Närhi ym. (2010, 29) toteavat, että yleinen älykkyys on kehitysvammaisten diagnostisen rajan yläpuolella laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa. Niissä on vähemmän toimintakyvyn rajoituksia eri osa-alueilla ja ne ovat lievempiasteisempia kuin lievässä älyllisessä kehitysvammaisuudessa.

Laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa kehityshäiriöiden päällekkäisyys on huomattava (Alen & Kultti-Lavikainen 2018). Laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa kiinnitetään huomiota henkilöihin, joiden älykkyysosamäärä on 70:n ja 85:n välillä. Suomessa tähän älykkyysosamäärään kuuluu noin 14 prosenttia väestöstä. (Närhi ym. 2010, 35.) Lievässä älyllisessä kehitysvammaisuudessa älykkyysosamäärä on välillä 50-69 (Huttunen 2018). Lievän älyllisen kehitysvammaisuuden ja laaja-alaisen oppimisvaikeuksien välistä rajaa voidaankin pitää häilyvänä. Vuosien mittaan käydyissä keskusteluissa on otettukin kantaa, onko kysymyksessä sama diagnostinen ryhmä vai ei. (Närhi ym. 2010, 7.)

Laaja-alaiset oppimisvaikeudet suhteessa erityisiin oppimisvaikeuksiin eivät merkittävästi eroa toisistaan lukemisen, kirjoittamisen ja matematiikan osalta. Ongelmia löytyy molemmista oppimisvaikeuksista, mutta nämä taidot eivät huomattavasti eroa yleisestä älykkyudesta. (Närhi, [viitattu 21.12.2018].) Yleistä älykkyyttä testataan älykkyystesteillä. Yleinen älykkyys on laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa parempi kuin kehitysvammadiagnoosin saaneilla. Yleinen älykkyys jää kuitenkin laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa selvästi keskiarvon alapuolelle. (Närhi, Seppälä, Kuikka, Peltopuro & Korhonen 2011, 246.) Erityisissä oppimisvaikeuksissa yleisen älykkyysrajan alle jääminen lukemisessa, kirjoittamisessa tai matematiikassa auttaa tunnistamaan erityisiä oppimisvaikeuksia (Jamk, [viitattu 14.1.2019]). Keskiarvon vaihtelu älykkyystestissä on välillä 85–115 kouluoppimisessa (Närhi ym. 2011, 247).

Laaja-alaiset oppimisvaikeudet on haluttu kuitenkin erottaa heikkolahjaisuuden määritelmästä, koska sitä on pidetty leimaavana, kapea-alaisena ja luokittelevana. Laaja-alaisia oppimisvaikeuksia on alettu tutkia tietoa käsittelevinä prosesseina sekä kehityksellisenä dynamiikkana, koska näistä kärsivät ovat heterogeeninen ryhmä. Henkilöiden ongelmat oppimisessa johtuvat usein eri syistä kuin toisella henkilöllä. Yhteistä kuitenkin on, että laaja-alaiset oppimisvaikeudet liittyvät henkilön oppimisessa oleviin ongelmiin ja haasteisiin. (Närhi ym. 2010, 7.)

Laaja-alaisia oppimisvaikeuksista puuttuu oma diagnostisten luokka, mutta silti henkilö tarvitsee useita tukipalveluita ja erityistoimia selviytyäkseen elämässään erilaisista haasteista, kehitystehtävistä ja toimista (Alen & Kultti-Lavikainen 2018). Laaja-alaisen oppimisvaikeuksien tunnistaminen on tärkeää aikaisessa vaiheessa, sillä jos henkilöllä on merkittäviä vaikeuksia oppimisessa, on todellinen vaara syrjäytymiselle (Tukiliitto 2016). Laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin liittyy neurologisia kehityshäiriöitä, joissa on suuri riski ahdistukselle ja käytöshäiriöihin. Laaja-alaisen oppimisvaikeuksien nähdäänkin lisäävän psykiatrisia sairauksia. (Blasi 2017, 2.) Sekä mielenterveydellisiä ongelmia että päihteiden käyttöä esiintyy laaja-alaisista oppimisvaikeuksia kärsivien keskuudessa useammin kuin väestössä keskimäärin (Alen & Kultti-Lavikainen 2018).

3.2 Erityisvaikeudet oppimisessa

Erityiset oppimisvaikeudet ovat kapea-alaisempia kuin laaja-alaiset oppimisvaikeudet. Erityisissä oppimisvaikeuksissa raja on vedetty lasten ja nuorten kouluoppimisen perusteisiin, sillä muut taitoalueet ovat kehittyneet normaalisti ikätasoon verrattaessa. (Närhi ym. 2010, 7.) Erityisvaikeudet oppimisessa voivat näkyä suurina vaikeuksina henkilön lahjakkuuteen ja koulutustasoon peilaten. Oppimisen erityisvaikeuksien taustalta ei kuitenkaan löydy muita sairauksia, eikä se ole selitettävissä koulutuksen puutteella. Oppimisvaikeuksia voi esiintyä kaiken ikäisillä ja heidän oppimishaasteensa ovat erilaisia. (Oppimisvaikeus 2017.)

Erityisissä oppimisvaikeuksissa tarkastellaan pelkästään kouluoppimisen perusteisiin liittyviä ongelmia. Jos henkilön kouluoppimisessa matematiikan, lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet ovat merkittävästi heikommalla kuin yleinen älykyys, on kyse erityisistä oppimisvaikeuksista. Myös kielellisessä kehityksessä sekä liiketoiminoissa voi esiintyä erityisvaikeuksia. Tutkimuksissa on todistettu oppimisvaikeuksien päällekkäisyys, joten henkilöllä voi olla useita oppimisen erityisvaikeuksia yhtä aikaa. (Jamk, [viitattu 14.1.2019].)

Erityisten oppimisvaikeuksien määrittely on ollut tutkimuksissa kuitenkin haasteellista, koska ryhmän määrittelyssä ei ole päästy vielä toistaiseksi haluttuun tarkkuu-

teen. Diagnostiset kriteerit ovat yksi ongelma, sillä yksiselitteistä määrittelyä suoriutumisen ja yleisen älykkyyden välillä ei ole eroteltu. (Närhi ym. 2010, 29,37.) Raja laaja-alaisten oppimisvaikeuksien ja erityisten oppimisvaikeuksien välillä pidetään häilyvänä, koska lasten ja nuorten oppimiseen liittyvien ongelmien tarkastelua erityisissä oppimisvaikeuksissa pidetään riittämättömänä (mts. 7).

Tarkastelemme eri oppimisen erityisvaikeuksia luvun viisi alaotsikoissa. Näitä oppimisen erityisvaikeuksia ovat lukivaikeus, matemaattiset vaikeudet, vaikeudet vieraisissa kielissä ja kognitiiviset vaikeudet. Ensin tarkastelemme, miten lievä kehitysvammaisuus eroaa laaja-alaisista oppimisvaikeuksista, jonka jälkeen määritämme aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriötä, jotka joskus erheellisestikin sekoitetaan laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin.

3.3 Lievä älyllinen kehitysvammaisuus

Huttusen (2018) mukaan älyllinen kehitysvammaisuus jaetaan neljään eri ryhmään, jotka ovat lievä, keskivaikea, vaikea ja syvä älyllinen kehitysvammaisuus. Kehitysvammaisuus voidaan määritellä monin eri tavoin, kuten lääketieteen ja toimintakyvyn näkökulmasta. ICD-10-tautiluokituksessa lääketieteen näkökulmasta älyllinen kehitysvammaisuus määritellään seuraavasti (Vernerin 2017).

Älyllinen kehitysvammaisuus on tila, jossa mielen kehitys on estynyt tai epätäydellinen. Heikosti kehittyneitä ovat erityisesti kehitysiässä ilmaantuvat taidot eli yleiseen älykkyytasoon vaikuttavat älylliset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset kyvyt. Älylliseen kehitysvammaisuuteen saattaa liittyä tai olla liittymättä mitä tahansa muita henkisiä tai ruumiillisia häiriöitä. (Vernerin 2017.)

Kehitysvammaisuuden diagnosointi pohjautuu ICD-10-luokitukseen. Diagnoosi mahdollistaa henkilölle erilaisia etuisuuksia ja palveluita. (Vernerin 2017.)

Älyllinen kehitysvammaisuus saattaa aiheuttaa erilaisia sosiaalisia ongelmia, jotka voivat vaikuttaa harrastamiseen, sosiaaliseen viestintään, itsenäistymiseen sekä koulu- ja työelämään. Älyllisestä kehitysvammaisuudesta kärsii noin 1 prosentti ihmisistä, ja se alkaa ennen aikuisikää. (Huttunen 2018.)

3.3.1 Monimuotoinen oppimiskyvyn häiriö

Monimuotoisen oppimiskyvyn häiriön diagnoosin numero on F81.3 (Käypä hoito 2018). Monimuotoinen oppimiskyvyn häiriö on kyseessä, jos kouluoppimisessa on ongelmia monella eri alueella, kuten lukemisessa, kirjoittamisessa ja matematiikassa (Oppimisvaikeus 2018). Oppimisvaikeus-verkkosivustolla (2018) todetaan, että joskus vaikeudet hankaloittavat myös arkielämässä toimimista. Monimuotoisissa oppimiskyvyn häiriössä on kyse laaja-alaisemmista oppimishäiriöistä.

3.3.2 Aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö

Seppäsen (2015) mukaan tarkkaavaisuudenhäiriön diagnoosiin kuuluu ongelmat oppimisessa, toimintakyvyssä, kielellisessä tai motorisessa kehityksessä. Huttunen (2018), toteaa diagnoosikoodin olevan aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriölle F90.0 ICD-10-tautiluokituksessa. Aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriötä esiintyy lapsilla ja nuorilla, mutta ADHD jatkuu myös aikuisikään. ADHD:lle tyypillistä on kehitystasoon soveltumaton toistuva tarkkaamattomuus, yliaktiivisuus ja impulsiivinen käytös. Oireiden tulee kestää vähintään puoli vuotta ennen, kuin diagnoosi voidaan todeta. Käytöksen tulee olla riippumatonta tarkkailujakson aikana olosuhteiden ja elämäntilanteen muutoksista.

Aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriötä voi pitää varsin yleisenä ongelmana. Lapsista vaikeista oireista kärsii noin 1–2 prosenttia ja haitallisista oireista noin 5 prosenttia. ADHD:n tunnistaminen on pojilta helpompaa kuin tytöiltä. Tarkkaavaisuuden ja motorisen levottomuuden ongelmat lapsilla sekä nuorilla eivät aina johdu ADHD:stä, vaan oireiden taustalta voi löytyä erilaisia oppimishäiriöitä, sairauksia, masennusta, luokan huono ilmapiiri, kiusaamista tai perheen ongelmia ja kriisejä. Hoitoa suunniteltaessa onkin tärkeää huomioida, mitkä muut tekijät aiheuttavat tarkkaamattomuutta ja levottomuutta. (Huttunen 2018.)

ADHD:n oireet jatkuvat aikuisiällä joka kolmannella eli noin 2–3 prosentilla. Ne ilmenevät lievänä toistuvina tarkkaavaisuuden sekä yliaktiivisuuden oireina. Näillä aikuisilla ei ole lapsena todettu selvää ADHD:tä, ja näin ollen aikuisiällä ADHD jää her-

kästi diagnosoimatta. ADHD ilmenee aikuisilla monesti opiskelun hankaluutena, vaikeutena paneutua vaativiin ja pitkästyttäviin tehtäviin, unohteluna, rauhattomuuden tunteena ja vaikeutena saattaa tehtäviä loppuun. Aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöön liittyy usein myös muita ongelmia, kuten depressiotiloja, ahdistuneisuutta, harkitsemattomuutta, erilaisia päihteitä, luonnehäiriötä ja epäsosiaalista persoonallisuutta. (Huttunen 2018.) Joskus tarkkaavaisuuden häiriöt ja oppimisvaikeudet voivat olla vaikeita erottaa toisistaan, koska molemmissa on hyvin samanlaisia oireita ongelmien taustalla, kuten oppimishäiriöitä, masennusta ja kiusaamista.

4 LAAJA-ALAISTEN OPPIMISVAIKEUKSIEN TUNNISTAMINEN

Laaja-alaisten oppimisvaikeuksien tunnistaminen ei ole helppoa (Mikkonen ym. 2015.) Oppimisvaikeuksien tunnistaminen pitäisi tapahtua jo esikoulussa, mutta viimeistään ykkösluokalla (Voutilainen & Ilveskoski 2000). Tärkeää olisi kehitysviiveiden ja poikkeamien varhainen tunnistaminen, koska tutkimuksen perusteella ennen kouluikää annetut tukitoimet oppimisvaikeuksiin auttavat lasta kognitiivisten taitojen harjoittelussa, jotka edistävät lapsen suoriutumista koulussa (Mikkonen ym. 2015). Mikäli lapsen perheessä on vanhemmilla tai sisaruksilla todettu oppimisvaikeuksia, niin lapsen kehitykseen kannattaa kiinnittää huomiota ja ottaa asia puheeksi mahdollisia viitteitä oppimisvaikeuksista huomatessaan, sillä oppimisvaikeus johtuu usein perintötekijöistä (Voutilainen & Ilveskoski 2000; Mikkonen ym. 2015.) Blasi (2017,2) mukaan on arvioitu-ei geneettisten laaja-alaisten oppimisvaikeuksien esiintyvyyden vaihtelevan 7:n ja 12:n prosentin välillä.

Laaja-alaisten oppimisvaikeuksien tunnistamisessa lapsen ennakoivien oireiden havaitseminen kuuluu kaikille henkilöille ja ammattilaisille, jotka ovat lapsen kanssa tekemisissä. Varhaiskasvatus ja terveydenhuolto huolehtivat lapsen varhaiskuntoutuksen toteutumisesta ja antavat apua kouluille oppimisvaikeuksien syiden selvittämisessä. Lapsen kuntoutussuunnitelman tekoon osallistuu tarvittaessa moniammatillinen työryhmä. (Voutilainen & Ilveskoski 2000.)

Laaja-alaisille oppimisvaikeuksille ei ole selkeää omaa luokkaansa kansainvälisessä tautiluokituksessa ja diagnoosit tämän suhteen voivat vaihdella. Laaja-alaisista oppimisvaikeuksista voidaankin käyttää diagnoosia F83, joka on monimuotoiset kehityshäiriöt. Laaja-alaisista oppimisvaikeuksista saatetaan käyttää erilaisia diagnooseja tai henkilöllä voi olla yhtä aikaa useampi eri diagnoosi. (Nukari 2010.)

4.1 ICD-10 luokitus ja ICF-luokitus

Vuonna 2001 maailman terveysjärjestö (WHO) hyväksyi International Classification of Functioning eli ICF-luokituksen, jonka avulla pystytään kuvaamaan ihmisen toi-

toimintakykyä, terveyttä ja toiminnanvajauksia (Kuikka 2010, 58). ICF-luokitus syven-tyy kuvaamaan, miten sairauden tai vamman seuraukset näkyvät yksilön elämässä (THL 2016).

Aikaisemmin on turvauduttu maailman terveysjärjestön kansainväliseen tautiluoki-tukseen ICD-10, joka keskittyy yksilön sairauksiin, vikoihin ja vammoihin. ICD-10 rinnalle tullut ICF-luokituksen tarkoituksena on sovittaa yhteen moniammatillista viestintää ihmisten toimintakyvyn kuvaamisessa ammattilaisten välille. (Kuikka 2010, 58.)

Toimintakykyluokitus ICF jakautuu kahteen pääosaan. Ensimmäiseen pääosaan kuuluu toimintakyky ja toimintarajoitteet, joihin sisältyy ruumiin toiminnot sekä kehon toiminnot. Lisäksi ensimmäiseen osaan kuuluu ruumiin rakenteet sekä suoritukset ja osallistumiset. Toimintakykyluokituksen toiseen pääosaan kuuluu ympäristöteki-jät ja yksilötekijät. (THL 2016.)

Ensimmäisen pääosaan kuuluvat toimintakyky ja toimintarajoitteet ovat laaja-alais-ten oppimisvaikeuksien kannalta keskeisiä osa-alueita. Toimintakykyluokituksessa suoriutumista ja osallistumista kuvaavat käsitteet ovat vahvasti liitoksissa opiske-luun sekä itsenäiseen toimintaan. Toimintakyvyn arviointia kannattaakin ajatella kaksiportaisena, kun kysymyksessä on laaja-alaiset oppimisvaikeudet. Tärkeää on kiinnittää huomiota kouluun ja muuhun arkiseen elämään, missä toimissa ja osallis-tumisessa yksilön suoritukset ovat haitallisissa määrin rajoittuneita sekä millä aloilla ei ole rajoituksia. Myös mielen toiminnoissa kognitiivisten häiriöiden ja vahvuuksien profiili antavat kuvaa suoritusten rajoituksista. Viimeisenä on tärkeää poissulkea muut vaikeuksien aiheuttajien syyt. Joskus esimerkiksi mielialaongelmat voivat olla ongelmien taustalla ja on hyvä varmistaa asia, että erotusdiagnoosisesti nämä voi-daan sulkea pois ongelmien aiheuttajien joukosta. (Kuikka 2010, 59–60.)

Arvioitaessa laaja-alaisia oppimisvaikeuksia ICF-luokituksen avulla törmätään hel-posti käsitteellisiin ongelmiin, sillä ICF on tarkoitettu kuvaamaan yksilön terveyttä tai sairautta. Suomalaisessa yhteiskunnassa etuisuuksien saamiseen vaaditaan sai-rauden, vian tai vamman lääketieteellistä toteamista, mutta tämän lisäksi pitää olla perusteltu kuvaus toimintakyvyn vahvuuksista ja heikkouksista. Mikäli ajatellaan

laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivien ongelmien osa-alueiden olevan kognitiivisten kykyjen normaalin vaihtelun rajoissa, herää huoli, kannattaako laaja-alaisia oppimisvaikeuksia tarkastella terveyden ja sairauden viitekehyksessä. (Kuikka 2010, 60.)

Suomalaisissa kouluissa ei ole eritelty, kuka saa tukitoimia ja millä diagnoosilla, vaan tukea annetaan sitä tarvitseville koulussa. ICF-luokitusta voidaankin pitää tärkeänä käsitteistönä, sillä se avaa näkökulmia toimintarajoitteiden ja mielentoimintojen laaja-alaiseen kuvaamiseen sekä auttaa määrittelemään kattavasti yksilöiden mahdollisia tuen tarpeita. Laaja-alaiden oppimisvaikeuksien näkökulmasta tuen tarpeen aikainen ja tarkka selvittäminen jo perusopetuksessa antaa mahdollisuuden pitkäkestoisen avun ja tuen saamiselle. Laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin puuttuminen ja tuen antaminen tulee aloittaa riittävän aikaisin ennen ammattiopintoja ja työllistymistä. Kohti aikuisuutta mentäessä tärkeää nuorelle on antaa valmiuksia toimia itsenäisesti elämässä. Toimintarajoitteet aikuisiän kynnyksellä voivat liittyä opintoihin, yleisesti oman elämän suunnitteluun, asumiseen itsenäisesti ja oman elämän hallintaan. (Kuikka 2010, 60–61.)

4.2 Älykkyystesti kognitiivisen tason mittarina

Keskeisenä näkökulmana laaja-alaiden oppimisvaikeuksien määrittelyssä pidetään keskimääräistä alemmaa yleistä älykkyyttä eli kognitiivisten taitojen heikkoutta. Yleinen älykkyys on laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa selvästi keskiarvon alapuolella, mutta kuitenkin kehitysvammaisuuden diagnostisen rajan yläpuolella. Älykkyystesteillä mitataan kognitiivisia heikkouksia monipuolisesti, ja tulos saadaan suhteutettua henkilön omaan ikäryhmään. Älykkyysosamäärätesti ei kuitenkaan kerro koko totuutta saman tuloksen saaneiden henkilöiden kohdalla, sillä henkilöiltä voi löytyä erilaisia vahvuuksia ja heikkouksia kognitiivisissa taidoissa. Kognitiivisten taitojen rakenteet ovat heterogeeninen ryhmä, kun käytetään älykkyysmäärittelyä lopputuloksena. Laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa itseluottamus, motivaatio ja sinnikkyys vaihtelevat suuresti henkilöiden välillä. (Närhi, Peltopuro & Korhonen 2011, 246–247.)

Älykkyystestit arvioivat henkilön kognitiivista tasoa, ja ne sisältävät kouluoppimiseen vaadittavia tietoja sekä taitoja. Älykkyystestin huono tulos voi johtua myös puutteellisesta kouluoppimisesta. Puutteellista oppimista tutkittaessa voidaan ajatella syiden löytyvän nuoren psykososiaalisista ongelmista mikä voi pitää paikkansa, mutta ongelmat voivat myös löytyä oppimisen ja opinnoista selviytymisen vaikeuksista. Jos kyse onkin oppimisen ja opinnoista selviytymisen vaikeuksista jäävät laaja-alaiset oppimisvaikeudet tunnistamatta. Laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin puuttuminen on tärkeää aikaisessa vaiheessa, sillä ongelmien kasaantumisen merkitys voi olla ratkaiseva. Laaja-alaisen oppimisvaikeuksien havaitseminen auttaa oikeanlaisen strategian löytämistä henkilön tuessa, hoidossa ja kuntoutuksessa. (Närhi ym. 2011, 248.)

Laaja-alaisen oppimisvaikeuksien tunnistaminen perustuu suurelta osin älykkyysosamäärään, joka on 70–85. Amerikan henkisen ja kehitysvammaisten yhdistyksen (AAIDD) mukaan tarvittaisiin kuitenkin moniulotteisempi näkökulma, joka keskittyisi henkilökohtaisiin ja ympäristöstä tuleviin haasteisiin. Tutkimuksessa tulee ilmi, ettei läheskään kaikkia ongelmia voida tunnistaa älykkyysosamäärän avulla. Siksi laaja-alaisista oppimisvaikeuksista omaavien tukitarpeet ovatkin rajalliset, kun ympäristö ja henkilökohtaisia ominaisuuksia ei huomioida. Laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaavilla on samoja vertailukelpoisia ongelmia näillä alueilla kuin lievästi älyllisesti kehitysvammaisillakin, mutta on paljon eroavaisuuksiakin. Näistä ryhmistä löytyy niin autismikirjon häiriöitä, aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriötä kuin aineiden väärinkäyttökin. Ympäristöominaisuuksiin kuuluu esimerkiksi perhetausta, joka voi olla repaleinen tai tukeva. Repaleisesta perhetaustasta voi kuitenkin löytyä myös muita ongelmia, esimerkiksi pahoinpitelyä tai hyväksikäyttöä. (Nouwens ym. 2017, 1–2.)

Palvelut vaihtelevat laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa paljon, ja niissä on eroja, koska tukimuotoja ei ole räätälöity heille sopiviksi. Laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivät ovat laajasti edustettuina myös nuorisopalveluissa, rikosoikeudellisissa järjestelmissä ja mielenterveystyössä. Nämä nuoret ovatkin heterogeeninen ryhmä ja ongelmat johtuvat usein eri asioista, selvää yhtä palvelupolkua ei ole. He-

terogeenisyyden ymmärtäminen auttaisi kehittämään uusia yksilöllisempiä palveluita, laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsiville nuorille. jotka voisivat täyttää henkilöiden tuen tarpeet. (Lucas & Smulders 2017, 2.)

5 LAAJA-ALAISET OPPIMISVAIKEUDET KOULUNKÄYNNISSÄ

Laaja-alaiset oppimisvaikeudet ovat vaikeasti määriteltävissä olevia oppimisvaikeuksia ja toimintakyvyn puutteita. Laaja-alaiset oppimisvaikeudet haittaavat koulu-aikana yksilön suoriutumista melkein kaikissa kouluoppimiseen liittyvissä asioissa. (Seppälä ym. [viitattu 16.6.2015].) Laaja-alaiset oppimisvaikeudet tulevat esille toimintakyvyn vaikeuksina koulussa. Oppilas kohtaakin tyypillisesti monenlaisia vaikeuksia suorittaessaan erilaisia koulutehtäviä ja koulussa menestyminen on haastavaa. (Närhi & Kuikka 2010, 70.)

Laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin kuuluu heikon koulusuoriutumisen lisäksi keskimääräistä heikompi älykkyys. Tutkimuksissa onkin laaja-alaisia oppimisvaikeuksia määritelty kolmella tapaa. Näitä tapoja ovat olleet heikko koulusuoriutuminen, keskimääräistä heikompi älykkyys ja lukemisen, kirjoittamisen ja matematiikan oppimisvaikeudet. (Närhi & Kuikka 2010, 70.) Laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaavan nuoren taitotaso ei pysy peruskoulussa ikäistensä perässä, vaan nuori jää jälkeen vuosi vuodelta yhä enemmän ikätasonsa kouluvaatimustasosta (Haapasalo & Seppälä 2010, 186).

Laaja-alaiset oppimisvaikeudet näkyvät koulussa vaikeuksina saavuttaa oppimistavoitteita. Vaikeudet ovat huomattavissa jo yleensä koulun ensimmäisistä vuosista lähtien. Peruskoulussa opiskelu on kokonaan tai hyvin laajasti mukautettua. Laaja-alaisia oppimisvaikeuksia ei välttämättä aina tunnisteta ja ainoaksi vaihtoehdoksi jääkin opiskelu yleisen opetussuunnitelman mukaisesti, mutta vaikeudet ovat suuria ja oppilaan hyväksytyt suoritukset menevät rimaa hipoen läpi. (Seppälä ym. [viitattu 16.6.2015].)

Kuten aiemmissa luvuissa on tullut esiin, laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivillä nuorilla on usein oppimisvaikeuksia lukemisessa, matematiikassa, kielissä ja muissa teoria-aineissa. Näitä oppimisvaikeuksia voi esiintyä eritasoisina, mutta laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa oppimisen vaikeudet ovat yleensä mittavia ja niitä usein esiintyy päällekkäin. Seuraavissa luvuissa esittelemme lukivaikeuden, matemaattiset vaikeudet, vieraat kielet ja kognitiiviset vaikeudet. Lisäksi kerromme, kuinka laaja-alaiset oppimisvaikeudet voidaan tunnistaa.

5.1 Lukivaikeus

Lukivaikeudeksi kutsutaan oppimisen erityisvaikeutta, jossa esiintyy huomattavia ongelmia kirjoittamisessa, lukemisessa tai luetun ymmärtämisessä. Lukivaikudessa lukeminen tai kirjoittaminen on verkkaista, työlästä ja virheitä tulee herkästi. Lukihäiriö on Suomessa melko yleistä, sillä noin 6–10 prosentilla aikuisista on vaikeuksia lukemisessa tai kirjoittamisessa. Lukihäiriö vaikuttaa opintoihin, jos niihin sisältyy paljon luettavaa. (Lukihäiriö, [viitattu 21.10.2018].)

Lukivaikeus eli vaikeudet lukemisessa tai kirjoittamisessa on hyväksytty Suomessa neuropsykologisesti diagnosoitavissa olevaksi oppimishäiriöksi. Yhteiskunta tarjoaa lukivaikuteen lääketieteellistä kuntoutusta, jonka maksaa valtio. (Oppimisvaikeus 2017.)

Lukivaikudesta seuraavat oppimisen ongelmat näyttäytyvät usein myös aikuisiällä työelämässä ja arkisissa asioissa (Erialaisten oppijoiden liitto, [viitattu 18.3.2019]). Lukivaikeus hankaloittaa työelämässä pärjäämistä. Lukivaikeus voi vaikeuttaa työn hakua ja ammattiin vaaditun ammattitaidon ylläpitämistä. Lukivaikudesta kärsivälle nuorelle jatkuva oppiminen ja kouluttautuminen ovat usein haasteellisia, mikä tulisi ottaa huomioon koulutusten rakenteissa ja muodoissa. (Qvarnström 2013.)

Suomessa käytetään lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudesta termejä lukivaikeus ja dysleksia, joiden keskeisenä piirteenä pidetään ään-teisiin liittyvää fonologista äänneoppia sekä vaikeuksia hahmottamisessa. Fonologian päätehtävä on tunnistaa kielen merkitykset äänne-eroissa. (Savolainen 2001.) Dysleksia on neurologinen sairaus, jolla on geneettinen perusta. Dysleksiaa tutkittaessa yksilöiden aivoista on löydetty poikkeavuuksia (Siegel 2017). Tunnusomaista lukivaikudelle ovat vaikeudet tarkassa ja sujuvassa sanantunnistuksessa sekä erilaisten kirjoitusmerkkien kääntämisessä tavuiksi ja sanoiksi. Henkilön tulisi lukea paljon, jotta luetun ymmärtäminen kehittyisi ja kasvattaisi sanavarastoa sekä uuden tiedon hankinnan sujuvuus lisääntyisi. Suomenkielisillä aikuisilla on havaittu lukemisen hitauden olevan merkittävä haitta, joka on yksi keskeisimmistä lukivaikuden piirteistä. (Nukari 2010.)

Oppimisvaikeuksissa asioiden mieleen painamiseen tarvitaan enemmän aikaa ja tämä aiheuttaa lyhytkestoisien kielellisten muistin sekä työmuistin ongelmia. Lukivaikeus aiheuttaa vaikeuksia myös vieraiden kielten opettelemisessa ja osaamisessa. (Nukari 2010.)

Professori Heikki Lyytisen johtamassa tutkimuksessa noin puolelta tutkimuksiin osallistuneista löytyi vakava lukivaikeus tai lähisuvusta henkilö, jolla oli lukivaikeus. Lukivaikeus on osoitettu periytyvän 30–70-prosenttisesti lähisuvussa. (Lukihäiriö, [viitattu 21.10.2018]).

5.2 Matematiikka

Matematiikan vaikeuksista käytetään käsitteitä dyskalkulia tai heikko osaaminen matemaattisissa taidoissa. Dyskalkuli on kehityksellinen häiriö, jossa henkilöllä on vaikeita matemaattisia oppimisvaikeuksia. Ongelmat ilmenevät vaikea-asteisina matemaattisina oppimisvaikeuksina, joissa matematiikan perustaidot ovat puutteelliset. Dyskalkulia esiintyy 5–7 prosentilla lapsista ja nuorista. Dyskalkulissa häiriöt esiintyvät neurologisissa ja kognitiivisissa toiminnoissa, jotka ilmenevät erityisesti lukumääräisyyden ymmärtämisessä ja prosessoinnissa. (Mononen ym. 2017, 48–49.)

Oppimisvaikeudet ilmenevät heikkoina taitoina matemaattisissa aineissa ja ovat lievemmät, kuin dyskalkulissa. Lapsista ja nuorista noin, 10–15 prosentilla on heikko osaaminen matemaattisissa taidoissa. Matemaattiset vaikeudet hankaloittavat koulumatematiikan oppimista. Niinpä myös erilaiset arkielämän tilanteet, joissa tarvitaan matematiikkaa, tuottavat hankaluuksia. Heikko osaaminen matemaattisissa taidoissa voi johtua oppimisympäristöstä, kognitiivisista ja motivaatioon liittyvistä tekijöistä. (Mononen ym. 2017, 48–49.)

Motivaatiolla tarkoitetaan niitä syitä, jotka ohjaavat toimintaa kohti päämäärää. Mielenkiinto asiaa tai päämäärää kohtaan lisäävät motivaatiota suorittaa päämäärään vaadittuja tehtäviä. Ympäristötekijöiden vaikutusta motivaatioon ei pidä vähätellä. (Huhtala & Lilja 2008, 25.) Kouluissa oppilaan turvallisuus taataan oppimisympäris-

töön panostamalla fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti (Jyväskylän ammattikorkeakoulu, [Viitattu 22.3.2019]). Oppimisympäristön tarkoitus on tukea oppilasta ikäkauden mukaisessa kasvussa ja kehityksessä sekä edistää yhteisön yhteistä oppimista ja vuorovaikutusta. (Opetushallitus 2014, 29).

Laaja-alaiset oppimisvaikeudet eivät ole este motivaatioon. Jokainen tarvitsee onnistumisen kokemuksia motivaation lisäämiseen. Laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa onnistumisen kokemuksia pitäisi olla tarpeeksi tarjolla mielenkiinnon ja motivaation säilymiseen. Kaikenlaisten oppimisvaikeuksien näkökulmasta motivaation ylläpitämisen kannalta tärkeintä on tiedostaa, miksi jotain asiaa tehdään. (Huhtala & Lilja 2008, 25.)

Matematiikan perustaitojen oppimisvaikeudet tulevat ilmi yhteen-, vähennys-, kerto- ja jakolaskuissa. Matemaattiset ongelmat näkyvät laskutehtävien hitautena ja epätarkkuutena, jotka tuottavat haasteita tehtäviä suorittaessa. (Salminen 2017.) Huhtala ja Lilja (2008, 49) toteavat, että matematiikassa voi huomata vaikeudet helpommin kuin muissa aineissa. Ongelmat esiintyvät vaikeuksina hahmottamisessa, muistissa ja toistuvina huolimattomuusvirheinä (Huhtala & Lilja 2008, 49).

Matematiikan osaaminen vaikuttaa lapsen koko koulupolkuun ja on suhteellisen pysyvää, jos lapsi ei saa riittävää tukea vaikeuksiinsa. Vaikeudet matematiikan oppimisessa on riski, sillä se voi johtaa jäämiseen ilman jatkokoulutusta. Jatkokoulutuksen ulkopuolelle jääminen lisää yhteiskunnasta syrjäytymisen riskiä. Matematiikan vaikeuksien ennaltaehkäisyä auttaa nuoruusiässä kehityksen ja oppimisen tukeminen. (Salminen 2017.)

5.3 Vieraat kielet

Vieraiden kielten opiskelussa lukivaikeus tai laajemmat kielelliset vaikeudet hankaloittavat kielen oppimista ja sanaston oppiminen saattaa olla työlästä. Vieraissa kielissä vankan pohjan puuttuminen hankaloittaa kielenoppijan oppimista. Hyvän kielitaidon saavuttaminen on kuitenkin mahdollista henkilölle, jolla on oppimisvaikeus, mutta henkilön tulee tehdä enemmän töitä kielen opettelussa. (Korkeamäki & Nukari 2014, 15.)

Vieraissa kielissä lukivaikeus vaikeuttaa huomattavasti kielen oppimista. Lukivaikeus hankaloittaa vieraan kielen lukemista, tekstinymmärtämistä, sanojen tunnistamista ja ääntämistä. Lukivaikeudessa korostuu myös vieraan kielen puutteellinen sanavarasto, kieliopillinen ymmärtäminen ja erikoiset lauserakenteet, jotka vaikeuttavat kielen oppimista. (Korkeamäki & Nukari 2014, 15.)

Vieraiden kielten oppimiseen voi liittyä kuullun ymmärtämisen vaikeus. Tämä voi olla peräisin siitä, että lukivaikeudessa ääniteitä on vaikea erotella ja työmuisti on suhteellisen lyhytkestoinen. Mieleen painamisen vaikeudet tuottavat hankaluuksia kuullun ymmärtämisessä, koska keskittyminen voi häiriintyä helposti ja mieleen painaminen on aikaa vievää. (Korkeamäki & Nukari 2014, 15–16.)

5.4 Kognitiiviset vaikeudet ja niiden tunnistaminen

Kuikka (2013, 41) toteaa, että Pudukkaat- ja Tukipolku-hankkeissa on keskitytty kehityksellisiin kognitiivisiin vaikeuksiin nuorten elämässä. Hankkeista on saatu tietoa tekijöistä, jotka vaikuttavat nuorten syrjäytymiseen. Hankkeista saadut tulokset osoittavat, että kognitiiviset ongelmat voivat lisätä nuoren syrjään ajautumisen riskiä. Nuorten kognitiiviset heikkoudet vaikeuttavat omien kykyjen arviointia, oikean polun löytämistä ammatillisen suunnitelman rakentamisessa ja asiakassuhdetta korostavien työvoimapalveluiden autonomista käyttämistä. Nuori, jonka kognitiiviset vaikeudet esiintyvät laaja-alaisina oppimisvaikeuksina, tarvitsee peruskoulussa, toisen asteen opinnoissa ja työllistymisessä pitkäjänteistä tukea.

Laaja-alaisissa oppimisvaikeuksia on syytä epäillä ongelmien esiintyessä nuoren päivittäisessä elämänhallinnassa sekä asioiden osaamattomuutena. Suoriutumisen vaikeuksien rinnalla esiintyy epävarmuutta arjen asioiden hoidossa, kuten tarvittavan tiedon kokoamisessa valintatilanteissa, lomakkeiden ja hakemusten täyttämässä, kellonaikojen hallinnassa, moniosaisten ohjeiden kuullun ja luetun ymmärtämisessä. (Närhi ym. 248.)

Peruskoulussa kognitiivisista vaikeuksista johtuvat suoriutumisen vaikeudet tunnistetaan hyvin, mutta työelämässä ja työvoimapalveluissa kognitiivisiin ongelmiin ei enää kiinnitetä huomiota riittävästi. Voidaankin olettaa kognitiivisten ja oppimiseen

liittyvien vaikeuksien jäävän huomiota kiinnittävien suoriutumisten alle, kuten työllistymisessä näkyviin vaikeuksiin ja mahdollisiin mielenterveysongelmiin. (Närhi ym. 248.)

Laaja-alaiset kognitiiviset heikkoudet nuorella tai lapsella johtavat arkielämässä vaikeisiin tilanteisiin, joiden asettamista vaatimuksista hän ei pysty selviytymään, kuten ikätoverinsa. Heikompi pärjääminen toistuvasti suhteessa ikätovereihin voi johtaa pitkäaikaiseen stressiin, itsetunnon alentumiseen sekä ahdistuneisuus- ja masennusoireiden lisääntymiseen. (Närhi, Peltopuro & Korhonen, 249.)

6 SYRJÄYTYMISEN RISKIT

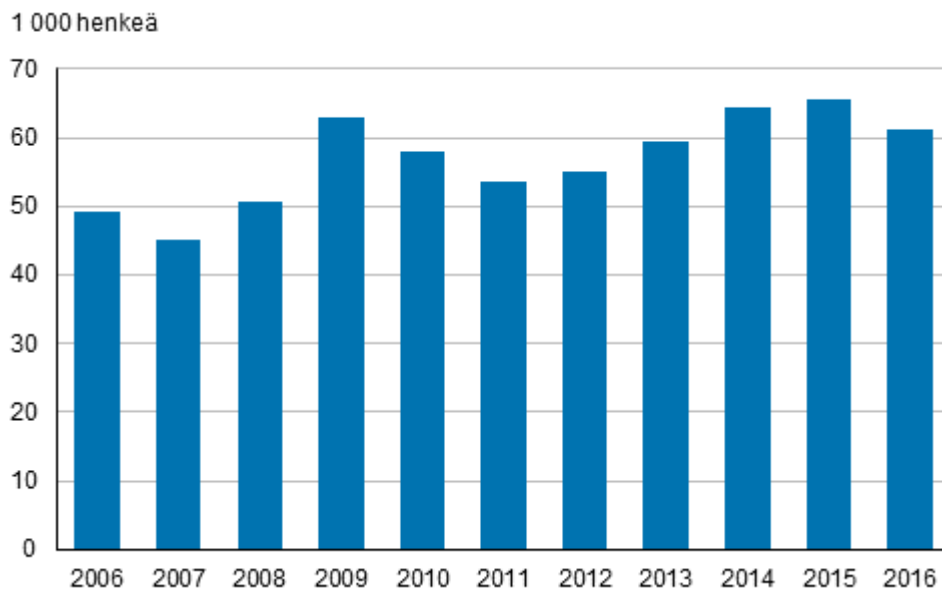
Koululaitoksissa osataan ottaa huomioon henkilön oppimisvaikeuksien vaikutus toimintakykyyn nykyään. Samaa ei voi sanoa muista yhteiskunnallisista laitoksista, joissa henkilö nähdään peruskoulun jälkeen syrjäytymisvaarassa olevana erilaisin uhkakuvin. Oppimisvaikeudet ja niistä johtuvat toimintarajoitteet usein unohdetaan peruskoulun jälkeen, vaikka ne tulisi nähdä yhtenä tekijänä syrjäytymisvaaran taustalla. Tämän asian huomaaminen auttaisi löytämään uusia objektiivisia menettelytapoja koulu- ja työelämästä pois putoamisen kehityksen katkaisemiseksi. (Seppälä 2010, 14.)

Alve-Tamminen (2008, 13) toteaa, että oppimisvaikeudet ovat yhteydessä yksilöni eri elämänalueisiin. Laaja-alaiset oppimisvaikeudet vaikeuttavat suoriutumista akateemisissa taidoissa ja hankaloittavat selviytymistä vielä myöhemminkin elämässä. Suoriutumiseen koulumaailmassa on liitettävissä suuri syrjäytymisriski. Aikaisemmat tutkimukset ja käytännön työstä esiin nousseet seikat kertovat, että erityiskoulun käyneet henkilöt ovat joutuneet oppimisvaikeuksiensa vuoksi kohtaamaan monentyypisiä haasteita ja ongelmia, kuten haasteita työelämään sijoittumisessa, elämänhallintataitojen oppimisessa sekä työelämässä pysymisessä. Oppimisvaikeudet vaikuttavat myös jaksamiseen, stressiin, itsetuntoon, työllistymiseen, sosiaaliseen elämään ja perhe elämään.

6.1 NEET-nuoret koulutuksen ja työelämän ulkopuolella

Eräs syrjäytymisuhan alla oleva ryhmä on havaittu olevan NEET-nuoret (Not in Employment, Education or Training). NEET-nuoret ovat työn, koulutuksen ja valmennuksen ulkopuolella eivätkä ole suorittamassa asevelvollisuutta. He ovat nuoria, jotka ovat iältään 16–24-vuotiaita ja heitä oli vuonna 2016 Suomessa 61 000 eli noin kymmenen prosenttia tähän ikäryhmään kuuluvasta väestöstä. (Tilastokeskus 2016.) NEET-nuoria löytyy kaikenlaisista nuorista. NEET-nuoret ovatkin sekalainen ryhmä, jossa yksilölliset ominaisuudet ja eritasoinen toimintakyky vaihtelevat sekä ongelmat voivat olla moninaisia. NEET-nuorten ongelmat voivat olla fyysisiä, psyyk-

kisiä ja sosiaalisia sekä ne vaihtelevat kestoltaan lyhytaikaisista pitkäaikaisiin. Opetusalan ammattijärjestö arvioi kuitenkin, että joka viides NEET-nuorista on hukassa omassa elämänhallinnassaan sekä epätietoisia siitä, mitä tekisivät seuraavaksi elämässään. NEET-nuorista neljä prosenttia oli menettänyt toivonsa ja luovuttanut työnhaun suhteen jatkuvien epäonnistumisten takia. (Sandberg ym. 2018, 7.) Alla oleva diagrammi kuvaa 15–24-vuotiaita nuoria, jotka eivät ole työelämässä, koulussa tai suorittamassa asevelvollisuutta 2006-2016.

Kuvio 2. Diagrammi 15–24-vuotiaista nuorista, jotka eivät ole töissä, koulussa eivätkä asevelvollisuutta suorittamassa 2006-2016. (Työvoimatutkimus 2016. Tilastokeskus).

Ongelma yhteiskunnallisesti on, että NEET-nuori ei välttämättä halua kouluttautua ja työllistyä. NEET-nuori saattaa olla monialaisesti heikossa asemassa ja hän ei onnistu omin avuin pääsemään työmarkkinoille. NEET-nuorella voikin olla jo koulutus, mutta nykyaikana työn saaminen on hankaloitunut. Tällöin työkykyiset NEET-nuoret eivät ole automaattisesti pysyvästi poissa työ- ja kouluelämästä. NEET indikaattori kertoo melko karkeasti nuorten hyvinvoinnista ja syrjäytymisestä, sillä nuorten työelämästä ja koulutuksesta ulkopuolella olo on melko yleinen vaihe nuoren elämässä. Tähän voi vaikuttaa nuoren välivuosi, matkustelu tai valmistautuminen kouluhaakuun. Kaikki NEET-nuoret eivät ole syrjäytyneitä tai edes vaarassa syrjäytyä, mutta toisaalta työn ja koulutuksen ulkopuolelle olevien määrä kertoo, että osa nuorista on

koulupudokkaista ja syrjäytyneistä. NEET-nuoret tarvitsevat oikeanaikaista tukea ja ohjausta moninaisiin ongelmiinsa. (Sandberg ym. 2018, 8.) NEET-nuoria voi kuitenkin verrata laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin, koska molemmat tarvitsevat vahvaa ja oikeanlaista tukea ja ohjausta päästäkseen työelämään.

Ammatillista kuntoutusta suunnitellessa NEET-nuoren kokonaistilanne tulee selvittää. Oikea-aikainen sekä salliva elämäntilanne kertoo omaa kieltänsä, soveltuuko ammatillinen kuntoutus nuorelle. NEET-nuoret ovat usein olleet elämänsä aikana erilaisissa työ- ja koulutuskokeiluissa, mutta silloisen elämäntilanteen haasteet ovat johtaneet keskeyttämiseen. Tärkeää onkin kehittää nuorille ammatillisen kuntoutuksen ulkopuolelle laaja palveluvalikoima, jotta elämä saadaan kulkemaan oikeilla raitteilla ja ammatillinen kuntoutus voidaan aloittaa asioiden mennessä parempaan suuntaan. Kyselyn mukaan NEET-nuorten ongelmat kulminoituvat oman elämäntilanteeseen, talousongelmiin, perhe- ja lähiverkosta saamaan vähäiseen tuen saantiin, sosiaalisiin haasteisiin ja vähäisiin sosiaalisiin suhteisiin. (Sandberg ym. 2018, 11.)

NEET-nuoren epäonnistumisen kokemusten takia itseluottamus heikkenee, oma oppiminen mietityttää ja osaaminen tuntuu arveluttavan. Nuorelle syntyy negatiivinen minäkuva ja tuntemuksia huonommuudesta muihin verrattuna. Nuori voi kadottaa luottamuksen yhteiskunnan tukeen ja motivointi tuottaa haasteita nuorta tavoittaessa takaisin tuen piiriin. (Sandberg ym. 2018, 12.)

Nuoren koulussa kohtaamat ongelmat ovat yksi iso taustatekijä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle ajautumiselle. Nuori voi olla koulukiusattu, koulumenestys voi olla huono ja poissaolot ovat koulusta luvattomia. Ongelmana voi myös olla nuoren huono sosioekonominen asema, terveys ja sosiaaliongelmien lisäksi, vanhempien tuki on vähäistä sekä nuorella voi olla rikostaustaa, kaikki seuraavista kasvattavat ulkopuolisuuden vaaraa. Koulunkäynnin on todettu vaikuttavan näiden nuorten epäonnistumisen kokemuksiin ja käsitykseen itsestään negatiivisesti. (Määttä 2015.)

6.2 Sosiaaliset ongelmat laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa

Ensimmäiset merkit laaja-alaisista oppimisvaikeuksista tulevat esille jo ennen kouluikää, ja ne huomataan usein vaikeuksina vastavuoroisten sosiaalisten tilanteiden hallinnassa. Leikki-ikäisellä lapsella on vaikeuksia leikkiä yhdessä muiden kanssa ja lapsi ei pääse sisälle ikätovereidensa yhteisöön. Tällaisessa tilanteessa tulee tukea erikseen sosiaalisten taitojen kehitystä pitkäjänteisesti. (Verner 2014.)

Sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutustaidot vaikuttavat laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivän nuoren selviytymiseen elämässä ja siinä menestymiselle. Nuoret, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia, saattavat laiminlyödä koulutustaan, koska haluavat näyttää ikätovereidensa silmissä paremmilta ja kiinnostavimmilta. (Seppälä 2014, 96.)

Työelämässä vaaditaan nykyään hyviä vuorovaikutustaitoja, ryhmätyöskentelyä ja erilaisten ihmisten kanssa toimeen tulemistä. Hyvät ihmissuhteet ja verkostoituminen ovat edellytys ihmisen psykososiaaliselle hyvinvoinnille. Aikuinen ihminen osaa paremmin käsitellä yksinäisyyden tunnetta ja löytää mielekästä tekemistä kuin nuoret ihmiset. Nuorten kohdalla yksinäisyys ja huonot ihmissuhteet aiheuttavat suuremman riskin. Nuoren psyykinen hyvinvointi saattaa heikentyä huomattavasti, jos hänellä ei ole oman ikäisiä kavereita sekä hyviä kaveri- ja perhesuhteita. Laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivän nuoren hyvät sosiaaliset vuorovaikutustaidot puolestaan helpottavat taitojen ja ymmärryksen puutteesta aiheutuvia vaikeuksia päivittäisissä tilanteissa ja suojaavat väärille poluille päätymistä. Nuoren voimavaroja tukevat, vastavuoroiset ihmissuhteet ja niiden kautta saatavan tuen avulla ahdistuneisuus ja stressi saattavat pysyä paremmin kontrollissa. (Seppälä 2014, 96–97.)

6.3 Syrjäytymisen syitä ja yhteiskunnallinen hinta

Nuorten syrjäytymiseen vahvasti liitettäviä tunnusmerkkejä ovat koulutuksen ja työmarkkinajärjestelmien ulkopuolelle jääminen sekä niihin liittyvät erilaiset hyvinvointivaikutukset. Syrjäytymisen riskitekijöitä ovat myös matala koulutustaso, pitkäaikainen työttömyys ja ongelmat toimeentulossa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus 2014.)

2018.) Myrskylä (2011, 24) lisää, että Suomessa on tutkittu syrjäytymistä ja ulkopuolelle jäämistä melko vähän. Syrjäytyneisyys käsitetään jossain tutkimuksissa henkisenä kognitiivisena tilana. Syrjäytyneisyyttä lisääviä tekijöitä ovat perhesuhteen muuttuminen, taloudellinen ahdinko, huostaanotot, masennus sekä muut mielenterveyteen vaikuttavat tekijät ja rikollisuus.

Ikäheimon (2015, 12–13) mukaan syrjäytyneeksi nuoreksi voidaan luokitella henkilö, joka ei ole peruskoulun jälkeen opiskellut, ei käy töissä, ei ole varusmiespalvelusta suorittamassa tai hoida kotonaan lapsia. Syrjäytymistä tarkentavia käsitteitä on paljon, mutta ne on varsin huonosti määritelty ja eivät ole yksiselitteisiä, vaikka syrjäytymiseen kohdistunut kiinnostus on ollut suurta (Karjalainen 2017).

Syrjäytymiseen liittyy myös muita ulottuvuuksia työmarkkinoilta ja opiskelusta syrjäytymisen lisäksi. Euroopan komission näkemys on, että syrjäytymiseen liittyy heikot elinolosuhteet, pienet sosiaaliseen ja poliittiseen päätöksentekoon vaikuttamisen mahdollisuudet. Myös virkistys tai kulttuuritoimintaan osallistuminen on näillä nuorilla heikkoa. Syrjäytyneillä ilmenee myös terveydellisiä ongelmia, jotka johtuvat elinolosuhteista sekä heiltä myös löytyy vaikeuksia saada sosiaali- ja terveystalvuita. Syrjäytyneillä on tuntemus yhteisöstä ja yhteiskunnasta syrjäytymisestä. (Myrskylä 2011, 24.)

Syrjäytyneet eivät osallistu yhteiskunnan jäsenilleen tarpeelliseksi kokemiin toimintoihin, kuten ansiotyöhön ja opiskeluun. Toiminnoista tarpeellisin on ansiotyö, sillä se takaa henkilölle ja hänen mahdolliselle perheellensä turvaa toimeentulolla. Nuoret näkevät myös tärkeänä yhteiskunnallisena toimintona opiskelun. Erilaisten tutkintojen suorittaminen turvaa nuorelle tarvittavat tiedot ja taidot työelämään siirtymiseen sekä siellä suoriutumiseen. Nykypäivän työelämää ohjaa lainsäädäntö. Useisiin ammatteihin vaaditaan tutkinto ja työnhakijan tulee osoittaa ammattipätevyytensä. Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vaaditaan nykyään lähes jokaiseen työpaikkaan, joten pelkän peruskoulun käyneiden henkilöiden työllistyminen erilaisiin apu-tehtäviin on vähentynyt tasaisesti vuosi vuodelta. (Myrskylä 2011, 24.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja tutkimusrahasito Sitra ovat tutkineet syrjäytymisen yhteiskunnallisia kustannuksia ihmisen elämänkaaren aikana. Tutkimuksesta

selviää koulutuksen tärkeys peruskoulun suorittamisen jälkeen. Nimittäin julkishallinnolle aiheutuu keskimääräisesti 370 000 euron kulut peruskoulun varaan jäävistä henkilöistä heidän elinaikanaan. Peruskoulun varaan jäävät henkilöt eivät kaikki syrjäydy tai ole poissa työmarkkinoilta, mutta osasta heistä tulee enemmän kustannuksia kuin toisista. Julkihallinnon kulut syrjäytyneestä henkilöstä ovat minimiarvio, joka koostuu korjaavista palveluista, tulosiirroista ja hukkaan menneistä verotuloista. (Nyt syrjäytymiselle on laskettu hinta – Sitra ja THL: "370 000 euroa vähintään" 2018.)

Opetusministeriö arvio yhden syrjäytyneen hinnaksi on 1,2 miljoonaa euroa, mikäli henkilö ei olisi ollenkaan työelämässä elinaikanaan (Kärkkäinen, [viitattu 8.1.2019]). Syrjäytymisen kustannuksissa tulee ottaa huomioon, että työelämässä ja koulusta pois oleminen ei ole välttämättä pysyvää. Syrjäytyneet ovat moninainen ryhmä ja kustannukset heistä jakautuvat hyvin erilaisesti elämänvaiheen mukaan. Nuorilla syrjäytyneillä henkilöillä on suurempi taipumus rikollisuuteen kuin vanhemmilla. (Ikäheimo, [viitattu 4.1.2019].)

Syrjäytymisestä puhuttaessa yleisellä tasolla voi huomata, miten laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin liittyy paljon syrjäytymisen tunnuspiirteitä, kuten ongelmat koulunkäynnissä ja vaikeudet työelämään sijoittumisessa. Laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa on myös suuri riski syrjäytyä peruskoulun jälkeen. Monet nuorista tarvitsevatkin voimakasta tukea nivelvaiheessa, että mahdollinen siirtyminen toisen asteen opiskeluihin on mahdollista. Monet laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivät nuoret ajautuvatkin erityisopiskelijana ammatillisiin opintoihin. Laaja-alaisia oppimisvaikeuksia ja syrjäytymistä yhdistävät myös työttömyys, taloudellinen ahdinko sekä syrjäytyminen sosiaalisesti kaikkine siihen kuuluvin lieveilmiöin. (Verner 2014.)

6.4 Mielenterveysongelmat osana laaja-alaisia oppimisvaikeuksia

Laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa mielenterveysongelmien esiintyvyys on keskimääräistä yleisempää kuin muulla väestöllä (Seppälä ym. 2011, 250). Mielenterveysongelmat laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa ovat samoja, joita lapsilla ja nuorilla esiintyy yleensäkin. Laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa lapsen ja nuoren epänormaali keskushermoston kehitys ja toiminta suurentavat riskiä käyttäytymisen ja

tunne-elämän häiriöille jossain vaiheessa lapsen tai nuoren kehityskaarta. Kognitiivisen kyvykkyyden jäädessä keskimääräistä heikommaksi, lapsella tai nuorella on 3–7 kertaa suurempi riski erilaisille mielenterveyshäiriöille kuin saman ikäisillä yleensä. (Korhonen 2010, 110.)

Tutkimuksissa on todettu, että laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivät ovat muita alttiimpia masennukselle. Masennuksessa ihmisen mieliala on alhainen joko pidemmän aikaa tai ohimenevästi. Masennus vaikuttaa ihmisen toimintakykyyn heikentävästi ja vaikuttaa sairastuneeseen ihmiseen ja hänen läheisiinsä radikaalisti. Masennuksen aikana ihmisen mieliala, mielenkiinto ja mielihyvä vähenevät. (Maunuksela & Nykänen 2017, 157.) Henkilöllä tulee olla kuitenkin useita samanaikaisia oireita, jotta masennus voitaisiin diagnosoida. Masennuksen oireita ovat merkittävä painon heittäminen, nukkumisen vaikeus tai lisääntynyt unen tarve, väsymys ja voimattomuus, hidasliikkeisyys, mielen hidastuminen, ajattelun vaikeus, keskittymisen vaikeudet, hankaluus tehdä päätöksiä ja henkilö saattaa kokea kohtuutonta syyllisyyden tunnetta. Lisäksi masennusoireisiin kuuluu itsetuhoiset ajatukset ja mielikuvat. Masennukseen liittyy myös eri tavoin esiin tuleva ahdistuneisuus sekä lisääntynyt alkoholin käyttö. (Huttunen 2018.)

Aikuisella ihmisellä masennus ja masennustilat ovat monimuotoisia taustaltaan sekä ilmenemismuodoiltaan (Maunuksela & Nykänen 2017, 157). Masennustilat ovat myös eriasteisia. Lievästä masennustilasta kärsii 10–15 prosenttia, viidellä prosentilla on vakavia masennustiloja ja psykoottisia masennusoireita on vajaalla prosentilla aikuisista. Masennus aiheuttaa työkyvyttömyyttä ja alentunutta työkykyisyyttä. (Huttunen 2018.) Uusiutuvat masennusajanjakot ja pitkään kestänyt masennus ovat hyvin yleisiä syitä työkyvyttömyyseläkkeen siirtymiselle (Maunuksela & Nykänen 2017, 157).

Laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa yleinen selviytymisstrategia onkin piiloutua vaikeissa tilanteissa sairastamisen tai rakenteellisten heikkouksien taakse. Neurologiset ja geneettiset häiriöt, kuten vaikea epilepsia ja sukupuolikromosomien poikkeavuus, kuuluvat laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin, mutta ovat esiintyvyydeltään hyvin pienessä osassa. Yleisen ajatuksen mukaan lievät neurobiologiset poikkeavuudet nähdään aiheuttavan oppimisvaikeuksia sekä mielenterveyshäiriöitä lapsilla ja nuorilla. (Korhonen 2010, 113.)

Hollantilaisessa väestöpohjatutkimuksessa kartoitettiin 6–18-vuotiaiden keskimääräistä heikommin kognitiivisesti kehittyneiden lasten ja nuorten mielenterveysongelmia. Älykkyydosamäärästä, jotka kuuluivat 60–80 väliin, tehtiin oma ryhmä, joka vastaa lähes laaja-alaisia oppimisvaikeuksien tutkimuskohdettamme, jossa älykkyydosamäärä on välillä 70–85. Hollantilaisessa tutkimuksessa verrokkiryhmänä toimi tavanomaisesti kehittyneet lapset ja nuoret. Hollantilaisessa tutkimuksessa ilmeni, että ryhmä, jossa älykkyydosamäärä oli välillä 60–80, löytyi 1,7 kertaa enemmän erilaisia mielenterveysongelmia kuin tavanomaisesti kehittyneillä saman ikäisillä lapsilla ja nuorilla. Ryhmien tulokset olivat mielenterveysongelmien suhteen samansuuntaisia. Eniten ongelmia oli aggressiivisuudessa, toiseksi eniten oli tarkkaisuudessa ongelmia ja kolmanneksi eniten löytyi ahdistuneisuutta ja masennusoireita. (Seppälä, ym. 2011, 250.)

Hollantilaisessa väestöpohjaisessa tutkimuksessa käytettiin CBCL-lomaketta erikseen eroteltuihin ryhmiin, toisessa ryhmässä henkilöiden ongelmat olivat kliinisesti merkittäviä laaja-alaisia oppimisvaikeuksia ja toisessa ryhmässä oli tavanomaisesti kehittyneet lapset ja nuoret. Lapsilla tai nuorilla, joilla oli laaja-alaisia oppimisvaikeuksia, oli sekä sisäänpäin että ulospäin suuntautuvia ongelmia kaksi kertaa enemmän, kuin tavallisesti kehittyneillä saman ikäisillä henkilöillä. Sisäänpäin suuntautuneet ongelmat tarkoittavat lapseen itseensä kohdistuvia ongelmia ja ulospäin suuntautuneet ongelmat tarkoittivat ympäristön tuomia ongelmia. Havainnot olivat merkittäviä, sillä sosiaalisia vaikeuksia oli seitsenkertaisesti, aggressiivista käyttäytymistä oli nelinkertaisesti ja tarkkaavaisuushäiriötä olivat viisinkertaisesti verrattaessa vertailuryhmään. (Seppälä ym. 2011, 250.)

Laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin liittyy myös usein kielellisiä vaikeuksia. Lapsen ja nuoren kielelliset vaikeudet on havaittu olevan yhteydessä toistuvasti mielenterveyden häiriöihin (Seppälä ym. 2011, 251.) Kielelliset ongelmat näkyvät vaikeutena ilmaista mielipiteitään, tunteitaan ja kommunikoida ympäristön kanssa. Kielelliset vaikeudet voivat lisätä ahdistuneisuutta ja masentuneisuutta. Laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa perhe ja lähiympäristö vaikuttavat lapsen ja nuoren kehitykseen. Perheen ylisuojeleminen ja aliarviointi voivat viivyttää nuoren itsenäistymistä ja suojella

liikaa ympäristöltä. Lapselle ja nuorelle onkin tärkeää saada sopiva koulu- ja opiskelumuoto, joka vähentää häiriöiden syntyä. (Korhonen 2010, 114.)

6.5 Stressi laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa

Laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa esiintyvät kognitiiviset heikkoudet vaikuttavat kykyyn käsitellä sisäisiä ja ulkoisia stressitekijöitä. Tämä vaikuttaa negatiivisesti psyykkiseen kuormitukseen ja haavoittaa erilaisille ympäristön vaikutuksille (Lammi-Hiltunen 2010).

Laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaaville henkilöille on tyypillistä, että he eivät usko omaan osaamiseensa. Alhaisissa pystyvyysodotuksissa henkilö asettaakin tavoitteensa vaatimattomasti eikä sitoudu asiaan intensiivisesti. Henkilö välttelee tehtäviä ja tilanteita, vetäytyen niistä herkästi takavasemmalle. Uhan tai haasteen kohdatessa henkilö osoittaa sormella itseään keskittyen omiin heikkouksiinsa ja puutteisiinsa eikä mieti, miten voisi saada asian tai tehtävän ratkaistua. Alhaisissa pystyvyysodotuksissa henkilö luovuttaa helposti ja selviytyy pettymyksestä hitaasti. Stressinsietokyvyn ollessa heikko henkilö stressaantuu ja masentuu helposti. (Seppälä 2010, 103–104.)

Stressin oireet voivat olla tällaisella nuorella jo fyysisiä tai psyykkisiä (Mattila 2018). Fyysiset oireet voivat olla erilaisia särkyjä (Mattila 2018). Psyykkisiä oireita stressissä ovat vihamielisyys, viha, rauhattomuus, ahdistus, depressio, muistivaikeudet, päätöksenteon vaikeus ja univaikeudet. Sosiaalisessa kanssakäymisessä stressi saattaa näkyä myös perhe- ja parisuhdeongelmina tai eristäytymisenä. (Mattila 2018.)

Laaja-alaiset oppimisvaikeudet aiheuttavat nuorelle helposti erilaisia itsetunto-ongelmia ja myös ongelmia sosiaalisessa kiinnittymisessä oman ikäisten yhteisöön. Hauraat sosiaaliset- ja kognitiiviset kyvyt näyttäisivät lisäävän toistuvia negatiivisia kokemuksia selviytymisestä. Pystyvyysodotukset näyttävätkin menevän samansuuntaisesti oppimisessa ja suoriutumisessa pahentaen toistensa vaikutusta. Todennäköisesti laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivät lapset- ja nuoret tunnistavat epäonnistumisen tunteen helpommin kuin onnistumisen. (Seppälä 2010, 104.)

Aikaisempi niukka tutkimustieto antaa suuntaa siitä, että pystyvyysodotukset vaurioittavat lasta tai nuorta laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa erityisen herkästi. Alakouluikässä lapsilla saattaa olla vielä tyydyttävä asema kaveri- ja luokkayhteisössä, mutta siirtymä yläasteelle ja murrosiän kynnyksen saavuttua tilanne voi muuttua radikaalisti. Kaveri- ja luokkayhteisön yhteenkuuluvuudentunne kiristyy huomattavasti ja nuoret havaitsevat niin sanotut hyvät tyypit. Sosiaalisesti kömpelön lapsen tai nuoren käyttäytyminen ja hienovarainen puhe ei välttämättä yllä muiden kanssa samalle tasolle. Nuori voi alkaa vältellä, vetäytyä, alistua myötäilyyn ja pyrkiä mukautumaan porukkaan. (Seppälä 2010, 105.)

Lapsen ja nuoren käsitys omasta sosiaalisesta suoriutumiskyvystä syntyy samanikäisten kautta. Saman ikäisiltä lapset ja nuoret ottavat mallia ja he toimivatkin toistensa vertailumalleina. Lapset tunnistavat oman paikkansa kaverisuhteissa erilaisia taitoja ja suosiota tutkaillessa. Lapsi voi herkästi tulkita, ettei ole kyllin hyvä tyyppi kaveriporukassa ja hän voi vetäytyä siitä pois. Tällainen päätös johtaa kaveriporukan ulkopuolelle jäämiseen ja vaikuttaa negatiivisesti lapsen sosiaalisiin oppimiskokemuksiin. Ulkopuolelle jäämistä voi korostaa koulumaailma, missä mittapuuna toimii sosiaalisten kykyjen lisäksi myös kognitiiviset kyvyt, koulussa kun jatkuvasti mitaillaan tietoa, ajattelua, ymmärtämistä ja erilaisia oppimisen taitoja yleensä. Lapsi ei voi koulumaailmassa välttyä vertailulta ja arvioinnilta ikätovereihinsa. Kognitiiviset kyvyt muodostavat lapselle käsityksen itsestään, joka on joko myönteinen tai kielteinen. (Seppälä 2010, 104.)

Nuoruusiän kognitiiviset rajoitukset huonontavat sosiaalisissa tilanteissa nuoren pystyvyysodotuksia ja ne ovatkin 18 vuoden iässä jo melko huonot. Nuoruusikä on laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsiville nuorille erityisen vaikea. Myönteisen minäkuvan luominen ja omien tavoitteiden määrittäminen tulevaisuuden suhteen ei onnistu nuorelta, jonka luottamus omiin kykyihinsä rakoilee ja toistuvat epäonnistumisen tunteet ovat vallanneet mielen. (Seppälä 2010, 105.)

7 PALVELUT JA TUKI

Henkilöt, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia, kokevat, etteivät saa riittävää tukea. He pelkäävät, että heidän haasteensa tulkitaan helposti laiskuudeksi ja tyhmyydeksi. Nöyryyttämisen ja ymmärtämättömyyden pelko hankaloittaa myös tuen ja avun piiriin hakeutumista. (Korkeamäki 2010, 62)

Osa henkilöistä, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksista, tarvitsevat tukea joka päiväisessä arjessa, esimerkiksi tukihenkilö- ja asumispalveluista lähtien. Toiset taas tarvitsevat tukea vain koulutus- ja työratkaisuihin, koska muu elämä sujuu ilman suurempia haasteita. (Lammi-Hiltunen 2010, 177–178.)

Laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivät henkilöt tarvitsevat tukea monissa eri asioissa. Heille ei välttämättä ole järjestettynä minkäänlaisia omia erityispalveluita, mutta he käyttävät paljon erilaisia yhteiskunnallisia palveluita. Osasta tulee tässä kohtaa väliinputoajia, koska he eivät osaa hakea tukea, jota he tarvitsisivat, tai he eivät hae tukea sen vuoksi, koska pelkäävät tulevansa leimatuiksi. (Lammi-Hiltunen 2010 177–178.)

Tavallinen syy on myös se, ettei laaja-alaisia oppimisvaikeuksia tunnisteta eivätkä viranomaiset tiedä, mistä tällainen asiakasryhmä hyötyisi. Vaikka palveluntarve tunnistettaisiin, sopivia palveluita ei välttämättä ole tarjolla. (Lammi-Hiltunen 2010, 177–178.)

Suurin merkitys on tuella, jonka työyhteisö antaa. Valitettavasti vain harvalla työyhteisöllä on joustavuutta ja voimavaroja tukea lisäapua tarvitsevaa tai hitaampaa työntekijää. Tähän vaikuttaa se, ettei varsinaista diagnoosia tai ulkoisesti näkyvää vaivaa tai vammaa ole. Lisäksi, jos nuoren aikuisen sosiaaliset taidot ovat hyvät, häneltä odotetaan töissä samanlaista työpanosta kuin muiltakin työntekijöiltä. (Lammi-Hiltunen 2010, 177–178.)

Laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivät nuoret ovat usein asiakkaina sosiaali-, terveys- ja työvoimapalveluissa harmillisessa tilanteessa, sillä he eivät selviydy yhteiskunnan asettamista vaatimuksista ja poikkeuksetta he tarvitsevatkin enemmän tukitoimia kuin normaalisti. Laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivät tarvitsevat

enemmän tukitoimia koulutukseen ja työelämään integroitumiseen sekä niissä selviytymiseen. Yhteiskunnan palveluviidakossa he eivät pysty ajamaan omia etuuksiin, vaan toimeentulossa sekä arkielämän perusasioissa he tarvitsevat selviytyäkseen palveluohjausta ja muita räätälöityjä tukipalveluita. (Haapasalo & Seppälä 2010, 182.)

Laaja-alaiset oppimisvaikeudet ovat kehityksellisiä ongelmia, joiden takia palvelut ja sen kautta saatava erilainen avun ja tuen piiriin pääseminen hankaloituu huomattavasti. Laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsiviä nuoria voidaankin pitää tästä syystä väliinpuotoajaryhmänä erilaisista palveluista. Henkilön elämää koskettavia haasteita käydään läpi yksittäisinä ongelmina eri palveluissa, muttei osata katsoa koko kuvaa ongelmien taustalla. Yksittäisen ongelman ratkaiseminen saattaa selättää äkillisen tilanteen, mutta vaikutus ei ole suuri ajatellen ihmisen elämäntilannetta isommassa kuvassa. Nuoret voivat käyttää useita eri tahojen tarjoamia palveluita samanaikaisesti, niitä voi olla esimerkiksi kunnan tarjoamat erilaiset palvelut, Kelan sekä TE-toimiston tarjoamat palvelut. Ongelmaksi muodostuu, ettei kellään toimijalla ole riittävää kokonaiskuvaa nuoren tilanteesta. (Haapasalo & Seppälä 2010, 182–183.)

7.1 Palveluohjaus

Palveluohjaus on yhteistyötä eri toimijoiden ja ihmisten välillä, jotka ovat tai tekevät asiakkaan kanssa yhteistyötä. Palveluohjausta käyttäen asiakkaan hoidon ja kuntoutuksen tarve voidaan arvioida, suunnitella ja koordinoita. (CMSA 2017.)

Palveluohjauksen lähtökohtana on lisätä asiakkaan hyvinvointia ja kasvattaa hänen toimintakykyään. Palveluohjauksen tarkoitus on löytää asiakkaalle häntä hyödyttävät palvelut. Palveluohjaus lisää asiakkaan hyvinvointia ja edistää itsenäistymistä. Palveluohjaus voi koostua esimerkiksi edunvalvonnasta, viestinnästä, koulutusasioista, palveluiden tunnistamisesta ja palveluiden saatavuuden helpottamisesta. Palveluohjaaja auttaa asiakasta tunnistamaan oikeanlaiset palvelut ja mahdollistaa niiden käytön aloittamisen ja jatkuvuuden. Palveluohjaajan tulee myös huolehtia palveluiden antamisen oikea-aikaisuudesta ja kustannustehokkuudesta. (CMSA 2017.)

Palveluohjaajana toimii usein esimerkiksi sosiaalityöntekijä (Käypä hoito 2013). Palveluohjaajalla on oltava työhön sopiva koulutus, kokemusta- ja tietoutta palvelukentästä (CMSA 2017).

Laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin kuuluu monesti jonkinlaisia vaikeuksia ja haasteita päivittäisestä elämästä selviytymisessä. Tällöin laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaavat henkilöt tarvitsevatkin yksilöllistä palveluohjausta ja erilaisia räätälöityjä tukipalveluita jo pelkästään arkielämän perusasioista ja toimeentulostaan selviytyäkseen. (Vernerinen 2014.)

7.2 Etsivän nuorisotyöntekijän rooli

Etsivä nuorisotyö auttaa omalta osaltaan laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaavia nuoria heidän haasteissaan. Esimerkiksi Seinäjoella etsivä nuorisotyöntekijä saa tiedon 15–29-vuotiaasta nuoresta, joka ei ole saanut peruskoulun jälkeen opiskelupaikkaa, on keskeyttänyt koulunkäynnin tai armeijan tai on pitkään työtön. Etsivän nuorisotyöntekijän palvelut ovat maksuttomia ja vapaaehtoisia. Etsivä nuorisotyöntekijä pyrkii asiakkaan kanssa yhdessä pohtimaan ratkaisuja tulevaisuuteen ja ehkäisemään nuorten syrjäytymistä. Etsivä nuorisotyöntekijä ohjaa asiakkaitaan erilaisten palveluiden piiriin, kuten TE-palveluiden ja Kelan palveluihin. (Seinäjoki, [Viitattu 26.3.2019].)

Etsivän nuorisotyöntekijän tehtävänä laaja-alaisista oppimishäiriöistä kärsivien nuorten parissa on hyväksyä heidät sellaisena kuin he ovat. Etsivä nuorisotyöntekijä pyrkii kohottamaan nuorten itsetuntoa ja kannustamaan ja ohjaamaan kohti itsenäisempää elämää. Etsivä nuorisotyöntekijä yrittää saada nuoret kuulumaan edes johonkin ryhmään, ettei heidän tarvitse olla yksin ja näin ennalta ehkäisee syrjäytymistä ja sen mukanaan tuomia muita ongelmia, kuten mielenterveysongelmia ja masennusta. Etsivän nuorisotyöntekijän tulee tehdä kartoitus siitä, millainen yhteisöllisydentarve nuorella on. Tämän jälkeen etsivä nuorisotyöntekijä voi järjestää erilaisia pieniä tapahtumia asiakkailleen, kuten peli-iltoja tai kokkikerhoa, joissa hänen asiakkaansa voivat tavata ja tutustua toisiinsa. (Puuronen 2014, 31.) Etsivä nuorisotyöntekijä tukee laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaavia henkilöitä erilaisin kei-

noin myös työnhaussa. Näitä keinoja ovat työpaikkojen etsiminen yhdessä ja yhteydenottaminen työnantajiin sekä työnhaun yksityiskohdissa tukeminen. (Eriksson, Klem & Teittinen 2017.)

7.3 Nuorisotakuu

Laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaavat kuuluvat nuorisotakuun piiriin ja ovat oikeutettuja palveluun. Heillä on mahdollisuus tuoda esiin keskustelemalla, mitä haluaisivat tehdä seuraavaksi ja kertoa omista ammatillisista mielenkiinnonkohteistaan.

Nuorisotakuu on tarkoitettu niille, jotka vielä etsivät suuntaa elämässään. Nuorisotakuu auttaa eteenpäin, kun kyseessä on työpaikka, koulutus tai muu elämässä tarvittava tuki. Nuorisotakuu edistää nuorten työllisyyttä ja parantaa nuorten ammattitaitoa sekä vahvistaa nuorten mahdollisuuksia itsenäiseen elämään. (Nuorisotakuu, [viitattu 26.3.2019].)

Nuorisotakuu koskee alle 25–vuotiasta nuorta tai alle 30–vuotiasta vastavalmistunutta nuorta aikuista. Heille tarjotaan työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaa viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Tämä edellyttää kuitenkin työttömäksi ilmoittautumista TE-toimistoon. (Nuorisotakuu, [viitattu 26.3.2019].)

Koulutustakuulla tarkoitetaan sitä, että jokainen peruskoulun suorittanut saa koulutuspaikan lukiosta, ammatillisesta oppilaitoksesta, oppisopimuskoulutuksesta, työpajasta, kuntoutuksesta tai jotenkin muuten. Pelkän peruskoulun varassa olevat alle 30-vuotiaat nuoret voivat suorittaa ammatillisen tutkinnon nuorten aikuisten osamishjelmassa. Ohjelma tarjoaa suoritettavaksi ammatti- tai erikoisammattitutkinnon tai ammatillisen perustutkinnon. Valitsemansa koulutuksen nuori pystyy suorittamaan joko oppilaitoksessa tai oppisopimuskoulutuksena. (Nuorisotakuu, [viitattu 26.3.2019].)

Seuraavaksi esittelemme työllistymissuunnitelman ja aktivointisuunnitelman, joihin työttömiä nuoria ohjataan. Nämä palvelut ovat myös laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaavien nuorten tukena.

7.4 Työllistymissuunnitelma

Asiakas on ensin työtön työnhakija ja hänellä on mahdollisuus saada työ- ja elinkeinotoimiston (TE-toimisto) palveluja. TE-toimiston tehtävä on laatia työttömän työnhakijan kanssa työllistymissuunnitelma. Työllistymissuunnitelman tarkoituksena on nuoren mahdollisimman nopea työllistyminen avoimille työmarkkinoille ja suunnitelmassa on sovittu yhdessä työnhakijan kanssa niistä palveluista, jotka tukevat tavoitteita. Tällaisia työllistymistä tukevia palveluita voivat olla esimerkiksi työvoimakoulutus tai palkkatuettu työ. Vasta tämän jälkeen asiakas kuuluu kuntouttavan työtoiminnan lain piiriin. Kun asiakas on tullut kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain soveltamisalan piiriin, hän voi saada myös sen jälkeen TE-toimiston tarjoamia palveluita. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

7.5 Aktivointisuunnitelma

Aktivointisuunnitelma laaditaan pitkään työttömänä olleelle henkilölle. Aktivointisuunnitelman tavoitteena on parantaa henkilön elämänhallintaa ja edellytyksiä työllistymiseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.)

Kuntouttavan työtoiminnan laki velvoittaa aktivointisuunnitelma tehtäväksi TE-toimiston, kunnan ja asiakkaan kanssa yhdessä. Yhteisen suunnittelun tuloksena aktivointisuunnitelma toimii järjestettävien palveluiden lähtökohtana. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018.) Laki (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189) velvoittaa kuntaa (Kotikuntalaki 11.3.1994/201) ja työ- ja elinkeinotoimistoa (TE-toimisto) laatimaan aktivointisuunnitelman työttömälle asiakkaalle, joka saa työmarkkinatukea tai toimeentulotukea (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018).

Aktivointisuunnitelma laaditaan aina yhdessä asiakkaan kanssa. Aktivointisuunnitelmeprosessin käynnistämisestä on vastuussa viranomainen, jonka ensisijainen asiakas on kysymyksessä. TE-toimisto on velvollinen käynnistämään suunnitelman

tekemisen, kun kyseessä on henkilö, joka saa työmarkkinatukea. Kunta on velvollinen käynnistämään suunnitteluun liittyvät toimenpiteet, kun kyseessä on asiakas, joka saa toimeentulotukea. (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2018.) Alla oleva kuvio havainnoi selkeästi aktivointisuunnitelman laatimisen alle 25-vuotiaille ja 25 vuotta täyttäneille.

Kuvio 3. Taulukossa kerrotaan, koska aktivointisuunnitelma tulee tehdä viimeistään alle 25-vuotiaille sekä yli 25 vuotta täyttäneille. (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2018).

7.6 Kuntoutusjärjestelmä

Suomen kuntoutusjärjestelmässä toimii lukuisia eri toimijoita ja palvelukenttää voi-kin pitää pirstaloituneena. Kuntoutusjärjestelmä ei suosi laaja-alaisia oppimisvaikeuksista kärsiviä, sillä järjestelmän toiminta perustuu vika-, sairaus- ja vamma-ajatteluun. Tällöin laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa esiintyvät kehitykselliset ja syntymästä asti läsnä olleet oppimiskyvyn häiriöt eivät ole yksinomaan riittävä peruste kuntoutuksen saamiselle. Laaja-alaisen oppimisvaikeuksien kuntoutuksesta vastaa työhallinto, johon kuuluu esimerkiksi työhön hakeutuvat henkilöt ja vajaakuntoiset työttömät. (Haapasalo & Seppälä 2010, 183.)

Kuntoutus on eroteltu neljään eri ryhmään, joita ovat ammatillinen, sosiaalinen, kasvatuksellinen ja lääkinällinen kuntoutus. Ammatillisessa kuntoutuksessa selvitetään koulutustarve ja kartoitetaan erilaiset mahdollisuudet koulunkäynnin suhteen. Ammatillisessa kuntoutuksessa järjestetään myös työ- ja koulutuskokeiluja, ammatillista kuntoutus ja työhönvalmennusta. Kasvatukselliseen kuntoutukseen kuuluvat erilaiset tukipalvelut, joita on mahdollista saada peruskoulun ja toisen asteen opintojen aikana, kuten erityisopetus ja muut koulutuksen aikaiset tukipalvelut. Lääkinällinen kuntoutus tarjoaa esimerkiksi sopeutumisvalmennusta, erilaisia terapioita sekä kuntoutustarpeen arviointia tutkimuksen avulla. Sosiaalinen kuntoutus sisältää esimerkiksi sopeutumisvalmennusta ja kuntoutusohjausta sekä palveluasumista. (Haapasalo & Seppälä 2010, 183.)

Asiantuntijoiden ja eri viranomaisten välillä tiedonkulku on tärkeää nuoren käyttäessä paljon erilaisia kuntoutus – ja tukipalveluita. Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä (497/2003) mahdollistaa viranomaisia hallinnolliset rajat ylittävän yhteistyön kuntoutusjärjestelyjä suunniteltaessa moniongelmaiselle nuorelle (Haapasalo & Seppälä 2010, 184).

7.7 Kuntouttava työtoiminta

Laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaavalla henkilöllä ei ole kehitysvammadiagnosia, mutta siitä huolimatta hän voi saada tuetun työllistymisen palveluita TE-toimistosta. TE-toimiston kautta henkilö voi päästä kuntouttavaan työtoimintaan. Kuntouttava työtoiminta on vaihtoehtoinen polku, jos työelämään pääsy on hankalaa. (Seppälä 2015)

Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään pitkään työttöminä olleille henkilöille. Sen tarkoitus on parantaa työllistymismahdollisuuksia ja elämänhallintaa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja Työ- ja elämäntieteiden tutkimuskeskus 2014.)

Kuntouttava työtoiminta on määritelty laissa (L.2.3.2001/189) ja sen järjestämisestä vastaa kunta. Laki määrittelee sen, kenellä on oikeus aktivointisuunnitelmaan ja kenelle järjestetään kuntouttavaa työtoimintaa. Lain tarkoitus on edistää työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saavan työttömän henkilön mahdollisuuksia saada töitä,

päästä koulutukseen tai työ- ja elinkeinohallinnon järjestämiin työllistymistä edistäviin palveluihin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014.)

7.8 Työkokeilu ja työhönvalmennus

Laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivät henkilöt ovat kognitiivisesti heikkotasoisia ja se tuo omat haasteensa työelämään ja sinne pääsemiseen. Normaalit palvelut eivät selvittele nuoren kokonaisvaltaista tilannetta riittävän laajasti. Työkokeilun ja työhönvalmennuksen avulla tarjotaan yksilöllisesti räätälöityjä tapoja ja ratkaisuja työelämään pääsemiselle. (Lammi-Hiltunen 2010, 12)

Työpaikalla suoritettavan työkokeilun kautta nuori saattaa saada jalkaa työpaikan oven väliin, kun siirtyy takaisin työmarkkinoille. Suositeltavaa olisi hakea työkokeilupaiikkaa ensin itse, mutta myös työ- ja elinkeinotoimistosta saa tietoa työnantajista, jotka voisivat ottaa henkilön työkokeiluun. (TE-palvelut 2017.)

Työkokeilussa henkilö pystyy näyttämään työnantajalle osaamistaan ja sisäisen motivaationsa. Kun kokeilee työtehtäviä, voi myös yhdessä työkokeilun järjestäjän ja TE-toimiston kanssa selvittää, mitä muuta tukea henkilö tarvitsee palatakseen työelämään. (TE-palvelut 2017.)

Nuoren kuntoutusmahdollisuuksista ja työkyvystä tekee arvion moniammatillinen tiimi, joka esittää tutkimusten pohjalta analyysin nuoren toimintakyvystä käytännön työkokeilussa. Työkokeilut sopivat myös laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsiville nuorille, minkä avulla toimintakykyä voidaan selvittää ja kartoittaa. Työkokeilun avulla voidaan selvittää toiminta- ja työkykyä, motivaatiota, intoa, tavoitteita sekä osaamista työtehtävässä tai henkilön työelämässä pärjäämisen edellytyksiä. Menetelmiä työkyvyn mittaamiseen on monenlaisia, kuten ohjauskeskustelu, testityöt ja käytännön tehtävät työtoiminnassa, työpaikalla tai koulutuskokeilussa. (Haapasalo & Seppälä 2010, 190.)

Työkokeilun jälkeen tehdään oma arvio työkokeilun sujumisesta. Tämä on tärkeää jatkon suunnittelun kannalta TE-toimiston kanssa. Työkokeilun järjestäjä antaa myös palautteen työkokeilusta ja mahdollisesti antaa suosituksia jatkoon. (TE-pal-

velut 2018.) Työpaikalla työkokeilu voikin jatkua työhönvalmennuksena, minkä tarkoituksena on parantaa henkilön työnteen taitoja, tietoja ja työtehtävään opettelua. Työhönvalmennus on kestoltaan 2–6 kuukautta ja tapahtuu työklinikan seurannassa. Työhönvalmennuksen jälkeen työnantaja tekee päätöksen henkilön työllistymisestä (Haapasalo & Seppälä 2010, 190–191). Palkkatuetulla työllä, koulutuksella tai työhön valmentajan palvelulla voidaan myös edistää työmarkkinoille paluuta, kun työkokeilu loppuu. (TE-palvelut 2017.)

7.9 Uravalmennus

Uravalmennuksen avulla voidaan löytää laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaaville henkilöille uusia mahdollisuuksia koulutukseen ja työelämään. TE-palvelut tuottavat uravalmennuspalvelua. Uravalmennuksessa annetaan tietoa, neuvontaa, ohjausta ja tukea ammatinvalinta- ja uravaihtoehtojen selkiyttämiseen, koulutukseen hakeutumiseen ja työelämävalmiuksien kehittämiseen. Valmennuksen aikana laaditaan toteuttamiskelpoinen ura- ja työllistymissuunnitelma. (TE-palvelut 2016.)

Uravalmennus on käytännönläheistä ja toiminnallista. Siihen sisältyy usein oppilaitoksiin ja työhön tutustumisia. Uravalmennukseen voi liittyä myös monipuolisia lyhyitä työelämän lupa- ja korttikoulutuksia. Henkilökohtaisen ohjauksen lisäksi sieltä saa tietoa ja tukea muilta valmennukseen osallistujilta. (TE-palvelut 2016.)

Uravalmennuksen enimmäiskesto on 40 päivää vuoden ajan. Tarvittaessa palveluun voidaan esimerkiksi yhdistää erikseen järjestettävä työkokeilu työpaikalla. (TE-palvelut 2016.)

7.10 Työterveyshuollon tarjoama tuki

Joskus laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivän nuoren ongelmat tulevat ilmi, kun hän on jo työelämässä, esimerkiksi työterveyshuollon palveluissa. Työterveydenhuollon tehtävänä on tukea työntekijöiden työkykyä ja työyhteisön hyvinvointia. Työterveyshuollosta saa ohjausta ja neuvontaa kuntoutukseen. Joskus laaja-alaiset oppimisvaikeudet aiheuttavat stressiä, uupumista, ahdistuneisuutta, masennusta tai

jännityksestä aiheutuvia fyysisiä oireita, kuten hartia- ja niskasärkyjä, pää- tai vatsakipuja, jolloin laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaava henkilö kääntyy työterveydenhuollon puoleen. Toisinaan työntekijä ei osaa yhdistää oireitaan oppimisvaikeuksiin. Tässä kohtaa onkin erittäin tärkeää, että työterveydenhuollossa osataan tunnistaa aikuisten laaja-alaiset oppimisvaikeudet ja osataan tarjota oikeanlaista tukea työntekijälle. (Haapasalo ym. 2009, 31.)

Laaja-alaisten oppimisvaikeuksien yhteydessä on selvitettävä, millaisilla tehtävämuutoksilla ja työvälineillä saadaan helpotettua työssä jatkamista sekä selviytymistä työtehtävistä. Työntekijä, esimies ja työterveydenhuollon edustaja voivat yhdessä miettiä ja sopia työjärjestelyistä ja apuvälineiden hankkimisesta, jotka tukevat työntekijää. Työterveyshuollolla on vaitiolovelvollisuus, eivätkä he saa kertoa työntekijän terveydentilasta työnantajalle ilman työntekijän lupaa. (Haapasalo, ym. 2009, 32)

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsittelemme tutkimuksemme tavoitetta, tutkimuskysymyksiä, teemahaastattelua, teemoittelua, ja aineiston analysointia. Lisäksi arvioimme tutkimuksemme eettisyyttä ja luotettavuutta. Alaotsikoissa kerromme tutkimuksemme empirian kulusta.

8.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Aiheen valitsimme useasta eri vaihtoehdosta ja omien kiinnostustemme pohjalta. Opinnäytetyön aiheesta meillä ei ollut kovin runsaasti aikaisempaa tietoa, joten päätimme ottaa haasteen vastaan. Opinnäytetyön aihe tuli erään paikkakunnan etsivältä nuorisotyöntekijältä, joten saimme työelämäyhteyden tätä kautta. Työelämäyhteyden löytyminen oli työn toteutuksen kannalta tärkeää. Opinnäytetyön aiheen valitsemisen jälkeen mietimme, miten rajaamme työmme. Aiheeksi valitsimme laaja-alaiset oppimisvaikeudet osana työelämää, joka rajaa hyvin mielestämme opinnäytetyömme. Aiheen valitsemisen jälkeen hahmotettiin teoriaosuus, joka valmistui puolessa välissä maaliskuuta. Teoriaosuus ei kuitenkaan vielä tuolloin ollut lopullinen vaan teemahaastattelujen jälkeen tarkoituksemme oli vielä täydentää sitä. Tutkimuslupia haimme kunnan perusturvajohtajalta jo hyvissä ajoin. (Liite 1.)

Alustavan suunnitelman mukaan, opinnäytetyömme tehtävänä oli selvittää, minkälaisia haasteita laaja-alaisten oppimisvaikeuksista kärsivä henkilö kokee työelämässä tai sinne pyrkiessään. Tutkimus kuitenkin laajeni ja päätimme ottaa mukaan myös kouluelämä näkökulman, koska laaja-alaisista oppimisvaikeuksista havaitaan viitteitä jo alakoulussa ja siihen vahvasti liittyvät suoriutumisen vaikeudet ilmenevät jo aikaisessa vaiheessa kouluoppimisen vaikeuksina.

8.2 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyössämme käytimme laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Laadullisen tutkimuksen valitsimme, koska se antaa syvällisen näkemyksen tutkitavasta kohteesta. (Kananen 2014, 16.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen vahvuus on, että se antaa tarkan ja hyvän kuvauksen tutkimuskohteesta ja tutkimus tapahtuu sanallisessa muodossa. Laadullisessa tutkimuksessa huomio kiinnittyy tutkittavien henkilöiden näkökulmiin, joista tehdään johtopäätöksiä. Laadullisen tutkimuksen avulla tavoitteenamme oli saada kokonaisvaltainen käsitys tutkittavasta ilmiöstä. (Kananen 2014, 16.) Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään pieneen määrään tapauksia, mitä pyritään analysoimaan perusteellisesti (Eskola & Suoranta 1998, 18). Laadullinen tutkimus ei ole yleistettävää ja se pätee vain tutkittavana olevaan tutkimuskohteeseen (Kananen 2014, 16). Tästä käytetään usein nimitystä harkinnanvarainen otanta. Laadullinen tutkimus keskittyy tutkimuskohteiden laatuun ei määrään. (Eskola & Suoranta 1998, 18.) Kananen (2014, 18) mukaan laadullisessa tutkimuksessa korostuu induktiivinen päätely, jossa yksittäisistä havaintojoukoista pyritään muodostamaan teorioita tutkittavasta ilmiöstä. Huomioimme myös, että laadullisen tutkimuksen vuorovaikutteisuus eli interaktiivisuus oli tärkeä osa tutkimustamme.

Laadullisen tutkimuksen tunnusmerkkejä ovat aineistonkeruumenetelmä, tutkittavien näkökulma, harkinnanvarainen tai teoreettinen otanta ja aineiston laadullis-induktiivinen analyysi, eli siinä pyritään tekemään yleistyksiä ja päätelmiä aineistosta nousevien seikkojen perusteella. Laadullinen aineisto on hypoteesiton eli olettamus ei ole johdettu teoriasta. (Eskola & Suoranta 1998, 15.)

Parhaimmillaan laadullinen tutkimus elää tutkimuksen aikana. Laadullisen tutkimuksen avoimuus tuo esille tutkimuksen eri vaiheiden aineistonkeruun, analyysin, tulokinnan ja raportoinnin kietoutumista yhteen. (Eskola & Suoranta 1998, 16.)

Laadullinen tutkimus auttoi meitä etsimään löydöksiä teorioista ja haastatteluista ilman tilastollisia menetelmiä. Tavoitteenamme oli kerätä niin paljon tietoa, että saamme ymmärryksen ilmiöstä ja saisimme tutkimusongelman ratkaistua. (Kananen 2014, 18–19.)

8.3 Teemahaastattelu

Toteutimme tutkimusaineistonkeruun teemahaastatteluin. Haastattelu on keskustelua, jossa on ennalta asetettu päämäärä. Keskustelu haastattelutilanteissa on vuorovaikutteista, mutta alkaa aina tutkijan aloitteesta ja johdattelusta. Haastattelu on menetelmänä aina vuorovaikutteista ja kohdistuu haastateltavan tietoisuuteen ja ajatteluun tietyistä asiakokonaisuudesta. Haastattelun tarkoitus on saada kerättyä uskottava aineisto, jonka avulla on mahdollista tehdä päätelmiä tutkittavasta ilmiöstä. Tutkija tulkitsee puheen muodossa olevaa haastatteluaineistoa. Haastateltavilta saadusta aineistosta tutkija tekee uskottavia päätelmiä tallenteiden pohjalta. Tutkittavilta saatu haastatteluaineisto on tilannesidonnaista ja sen yleistettävyyttä ei tule suurennella. Tutkittavien ajatukset, kokemukset ja käsitykset ovat heidän omaan, vaikka tutkija voikin heijastaa tutkittavien tunteita kytkemällä niitä omaan tulkin-tahorisonttiinsa. Haastattelemineen on arvostettu ja syvällinen keino kerätä aineistoa ihmisten asioille antamista merkityksistä ja tulkinnoista. Haastatteluiden kautta tutkimukseen saadaan mukaan subjektiivinen kokemus. (Puusa & Juuti 2011, 74.)

Asetimme haastatteluihin osallistuville haastateltaville tiettyjä edellytyksiä. Teemahaastatteluissa edellytys oli, että tutkittavilla oli laaja-alaisia oppimisvaikeuksia ja he olivat läpikäyneet prosessin tai kokivat sen vaikuttavan vieläkin elämäänsä eri tavoin. Tutkijoina tarkoituksemme oli ennen teemahaastatteluja ottaa selvää laaja-alaisien oppimisvaikeuksien keskeisimmistä perustekijöistä ja tarkastella niiden näkymistä ihmisen elämänkulussa. Aiheesta löytyvään teoriaan perehtyminen ja teemahaastattelujen yhdistäminen auttoi tutkijaa syventämään ymmärrystään ilmiön kokonaisuudesta. (Puusa & Juuti 2011, 81.)

Teemahaastatteluihin valitsimme tietyt teemat, joita olivat koulu, työ, palvelut ja tuki. Laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivän ihmisen tuen saanti ja palveluiden toimivuus ovat keskiössä koskien opinnäytetyömme tutkimuskysymyksiä. Koulussa ja työelämässä laaja-alaiset oppimisvaikeudet tuottavat haasteita ja oikeanlainen tuen saanti sekä palvelut auttavat työelämään pääsyä ja työelämässä pärjäämistä. Näistä teemoista loimme kyselyrunon ja käytimme lisäksi haastattelutilanteissa tarkentavia apukysymyksiä. Haastattelurunko etenee loogisesti kouluelämästä työelämään, jossa molemmissa tarkastellaan palveluiden ja tuen toimivuutta laaja-alaisiin

oppimisvaikeuksiin. Haastattelurungon pääpaino on työelämää koskevissa kysymyksissä. Puusan ja Juutin (2011, 81) mukaan tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimusongelman kannalta merkityksellistä tietoa saa haastattelurungon avulla. Tuomen ja Sarajärven (2018, 88) mielestä kysymyksiä voidaan myös tarkentaa ja syventää haastateltavien vastauksien perusteella haastattelun edetessä. Teemahaastatteluissa syntyvän keskustelun tulee kuitenkin keskittyä oikeisiin ja ongelman kannalta keskeisiin asioihin. Teemahaastattelujen tarkoitus on saada laajasti tietoa valittujen teemojen sisästä, jota myöhemmin tutkijat tulkitsevat teorian pohjalta. Erilaiset teemat auttavat tutkijaa löytämään sisällöstä merkityksiä asioita, joita pyritään ymmärtämään esitettyjen kysymysten kautta (Puusa & Juuti 2011, 82–83.)

Toteutimme 2019 helmi- ja maaliskuun vaihteessa viisi teemahaastattelua kolmella eri haastattelukerralla. Yksi haastattelu peruuntui ja opinnäytetyön ollessa kriittisessä vaiheessa näimme, että uutta haastatteluajankohtaa emme enää lähteneet sopimaan. Haastattelurunkoa korjasimme moneen otteeseen, sillä etsivältä nuorisotyöntekijältä tuli pyyntö, että haastattelukysymyksissä ei käytettäisi sanaa laaja-alaiset oppimisvaikeudet, sillä haastateltavat voisivat tästä narkästyä. Korjasimme haastattelurungon korvaamalla laaja-alaiset oppimisvaikeudet sanoilla haasteet ja oppimisvaikeudet. Haastattelurungon näytimme ennen haastatteluja etsivälle nuorisotyöntekijälle. Haastattelurunko on työn lopussa liitteenä (liite 2). Haastattelutilanteissa käytimme etsivän nuorisotyöntekijän tiloja, jotka olivat tutut haastateltaville, lisäksi etsivä nuorisotyöntekijä oli mukana seuraamassa haastattelujen kulkua, että haastateltavien olisi luontevampaa puhua meidän kanssamme. Haastattelutilanteista pyrimme tekemään mahdollisimman rennon tarjoamalla kahvia, leivonnaisia ja keksejä. Haastateltaville olimme myös luoneet opinnäytetyön eettisistä seikoista paperin, johon he saivat aluksi perehtyä ja esittää kysymyksiä siitä, jos jokin asia oli epäselvä tai mietitytti. Paperi eettisistä seikoista löytyy liitteenä työn lopusta (liite 3). Haastattelutilanteissa aiheesta keskustelu oli vapaaehtoista ja etenimme teemasta toiseen sen jälkeen, kun asiakas oli tullut kuulluksi.

8.4 Tutkimusaineiston analysointi

Kanasen (2014, 41) mukaan laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmiä ovat havainnointi, dokumentit ja teemahaastattelut. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 83) lisäävät aikaisempiin laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmiin myös kyselyn. Alasuutarin (2011, 84) mukaan aineistoa tulee kerätä mahdollisimman monipuolisesti, koska laadullista tutkimusta voi tarkastella monesta eri näkökulmasta.

Ennen varsinaisen aineiston analyysia litteroimme aineiston heti lähipäivien aikana haastatteluiden suoritusajankohdasta. Litterointi sujui vaivattomasti ja materiaalia kertyi 35 tekstisivua.

Tutkimustuloksia analysoimme teemoittelua apuna käyttäen. Teemoittelun avulla tutkija haluaa saada haastatteluissa vastauksia ennalta suunnitelluista teemoista ja niihin liittyvästä asiasisällöstä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Haastattelutilanteessa haastateltavat onkin tärkeää saada kertomaan tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman laajasti (Kananen 2014, 74). Haastateltaville annoimme analyysivaiheessa numeron ja kirjaimen sisältävän merkkikoodin H1–H5, sen perusteella, missä järjestyksessä toteutimme haastattelut. Siirsimme litteroidut aineistot niin, että kaikkien haastateltavien vastaukset olivat allekkain aina yksi kysymys kerrallaan. Aloitimme aineiston analysoinnin haastateltavien saamista tuista ja palveluista kouluaikana. Lisäksi analysoimme heidän heikkouksiaan ja vahvuuksiaan. Haastatteluissa kiinnitimme huomiota kaikkeen, mikä voisi johtua laaja-alaisista oppimisvaikeuksista, niin kouluaikana kuin arkielämässäkin. Kouluajan analysoinnin jälkeen siirryimme työelämään ja sinne hakeutumiseen sekä niissä saataviin palveluihin ja tukiin. Mietimme, minkälaisia haasteita työelämään pääsy oli aiheuttanut. Lisäksi analysoimme, minkälaisena haastateltavat näkivät tulevaisuutensa ja millä tavoin he tukisivat itsensä kaltaista nuorta.

Tutkimuksessa ei ollut oleellista haastattelupaikkakunta, joten jätimme sen pois. Tutkimuksessa suojelimme tällä tavoin haastateltavien anonymiteettiä. Analysoinnin ollessa valmis poistimme litteroidun sekä nauhoittamamme materiaalin asianmukaisesti.

8.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Haastattelutilanteissa tutkijan tulee huolehtia sekä pyrkiä löytämään yhteisymmärrys haastateltavien kanssa. Tutkijan täytyykin olla tarkkana, että tehdyt kuvaukset ja tulkinnat vastaavat tutkittavien käsityksiä asiasta. Luotettavuusnäkemystä lisää realismi, miten taitavasti tutkimustekstissä kuvataan tutkittavaa asiaa. Tutkimuksen aineiston ei tulisi sisältää ristiriitaisuuksia, sillä muuten tutkimuksen ulkoinen luotettavuus ei ole kunnossa. Tulkintojen, johtopäätösten, pätevyyden ja aineiston välisen suhteen yhtenäisyys lisäävät työn ulkoista validiteettiä. (Eskola & Suoranta 1998, 213-214.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden mittareita ovat reliabiliteetti ja validiteetti, jotka mittaavat luotettavuutta sekä laatua tutkimuksessa. Luotettavuuskäsitteiden avulla tarkastellaan tieteellisen työn luotettavuutta tutkimustulosten onnistumisella sekä eräänlaisia mittareita apuna käyttäen. Luotettavuustarkastelu jää arvioijan vaaraan laadullisessa tutkimuksessa, sillä toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa, laadullisessa tutkimuksessa ei pystytä arvioimaan ja laskemaan työn luotettavuutta. (Kananen 2014, 146.)

Hyvä validiteetti saavutetaan tutkimuksen kohderyhmälle esitettyjen oikeanlaisten kysymysten avulla. Validiteetti mittaa tutkimuksessa asioiden tekemistä oikein. Tutkimuksessa tulee olla tutkimusasetelma sekä aineiston analyysi toteutettu oikein. (Hiltunen 2009.)

Mittaustulosten toistettavuudella tarkoitetaan tutkimuksessa reliabiliteettiä. Reliabiliteetti kertoo tutkimustulosten ja väitteiden luotettavuudesta tutkimuksessa ja ovatko tutkimustulokset sattumaa vai pystyttäisiinkö tutkimustulokset toistamaan, jos työ uusittaisiin samoissa olosuhteissa. Tutkimusmenetelmä voi olla reliabeeli, vaikka tutkimus ei olisi validi. (Hiltunen 2009.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija tekee ratkaisuja ja ottaa samalla kantaa työnsä luotettavuuteen ja analyysin kattavuuteen. Keskeisin tutkimuksenväline oppinäytetyössä on tutkija itse. Tutkija toimii laadullisen tutkimuksensa luotettavuuden asiantuntijana. Työn luotettavuutta tutkijan tulee arvioida tutkimusprosessin alusta alkaen loppuun saakka. (Eskola & Suoranta 1998, 209.)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012 ,6) kertoo, että tutkimuksessa eettisyyden ja luotettavuuden kannalta tulee noudattaa toimintatapoja, jotka ovat tiedeyhteisön tunnustamia. Tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja ovat tutkimuksessa: rehellisyys-, tarkkuus- ja huolellisuus jokaisessa tutkimustyön eri vaiheessa. Lisäksi haastattelujen nauhoittamiseen, esittämiseen sekä tulosten arviointiin kuuluvat nämä toimintatavat.

Tässä tutkimuksessa olemme noudattaneet tutkimuseettisen neuvottelukunnan suosittelemia toimintatapoja. Opinnäytetyön haastatteluita varten anoimme asianmukaisen tutkimusluvan sen paikkakunnan perusturvajohtajalta, jonka etsivän nuorisotyöntekijän asiakkaita haastattelimme. Lisäksi haastatteluihin osallistuminen oli vapaaehtoista. Ennen haastatteluita kerroimme haastateltaville, miksi me heitä haastattelemme. Olimme tulostaneet haastateltaville haastattelukysymykset (Liite 2) ja eettiset seikat (Liite 3). Kerroimme vielä haastateltaville, ettemme mainitse heidän nimeään emmekä paikkakuntaa työssämme haastateltavien anonymiteetin suojelemiseksi.

Haastatteluiden dokumentointi tapahtui nauhuria käyttäen. Litteroimme haastattelut tarkasti sanasta sanaan. Litteroinnin jälkeen nauhoitukset poistettiin asianmukaisesti. Tutkimusaineistoa on säilytetty salasanojen takana ja se tullaan poistamaan heti, kun opinnäytetyö on valmis.

Opinnäytetyössä käytimme hyviä lähteitä ja tutkijoiden töihin on viitattu asiaan kuuluvalla tavalla teoriassa. Huolellisuus näkyy myös työn lähdeluettelon laatimisessa. Työssämme olemme käyttäneet suoria lainauksia haastateltavien kommenteista ja olemme sitä kautta tuoneet heidän kokemuksensa esille.

9 TUTKIMUSTULOKSET

Kaikki haastateltavat kertoivat ensin ikänsä, sukupuolensa ja koulutustaustansa. Haastateltavista kaikki olivat täysi-ikäisiä 21—29-vuotiaita. Miespuolisia haastateltavia oli neljä ja naispuolisia haastateltavia oli yksi. Kaikki haastateltavat olivat suorittaneet peruskoulun jossain määrin mukautetusti. Tutkimustulokset etenivät tiettyjen teemojen kautta, jotka olivat koulu, työelämä, palvelut, tuki ja unohtamatta kuitenkaan muita elämän matkalla olleita haasteita. Tarkoituksenamme oli tuoda tutkimustulokset esille lähtien kouluelämästä ja siihen liittyvistä tarpeista. Kouluelämästä toimme esille henkilön saaman tuen, palvelut ja elämässä olleet muut haasteet. Kouluelämän jälkeen tarkastelemme henkilöiden työelämään siirtymistä ja sinne hakeutumista sekä erilaisia tukia ja palveluita, jotka edistivät heidän työssään pärjäämistä ja sinne hakeutumista.

9.1 Laaja-alaiset oppimisvaikeudet osana opiskelua ja oppimista

Kaikki haastateltavat toivat esille omia vahvuuksiaan koulunkäynnissä. Vahvuuksia olivat käytännönläheiset oppiaineet, kuten esimerkiksi kotitalous, käsityöt ja liikunta. Eräs haastateltava kertoi aluksi äidinkielen vahvuudekseen, mutta myöhemmin kävi ilmi, että hänellä oli ollut mukautettu äidinkieli peruskoulussa lukihäiriön vuoksi. Eräs haastateltava kertoi mukautetun matematiikan olleen liian helppoa hänelle ja hän kaipasikin jonkinlaista välimaastoa normaaliopetuksen ja mukautetun opetuksen välille. Eräille haastateltaville englannin opiskelu oli ollut helppoa ja haastatteluissa kävi ilmi, että he olivat pelanneet paljon erilaisia tietokone- ja konsolipelejä, joten päätelimme englanninkielen vahvuuden johtuvan haastateltavien pelitaustasta.

No, mun vahvuus on ollu tuo puutyöt ja käsityöt ja sitten on ollut äidinkieli ja kyllä mä oon vähän kuullu, et niinku opettajilta, että niinku hitusen olis englantikin ollu. Sitten loppuaikoina kyllä sitten liikuntakin. (H1)

Öö, varmaan käsityö ja ehkä mukautettu matematiikka, mut se oli aika vähän liian helppoa mulle. Mut käsityöt! Joo, englantia puhun sujuvasti ainakin omasta mielestä, ei mitään ongelmii. (H3)

En mä tiedä sellaset käytännönläheiset, ehkä niinku ei ollut sinällään mitään tiettyjä aineita, mut ne, jotka pystyi tekeen niinku käytännössä, niin niis pääsi vähän paremmin jyvälle. Ei oikeastaan ollut mitään suosikkiaineita. (H4)

Kaikki haastateltavat olivat kokeneet lukuaineet haastaviksi, koska kaikilla haastateltavilla oli lukihäiriö ja erilaisia oppimisen vaikeuksia. Eräät haastateltavat mainitsivat, ettei ruotsin kielen opiskeluun ollut minkäänlaista motivaatiota, vaikka opiskeluun oli reagoitu mukautetulla opetuksella. Eräs haastateltava koki kaiken kouluoppimisen haastavaksi. Haastatteluista jäi tunne, etteivät haastateltavat halunneet mennä mukavuusalueen ulkopuolelle kovinkaan helposti. Eräille haastateltaville asioiden ulkoa opettelu tuotti vaikeuksia, kuten fysiikan ja kemian laskukaavat. Mitä enemmän oppiaineeseen sisältyi teoriaa, sitä vaikeammaksi haastateltavat kokivat oppimisen. Eräs haastateltava koki yksilötehtävät haasteellisiksi ja tulkitsimme, että ryhmätöiden tekemisessä hän pääsi helpommalla, koska silloin ei tarvinnut itse opiskella niin paljon.

Justiin ruotsin kieli oli tosi haastavaa ei mulla ollu kyllä mitään kiinnostusta oppiakkaan sitä, et sekin vaikutti aika paljon.. Öö lukemalla tosi paljon lukemalla keskittymällä. Sillee se on vähän vaikeeta, tiedätkö kun sillee hyppii tiedätkö, niinku teksti hyppii. Mitenhän sen oikein selittäis, ei pysy rivillä sillai. Tosi paljon pitää keskittyä ku lukee, et pitää vain lukee sitte. Hyvin keskittyes jää päähän, kuhan sitä vähän niinku mantraa jopa huolella lukee tavu kerrallaan ja olla niinku mietinnällä mukana siinä sillai.. Öö justiin tota oppiminen, se on ollut tosi vaikeeta ja ei mua oikeen oo kiinnostanukkaan mikään kemia tai mikää, piti lukee niin paljon. (H3)

Kaikki reaaliaineiden tehtävät niin ne oli vähän vaikeampia, englannit ja tollaset matikasta mä tykkään, mut englanti, ruotsi ja äikkä ja historia ynnä muut sellaset, niin ne ei ollu kovin kivoja.. Mmm nimenomaan ja ei oikeen niinku tuo luetunymmärtäminen ja kuullunymmärtäminen ei ole mun vahvin puoli.. Ryhmätehtävät, ei tarvinnut yksin miettiä. Mä oon oikein tällainen perinteinen koululainen, että kaikki mitä ei tarvi tehdä yksin ja kaikki mikä on helppoa niin on mukavaa. (H4)

Jaa-a en oikeen mitään, ne kaikki oli vähän semmosta ja se riippui vähän. Kaikki on tähän asti mis on ollut vaikeeta ja sillee. (H5)

Kysyimme haastateltavilta, kuka oli ottanut huolen puheeksi oppimisvaikeuksista. Kaikilla haastateltavilla oli erilaisia diagnooseja oppimisvaikeuksista. Kaikkien haastateltavien oppimisvaikeudet huomattiin kouluikäisenä. Haastateltava 4 toi esille, että vanhemmat olivat alun perin huomanneet ongelmat oppimisessa ja vanhemmat olivat ottaneet yhteyttä kouluun asian tiimoilta. Eräs haastateltava kertoi, että oppimisvaikeuksia oli aloitettu selvittämään päähän kohdistuneen iskun jälkeen. Etsivä nuorisotyöntekijä kertoi, että eräällä haastateltavalla oli ollut aluksi kehitysvamma-diagnoosi lapsuudessa, joka oli jatkunut osan aikaa nuoruudesta. Kehitysvammadiagnoosi oli kuitenkin kumottu, kun oli huomattu hänen kehittyvän normaalisti perusasioissa.

Mä en muista yhtään, se niinku tota noin, mä olin tosi ylivilkas lapsena rasavilli ja niin sitten mentiin tutkimuksiin ja sitten mun tota noin, niin mulla on se arpi tässä näin. Mä en tiedä näkykö se tästä näin. Mut joo se tuli sen takii ku mulla on niinku äiti on ainakin sanonu, et mulla on aivoissa niin, ku pieni tota noin arpi tai jotain ja ja joskus mun pikkuserkku tökkäs mut patteriin ja hah yläpunkasta patteriin ja sitten tuli pieni haava ja sitten se tulehtui ja sitten siitä vissiin tuli ne oppimisvaikeudet tuli tai se lähimuisti, mut siis joo, niin en mä tiedä äiti sen huomasi ja sitten sitä asiaa ajettiin takaa ja sit se tuli et sulla on oppimisvaikeuksia ja näin, en muista tasan tarkkaan kuka se oli se joka sen eka diagnosoi. (H3)

Lähinnä mun äiti on ottanut sen puheeksi, ku on pitänyt läksyjä tehdä ja se on ne ongelmat huomannu ja ottanut ne koulus puheeksi ja sit niitä ongelmia on alettu kotona ja koulussa seurata. Sillä niinku ,niin äiti on ottanut sen puheeksi, koulussa sitä on alettu seuraileen. (H4)

Kaikkien haastateltavien oppimisvaikeuksia oli tuettu siirtämällä haastateltavat erityisopetukseen ja jokaiselta haastateltavalta löytyikin mukautettuja oppiaineita. Haastateltavat kokivat erityisopettajan tuen opetuksessa toimivaksi ratkaisuksi. Suurin osa haastateltavista kertoi pienemmän ryhmäkoon vaikuttaneen positiivisesti keskittymiskykyyn, koska pienemmässä ryhmässä oppiminen sujui paremmin ja erityisopettajan tuki oli aina lähellä ja saatavilla. Suurin osa haastateltavista oli saanut mukautettua opetusta jo ala-asteella. Eräällä haastateltavalla oppimisvaikeudet oli todettu kuitenkin vasta yläasteella. Ammatillisissa opinnoissa kaikille haastateltaville oli tarjottu erityisopetusta. Haastateltava 1 kertoi, ettei ammattikoulussa ensin tiedetty hänen oppimisvaikeuksistaan. Vasta toisena tai kolmantena opiskeluvuotena

asia otettiin puheeksi opettajien toimesta. Eräs haastateltava kertoi saaneensa tukea myös koulukuraattorilta.

Se todettiin siinä ammattikoulun, kun oli kakkosvuosi vai kolmosvuosi, niin todettiin se kans että multa kysyttiin että onko mulla ollu erityisessä niin se otettiin selvää niin oli. Niin mä sain sitten, sielä ei ollut aiemmin sellaista erityisopettajaa, niinku ammattikoulus, mut se justiin silloin kerkes tulla oliko kakkosen ja kolmosen välillä, niin se otti sitten mut puheenaiheeksi ja mä olin sitten niinku, että se piti sellaista pienryhmää kans, että kerkes tehdä ne tosiaan käydä ne alueet ja ja koealueet läpi ja sitten ku koealue oli läpitte nii sitten pidettiin tosiaan ne kokeet ja niinku sai omas tahdis, ettei tarvinnu niinku niin kauhian niinku vaikeasti mennä. (H1)

No mä tarvin välillä joo semmosta et mä olin erityisopetukseskin, sitten ku mulla oli justiin niinku se keskittyminenkin, että et mä en oikeen pysynyt sitä koko tuntia sillee keskittyyn ihan. (H2)

Kyllä sitä tuli paljon enemmän keskityttyä pienes luokas, ku ei siinä ollu mitään kavereita vieres mitä olis perseilly. Joo, kyllä siinä oppi ja sit ku oli koko ajan opettaja auttaas. (H3)

Ei hirveesti opettajilta oo tullut, et sitten erityisopettajalta ja kuraattorilta, ne on molemmat ollut vahvasti mun kouluarjessa mukana. (H4)

Niis oli vähän ongelmia, että siin tuli vähän huomattua et isompi ryhmä, niin oli enemmän vaikeuksia keskittyä. Englannin olin pienryhmässä, mut kaikki muut olin sitten tai aineet oli isommissa, mitä olin että..Erityis kiinteistöalanhoitaja, vähän niinku erityisammatti. Mukautettu linja jo valmiiksi. (H5)

Haastateltavista kaikki olivat saaneet peruskoulun päättötodistuksen. Suurin osa haastateltavista oli suorittanut jonkin ammattitutkinnon. Eräs haastateltavista oli jättänyt yhden ammattikoulun kesken, mutta suorittanut toisen ja saanut ammattitutkinnon. Haastateltavat olivat valmistuneet lähihoitajaksi, erityiskiinteistöalan hoitajaksi sekä talonrakentajaksi. Osa haastateltavista oli kuitenkin keskeyttänyt ammattikoulun ja oli tällä hetkellä mukana kuntouttavassa työtoiminnassa.

Peruskoulu, kesken on jäänyt sitten opintoja, ei tuo koulu oo ollu ikinä sellainen paikka missä on viihtyny mitenkään, ku ei oo itte kuitenkaan niin sosiaalinen, että niinku sillee voi niin sulautua, siihen semmoseen. (H2)

Ala-aste ja yläaste, nämä kaikki peruskoulut. (H3)

Ammatiltani oon lähihoitaja ja oon opiskellut pari vuotta turvallisuusalalakin.. sitä mä en käynyt loppuun. (H4)

Kaikilla haastateltavilla oli jonkinlaisia haasteita sosiaalisissa suhteissa. Eräät haastateltavat myönsivät, että heitä oli koulussa kiusattu. Kiusaaminen oli ollut sekä fyysistä että henkistä. Kiusaaminen oli kohdistunut muun muassa ulkonäköön, ja kiusaaminen oli luonut osalle turvattomuuden tunnetta koulussa. Eräs kiusattu ei avannut kokemusta siitä, miten kiusaaminen oli tapahtunut, mutta kertoi koulun olleen ”pakkopullaa” kiusaamisenkin takia. Suurimmalla osalla haastateltavista oli ollut hyvin vähän kavereita ja erällä omien sanojensa mukaan oli vain kourallinen kavereita. Osa koki, että heillä oli suuri kynnyks tutustua uusiin ihmisiin. Toiset taas kertoivat olevansa hyvin ulospäinsuuntautuneita, mutta silti kaverisuhteita ei ollut pääsyt syntymään. Oli myös haastateltavia, jotka kertoivat, että omat perheenjäsenet olivat olleet heidän parhaita ystäviä.

Sisäänpäin suuntautuneisuus näkyi haastateltavista. Havaitimme, että suurin osa haastateltavista ei katsonut silmiin esittäytyessämme haastattelutilanteissa ja kädenpuristus oli muutamilla haastateltavista heikko.

Voi sen sanoa, että kaveripiiri on ollu no kyllä mä oon kaikkien kans tullu toimeen, no mitä ny ala-asteella oli vähän sitä että alku niinku siinä oli ykkösestä neloseen vai vitoseen nelosluokkaan, niin mähän olin tavallaan mä koin itteni koulukiusatuksi silloin, että niinku justiin sen takia, että mä olin vähä isokokoosempi, kun toiset ja tai niinku, että sielä oli ylemmältä luokalta muutamia, jotka vähän niinku tapas niinku vähän höö-höö, vähän pientä tollasta ja mä koin itteni sen takia, että mä olin koulukiusattu. (H1)

Kyllä niitä oli joo, mutta ne oli kumminki et niitä oli vaan muutama.. Niin niin, olihan se vähän sellaista kans, et oli, niinku turvaton olo koulussa, niin helposti saattoikin sitten joutua silmätikuksi. (H2)

Joo o, koulu on sinänsä ollut pakkopullaa ja hyvin koulukiusattu.. Eimulla ollut kavereita koskaan tai ainoot mun kaverit on ollut äiti ja veljet ja siskot. (H4)

9.2 Vahvuudet ja haasteet laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa työelämässä

Haastateltavat olivat tällä hetkellä hyvin eri elämäntilanteissa. Kysyttäessä tämän hetkisestä työtilanteesta haastateltavien vastaukset poikkesivat hyvin paljon toisistaan. Vain yksi haastateltava kävi palkkatyössä ja hänellä oli vakituinen työpaikka. Yksi haastateltavista oli tällä hetkellä työtön. Muut haastateltavista olivat kuntouttavassa työtoiminnassa ja yksi työkokeilussa.

Olen töissä metallialan yrityksessä. (H5)

Suurimmalla osalla haastateltavista oli vaikeaa nimetä omia vahvuuksiaan työelämässä ja he olivat muutenkin vähäsanaisia. Eräät haastateltavista kertoivat hyvin suppeasti omista vahvuuksistaan työelämässä. Eräs suppeasti vastanneista haastateltavista kertoi mielialanvaihteluiden vaikuttavan työmotivaatioonsa. Toisaalta yhdellä haastateltavista oli omien työelämävahvuuksien listaaminen helppoa, haastateltutilanne meni jopa hieman omakehun puolelle.

No, ehkä se ahkeruus, täsmällisyys, positiivisuus, sitten niinku avoimeisuus. Kaikkien kanssa niinku juttuhun tuleminen. Työtehtävien noudattaminen ja työturvallisuus asioiden noudattaminen ja sitten tota mitähän vielä no siinähan niitä tulikin jonkin verran, niitähan olis vaikka pilvinpimein jos niitä rupeais listaamaan, mutta siinä nyt tuli tärkeimmät. (H1)

Se aina vaihtelee niin paljon oman fiiliksen mukaan, että jos on niinku mukava fiilis muuten niin sitten oikeen huvittaa niin välittää tavallaan siitä mitä tekee. Sitten ku on semmoinen vähän nurja olo, sitten on vaan vähän sillee, se on hyvä nuon. Se on aina sellaista se aina seilaa. (H2)

Eipä sielä oikeen ihmeellistä vahvuutta tarvita, että sorminäppäryyttä ja sitten vähän lajittelutietoa tietysti että..(H5)

Kysyessämme työelämän haasteista haastateltavien kommentit poikkesivat paljon toisistaan. Haastateltavien vastaukset luokittelemme melko normaaleiksi kysyttäessä haasteista työelämässä tai sinne hakeutumisessa. Haastateltavat 1 ja 5 kokivat tarvitsevansa apua ja ohjausta uusissa sekä vaativimmissa työtehtävissä, ennen kun he pystyivät itse suoriutumaan annetusta tehtävästä. Haastateltava 4 koki kaupalan työkokeilussa asiakkaiden kyselyjen välillä tuottavan hänelle päänvaivaa. Huomiomme kuitenkin kiinnittyi erityisesti haastateltavan 3 kommenttiin, jossa hän

kertoi omasta näkökulmastaan sosiaalisten tilanteiden tuomista haasteista. Hän miettii todella paljon, mitä muut ajattelevat hänestä.

Sellaiset vähän vaativammat mihin mulla ei oo aiempaa niinku sillee niinku että mä en oo niinku tehnyt aiemmin et se on niinku vaikka mä niinku kaikki mitä uutta tuloo niin koen hyödyllisenä, mutta se kun tuloo uutta asiaa, niin siinä menee jonkun aikaa, että sen niinku saa niinku menemään niinku sillai että sisäistää niinku sä teet sitä vähä et oo aivan seppä syntyessään ku sä uutta rupeat tekemään tai tekemään sellaista uudenlaista tietoa, niin sitten tota se vaan niinku että sun pitää vaan yrittää tehdä sitä niin hyvin ku sä saat ja sitten kun sä oot sitä jonku aikaa, niin sä tiedät et ahaa et tällainen työ, niin sä tiedät seuravalla kertaa tehdä sen niinku paremmin tai niinku että kokoajan se karttuu siitä.. (H1)

Ehkä sosiaaliset tilanteet on vielä vähän semmosia hakusessa sillai miten tulis olla, mut mä mietin vähän liikaa mun tekemistä ehkä sillee, sosiaaliset tilanteet. Anteeksi et mä jaarittelen, sanoja pidemmäksi.. En mä tiedä, mä mietin sillee, että käyttäydynkö mä sillee normaalisti, et muut ihmiset hyväksyy mut, se on vähän ihmeellistä sillee, et mulla on sellainen asbekt, et mä haen hyväksyntää muilta tai sillee. En mä oikein osaa selittää. (H3)

9.3 Kognitiiviset haasteet ja muut vaikeudet aikuisiällä

Haastateltavat kertoivat erilaisista ongelmista ja haasteista, jotka olivat vaikuttaneet heidän jokapäiväiseen elämäänsä. Kognitiivisista toimintakyvyn häiriöistä emme kysyneet suoraan haastattelutilanteissa, mutta haastatteluissa kävi ilmi, että jokaiselta haastateltavalta niitä löytyi. Kognitiivisia haasteita olivat keskittymisvaikeudet, masennus, uniongelmat, stressi, emotionaaliset haasteet, motivaatio tai sen puute, muistiongelmat, itseluottamuksen puute sekä aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden ongelmat. Muihin haasteisiin lukeutuivat taloudelliset ongelmat ja päihteet, jotka vaikuttivat mielestämme suoranaisesti aikaisemmin lueteltuihin kognitiivisiin toimintakyvyn häiriöihin. Haastateltavalla numero 3 oli kuusi edellä mainituista ongelmista. Haastateltavalla numero 2 oli viisi edellä mainituista ongelmista. Haastateltavalla numero 1 oli neljä edellä mainituista ongelmista. Haastateltavalla numero 5 oli kolme edellä mainituista ongelmista. Haastateltavalla numero 4 oli vain kaksi edellä mainituista ongelmista.

..niin ku lähimuistin kans ongelmii.. Tosi paljon pitää keskittyä ku lukee..kuhan sitä vähän niin ku mantraa jopa huolella lukee tavu kerrallaan ja olla niin ku mietinnällä mukana siinä sillai.. Öö ei mikään parhain ei tosiaan kiinnostanut.. tais olla keskiarvo 6.2 varmaan.. Masennus.. Nyt en ainakaan hyvällä mielellä, kun vähän muutenkin sillee ongelmia ittensä kanssa niin.. käyttäydynkö mä sillee normaalisti, et muut ihmiset hyväksyy mut, se on vähän ihmeellistä sillee, et mulla on sellainen asbekt, et mä haen hyväksyntää muilta tai sillee.. Niin haasteita justiin raha on ollut haaste ja nyt ku on vastuussa ittestää tavallaan ekaa kertaa kunnolla. (H3)

9.4 Erilaiset tuet ja palvelut laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa

Kuntouttava työtoiminta oli suuressa roolissa kaikilla haastateltavilla, koska kaikki haastateltavat olivat olleet kuntouttavassa työtoiminnassa. Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään pitkäaikaistyöttömille. Kuntouttavassa työtoiminnassa työtehtävät ovat konkreettisia, käytännönläheisiä ja työtehtävän harjoitteluun on varattu hyvin aikaa. Kuntouttava työtoiminta alkaa yhdellä päivällä viikossa, ja päiviä lisätään oman edistymisen mukaan. Etsivä nuorisotyöntekijä kertoi, että haastateltavien sosiaaliset taidot parantuvat, arjen strukturointi paranee ja itseluottamus lisääntyy kuntouttavassa työtoiminnassa. Kuntouttava työtoiminta mahdollistaa sosiaalisten tilanteiden harjoittelua. Eräs haastateltavista mainitsi, että kuntouttavaa työtoimintaa oli mahdollista toteuttaa pienemmissä ryhmissä, jolloin keskittyminen työhön sujui paremmin ja tehtävän harjoittelu oli helpompaa. Etsivä nuorisotyöntekijä kertoi myös, että eräs haastateltava oli saanut kuntouttavan työtoiminnan kautta kesätöitä. Eräs haastateltava oli ollut useammassa eri kuntouttavassa työtoiminnassa ja hän koki nykyisen työtoiminnan parhaaksi itselleen.

Mennyt paremmin ku muussa kuntouttavassa työtoiminnassa. Mä tykkään ku tuos on kumminki vaihtuu ne alueet sillee, niin niin se on jotenkin sellaista et se vie eteenpäin kantaa paremmin just ku olis siinä samas pistees ja tekis, niin äkkiä rupee puuduttamaan. (H2)

Mä oon kuntouttavassa, mut eipä se oikeen sama asia oo, et on töissä. (H3)

Kaikki haastateltavat kokivat saaneensa hyvin apua ja tukea työhaussa sekä mahdollisessa työelämässä. Haastateltavat toivat esille etsivän nuorisotyöntekijän avun tärkeyden. Haastateltavilla oli matala kynnyks ottaa yhteyttä etsivään nuorisotyöntekijään ja kaikki haastateltavat kertoivat, että etsivä nuorisotyöntekijä oli tarjonnut apuaan heille. Haastateltava 2 koki, että tukea ja apua oli ollut todella paljon tarjolla, mutta rajoittavana toimijana oli ollut hän itse omalla asenteellaan. Haastateltava 3 kertoi myös perheenjäsenten auttaneen häntä tarvittaessa tuen ja avun tavoittamisessa. Haastateltavista kaikki olivat tyytyväisiä avun tarjoajiin ja saamaansa tukeen.

Kyllä tota nykypäivänä on niin paljon hyvin tarjolla kaikkea, että tota voisin sanoa, että mun ei ole itse tarvinnut oikeastaan etsimällä etsiä vaan ne on mullu mun tykö jos on ollut. Mä oon katsonut sen siinä mielessä hyvällä niinku on olemassa niitä jotka ottaa yhteyttä ja sitten ku pätee, mä en ollu aiemmin kuullutkaan tällaisesta etsivästä nuorisotyöstä, niin sitten tota niinku näin kattoo niin kyllä niinku on ollut paljon hyötyä yhteydenotosta. Mä sitä arvostinkin, että otettiin niinku yhteyttä että tällainenkin on tarjolla ja kunnan kautta niin kyllä niinku etsivä nuorisotyöntekijäkin on ollut minulla suurena apuna ja kyllä niinku ylistän yli kaiken että niinku etsivää nuorisotyöntekijää sinänsä. (H1)

No, tuota niin. Mmm se vähän aina kans riippuu, et mihinkä asiaan työnhakuun tai johonkin tällaiseen. Niin oonhan mä toki saanutkin niin semmoista, että on niinku yritetty auttaa ja etsivä nuorisotyöntekijä myös. Kyllä niinku on sillee ollut apua on ollut tarjolla, mutta niinku se on ollut justiin enemmän se vika itnessä on ollu että. Ei oo niin kuunnellu vaikka ois pitäny.. Ohan täs ollut aikamoinen rypäs. Ei mut ihan tosi on ollut hyvää apua sillee, mut se on vaan niinku hankala päästä haluttuun lopputulokseen, jos vastapuoli on niinku minä tässä tapauksessa. En ota sitä niin tosissaan. (H2)

Laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivät henkilöt tarvitsevat tukea monissa eri asioissa. Heille ei välttämättä ole järjestettynä minkäänlaisia omia erityispalveluita, mutta he käyttävät paljon erilaisia yhteiskunnallisia palveluita. Henkilöt, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia, tuleekin tässä kohtaa väliinputoajia, koska he eivät osaa hakea tukea, jota he tilanteessaan tarvitsisivat. (Lammi-Hiltunen 2010, 177–178.)

Haastateltavat käyttivät useita erilaisia palveluita, joita olivat psykiatrasta sairaanhoidtoa, kuntoutuskartoitusta, kuntouttavaa työtoimintaa, työkokeiluja, työhönvalmennuspalveluja ja sosiaalityöntekijän palveluita. Etsivä nuorisotyöntekijä kertoi, että

eräällä haastateltavalla oli ollut myös edunvalvoja, sekä eräs haastateltava oli hakenut työhönvalmennuspalvelua. Kun haastateltavilta kysyttiin, että mitkä palvelut ja tuet helpottaisivat heidän pääsyään työelämään, he kokivat kysymyksen tosi vaikeaksi ymmärtää, eivätkä he oikein osanneet vastata siihen. Kysymystä jouduttiin hieman tarkentamaan, jolloin haastateltavat saivat vähän paremmin kiinni kysymyksen tarkoituksesta. Eräät haastateltavat kertoivat kuntouttavan työtoiminnan olevan heille tärkein palvelun ja tuen antaja. Lisäksi eräät haastateltavat kertoivat etsivän nuorisotyöntekijän olevan tärkeässä roolissa tarjoten palvelut yhdestä ja samasta paikasta. Haastateltava 4 kertoi, ettei ole tarvinnut kenenkään apua tai tukea haakeutuakseen työelämään, mutta kertoi joskus tarvinneensa apua työhakemusten täyttämässä. Haastateltava 4 koki myös itse olevansa aktiivinen työnhakija ja pärjäävänsä tänä päivänä ilman tukea ja apua, mutta oli kuitenkin vielä etsivän nuorisotyöntekijän asiakas.

Joo joo, jos tota noin opettaja pitää sille kädessä kiinni ja niinku ihan selittäis mitä pitää tehdä niin se olis kyllä tukee mutta niin. (H3)

En mä tiedä, mä oon aina hankkiutunut työelämään ite ilman kenenkään tukea tai apua. (H4)

9.4.1 Tulevaisuudensuunnitelmat

Haastateltavien tulevaisuudensuunnitelmat vaikuttivat hyvin normaaleilta ja suurimmalla osalla haastateltavista oli tulevaisuudessa tavoitteena saada koulutus tai työ. Haastateltavat ymmärsivät kuitenkin, että sen eteen täytyy tehdä töitä, kuten hankkia koulutus ja oikeasti käydä töissä. Haastateltava 5 oli jo töissä ja kertoi, ettei ole tulevaisuutta miettinyt. Kaikki haastateltavat toivat esiin sen, että haluavat päiviinsä sisältöä eivätkä halunneet jäädä kotiin makaamaan.

Tällä hetkellä se on kuule sellasta niinku töitä etsiessä et mullakin on vähän nuohin vuokratyöfirmoihin oon pistäny ja ottanut yhteyttä ja muihin eri kuntiin. (H1)

Kyllä mä haluaisin itteni tietysti, että sais jalan niinku työelämään ovenväliin, ettei menisi eläkepäivään niinku ilman mitään. (H2)

Ei mulla oikeen pahemmin oo, et koulutukset mä haluun käydä metallia- ja puupuolen ja erikoistuu siitä sitten johonkin. Seppäkouluunkin olis siisti mennä, vaikka siitä ei ammattia tuu, mut olis kiva mennä sinne ja joo koulutus. (H3)

Päästä työelämään kauppaan ihan töihin töihin, päästä pois työkokeilusta ja sama pätee niinku pitkälle ajalle tulevaisuuteen et saisi olla töissä kaupanalalla. (H4)

En hirveästi oo mitään unelmia miettinyt, että. (H5)

9.4.2 Miten tukisit itsesi kaltaista nuorta?

Eräät haastateltavat toivat kannustamisen tärkeyden esiin kysyttäessä, miten he tukisivat itsensä kaltaista nuorta. Haastateltava 3 toivoi, että järjestettäisiin enemmän sosiaalisia tapahtumia syrjäytymisvaarassa oleville. Eräs haastateltavista kertoi, että hän olisi valmis omien kokemustensa pohjalta ohjeistamaan nykyajan nuoria, etteivät he syrjäydy. Eräs haastateltava korosti itsensä kehittämisen tärkeyttä ja siitä, ettei ikinä saa luovuttaa.

Kaikella mahdollisella tavalla mitä niinku itse omasta kokemuksista ja kaikista että mullakin on kertynyt kaikenlaista tässä vuosien saatossa, että kyllä mä osaisin niinku aika hyvin niinku antaa nykypäivän nuorelle niinku vähän kans ohjastaa mitenkä ja kaikkea kun on tullut koettua. (H1)

Mitenköhän mä lähtisin tukemaan, että niin niin, ettei saa ikinä luovuttaa. Niinku pitää kumminki aina tähtäimen niinku vähän ylempänä et ei ikinä tyydy siihen nykytilanteeseen. Et aattelee, et aina on varaa parantaa, ettei motivaatio mee. Näin. (H2)

En valittais. Kyllä se kannustaminen on aikalailta tärkeitä. (H5)

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätös-luvussa tarkoituksenamme oli liittää yhteen keskeisimmät tutkimuksessa esiin nousseet näkökulmat käyttäen hyväksi empiriaa ja peilaten tutkimustuloksia teoreettiseen viitekehykseen. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, miten laaja-alaiset oppimisvaikeudet näyttäytyvät niitä omaavien työhaussa ja työelämässä. Opinnäytetyössämme selvitimme, minkälaisia palveluita ja tukia henkilöt, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia, olivat saaneet aikuisiällä ja muissa elämänsä eri vaiheissa kuten kouluaikana. Kaikki haastateltavat kokivat saaneensa hyvin apua ja tukea työhaussa sekä mahdollisessa työelämässä. Haastateltavat toivat esille etsivän nuorisotyöntekijän avun tärkeyden. Haastateltavilla oli matala kynnyks ottaa yhteyttä etsivään nuorisotyöntekijään, ja kaikki haastateltavat kertoivat, että etsivä nuorisotyöntekijä oli tarjonnut apuaan heille. Tästä voimme päätellä, että haastateltavat ovat kokeneet saaneensa riittävästi tukea ja palveluita sekä tarjottu apu on tavoittanut heidät. Mielestämme etsivän nuorisotyöntekijän aktiivinen työote on tuonut monta nuorta palveluiden ja tuen piiriin. Tilanne voisi myös olla toinen, sillä Korkeamäki (2010, 62) toteaa, että ne henkilöt, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia, kokevat, etteivät saa riittävästi tukea heidän ongelmiansa takia. Laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaavat nuoret eivät helposti hae avun piiriin, koska heitä ei ymmärretä ja he pelkäävät nöyryyttämisen tunnetta. Haastateltava kaksi koki, että tukea ja apua oli ollut todella paljon tarjolla, mutta rajoittavana toimijana oli ollut hän itse omalla asenteellaan. Mielestämme on hyvä, että asiakas itse myöntää kieltäytyneensä tarjotusta avusta ja palveluista oman motivaation puutteen vuoksi.

Opinnäytetyömme tuloksissa huomioimme, että kaikkia haastattelemiamme henkilöitä yhdisti monet asiat. Kiinnitimme huomiota myös tuloksissa haastateltavien vastauksien eroavaisuuksiin. Tuloksissa kävi ilmi, että kaikki haastattelemamme henkilöt olivat joutuneet koulukiusaamisen kohteeksi joko henkisesti tai fyysisesti. Eräälle haastateltavalle koulunkäynti on ollut omien sanojensa mukaan ”pakkopullaa” rajun koulukiusaamisen vuoksi. Nuoren koulussa kohtaamat ongelmat ovatkin Määtän (2015) mukaan yksi iso taustatekijä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle ajautumiselle.

Kaikki haastateltavat pitivät käytännönläheisistä oppiaineista. Käytännönläheiset oppiaineet tukevat Tukiliiton (2016) ajatusta siitä, että laaja-alaiset oppimisvaikeudet haittaavatkin kouluaikana henkilön suoriutumista lähes kaikissa kouluoppimiseen liittyvissä asioissa. Aikuisikään päästyään he kertoivat konkreettisten työtehtävien olevan heille mielekkäitä ja helppoja oppia. Haastateltavien mukaan mielekkäimpiä olivat ne työtehtävät, joissa sai tehdä käsillä mahdollisimman paljon ja oman käden jäljen näki heti. Tätä vahvisti haastateltavien haaveammatit, joita olivat puuseppä, metallityöläinen, kaupanalan työntekijä ja talonrakentaja.

Kaikkien haastateltavien oppimisvaikeuksia oli tuettu siirtämällä haastateltavat erityisopetukseen ja jokaiselta haastateltavalta löytyikin mukautettuja oppiaineita. Haastateltavat kokivat erityisopettajan tuen opetuksessa toimivaksi ratkaisuksi. Suurin osa haastateltavista oli saanut mukautettua opetusta jo ala-asteella, kun taas eräällä haastateltavalla oppimisvaikeudet oli todettu vasta yläasteella. Ammatillisissa opinnoissa kaikille haastateltaville oli tarjottu erityisopetusta. Seppälän, ym. [viitattu 16.6.2015], mukaan laaja-alaiset oppimisvaikeudet näkyvät koulussa vaikeuksina saavuttaa oppimistavoitteita. Vaikeudet on huomattu koulun ensimmäisistä vuosista lähtien suurimalla osalla haastateltavista. Peruskoulussa haastateltavien opiskelu oli ollut kokonaan tai hyvin laajasti mukautettua. Laaja-alaisia oppimisvaikeuksia ei välttämättä aina tunnistettu ja ainoaksi vaihtoehdoksi oli jäänyt opiskelu yleisen opetussuunnitelman mukaisesti. Yhden haastateltavan kohdalla vaikeuksiin on alettu kiinnittää huomiota vasta yläasteella. Laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa hankaluudet näkyvät valtaosalle suunnatuista opintovaatimuksista ja opetussuunnitelmista suoriutumisessa eri kouluasteilla (Närhi ym. 2010, 28–30). Haastateltavista kaikki olivat saaneet peruskoulun päättötodistuksen.

Eräät haastateltavista olivat suorittaneet jonkun ammattitutkinnon. Haastateltavat olivat valmistuneet lähihoitajaksi, erityiskiinteistöalan hoitajaksi sekä talonrakentajaksi. Näissä ammateissa näkyvät konkreettiset työtehtävät ja käytännönläheinen työ. Osa haastateltavista oli keskeyttänyt ammattikoulun. Myrskylän (2011, 24) mukaan tutkintojen suorittaminen mahdollistaa työelämää siirtymiseen ja suoriutumiseen vaadittavat tiedot ja taidot. Työelämää ohjaa lainsäädäntö ja ammatteihin vaaditaan usein tutkinto. Työnhakijan tulee osoittaa myös työpaikalla oma ammattipätevyytensä. Mielestämme osa haastateltavista oli hyvässä tilanteessa, sillä heillä oli

jo ammattitutkinto, joka mahdollistaa työelämään siirtymisen helpommin kuin peruskoulun päättötodistus. Pelkkä peruskoulun päättötodistus oli kahdella haastateltavalla. Myrskylän (2011, 24) mukaan peruskoulun todistuksella työllistyminen erilaisiin aputehtäviin on vähentynyt vuosi vuodelta. Peruskoulun käyneet eivät ole kuitenkaan mielestämme ole huonossa asemassa, sillä heille järjestetään koulutustakuuta, mikä mahdollistaa erilaisia ratkaisuja opiskelujen jatkamiselle tai työelämään pääsulle. Koulutustakuulla tarkoitetaan sitä, että jokainen peruskoulun suorittanut saa koulutuspaikan lukiosta, ammatillisesta oppilaitoksesta, oppisopimuskoulutuksesta, työpajasta, kuntoutuksesta tai jotenkin muuten. Pelkän peruskoulun varassa olevat alle 30-vuotiaat nuoret voivat suorittaa kuitenkin ammatillisen tutkinnon nuorten aikuisten osaamisohjelmassa. Koulutuksen pystyy suorittamaan joko oppilaitoksessa tai oppisopimuskoulutuksena. (Nuorisotakuu, [viitattu 26.3.2019].) Erityisen huonossa asemassa ovat myös ne nuoret, joilla myös peruskoulu on jäänyt kesken.

Kaikki haastateltavat olivat olleet kuntouttavassa työtoiminnassa ja kokivat palvelun toimivaksi ratkaisuksi heidän kohdallaan. Kuntouttavassa työtoiminnassa työtehtävät ovat konkreettisia ja käytännönläheisiä. Lisäksi työtehtävien oppimiseen ja suorittamiseen on varattu hyvin aikaa, sekä töitä oli mahdollista tehdä pienemmissä ryhmissä, jolloin keskittyminen oli helpompaa. Ennen kuntouttavaan työtoimintaan pääsyä on laadittava aktivointisuunnitelma. Aktivointisuunnitelman laatimiseen ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen sovelletaan lakia kuntouttavasta työtoiminnasta (L 2.3.2001/189). Asiakkaan palveluntarve määritellään yksilöllisesti. Aktivointisuunnitelmassa tarjottavat palvelut määräytyvät asiakkaan tarpeiden mukaan. Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään pitkään työttöminä olleille henkilöille. Sen tarkoitus on parantaa työllistymismahdollisuuksia ja elämänhallintaa. Kuntouttava työtoiminta on määritelty laissa (L 2.3.2001/189). Lain tarkoitus on edistää työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saavan työttömän henkilön mahdollisuuksia saada töitä, päästä koulutukseen tai työ- ja elinkeinohallinnon järjestämiin työllistymistä edistäviin palveluihin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018).

Närhen ym. (2010, 7) mukaan laaja-alaiset oppimisvaikeudet ovat heterogeeninen ryhmä. Laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa henkilöiden ongelmat oppimisessa johtuvat usein eri syistä. Myös haastateltavien oppimisessa esiintyneet ongelmat ja

haasteet olivat osiltaan erilaisia johtuen eri syistä. Koulussa haastateltavilla oli toisistaan poikkeavia heikkouksia kouluaineissa. Haastateltavien perhesiteet poikkesivat toisistaan. Kognitiiviset haasteet olivat hyvin erilaisia, niin määrältään kuin vaihtelevuudeltaankin.

Tulokset osoittavat, että haastateltavat käyttivät useita erilaisia palveluita. Näitä olivat psykiatrisen sairaanhoitajan tarjoama apu, kuntoutuskartoitus, kuntouttava työtoiminta, työkokeilu, työhönvalmennuspalvelut ja sosiaalityöntekijän palvelut. Etsivän nuorisotyöntekijän mukaan eräällä haastateltavalla oli ollut myös edunvalvoja. Haastatteluissa etsivä nuorisotyöntekijä mainittiin useasti olevan tärkeässä roolissa tarjoten palvelut yhdestä ja samasta paikasta. Lammi-Hiltusen (2010, 177–178) mukaan laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaavat tarvitsevatkin tukea monissa asioissa ja he käyttävätkin paljon erilaisia yhteiskunnallisia palveluita.

Tutkimustulokset kertoivat, että haastateltavat tarvitsivat erilaista apua ja ohjausta työtehtävissä ja niistä suoriutumisessa. Haastateltavat kokivat tarvitsevansa työssä apua ja ohjausta työtehtävän aloittamisessa sekä sen eri vaiheissa. Mielestämme haastateltavat olivat epävarmoja omasta suoriutumisestaan. Haastateltavien työtehtävät olivat todella yksinkertaisia ja helppoja sekä tukivat työelämän oppimista. Tutkimustulokset osoittivat, että avun pyytäminen oli helppoa työelämässä.

Kaikki haastattelemamme henkilöt olivat tällä hetkellä hyvin erilaisissa elämäntilanteissa. Vain haastateltava 5 kävi palkkatyössä ja hänellä oli vakituinen työpaikka. Yksi haastateltavista oli työtön. Kaksi haastateltavaa kävi kuntouttavassa työtoiminnassa ja yksi työkokeilussa. Haastateltavia henkilöitä ei voi verrata NEET-nuoriin, sillä haastateltavat olivat työn, koulutuksen tai valmennuksen piirissä yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta. Sandberg ym. (2018, 18), mukaan NEET-nuorten ongelmana oli yhteiskunnallisesti se, että he eivät halua työllistyä tai kouluttautua, eivätkä he välttämättä omin avuin pääse työmarkkinoille, vaan tarvitsevat oikeanlaista ohjausta sekä tukea työmarkkinoille hakeutumisessa. Haastateltavat kertoivat kuitenkin tulevaisuudensuunnitelmikseen saada koulutuksen ja päästä työelämään, joten tutkimuksessa laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaavia henkilöitä ei voi mielestämme verrata tässä asiassa NEET-nuoriin. NEET-nuoria voi mielestämme kuitenkin verrata laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin, sillä molemmat tarvitsevat vahvaa ja oikeanlaista tukea ja ohjausta päästäkseen työelämään.

Suurimmalla osalla haastateltavista ei ollut juurikaan kavereita tai kavereita oli heidän omien sanojensa mukaan vain kourallinen. Seppälän (2014, 96–97), mukaan nuoren kohdalla yksinäisyys sekä huonot ihmissuhteet aiheuttavat psykososiaalisen hyvinvoinnin heikentymistä, ja onkin tärkeä löytää oman ikäisiä kavereita sekä pitää huoli muista kaverisuhteista sekä perhesuhteista. Eräillä haastateltavilla omat perheenjäsenet olivat heidän parhaita ystäviään. Kynnys tutustua uusiin ihmisiin oli haastateltavilla todella suuri. Eräät haastateltavat mainitsivat olevansa hyvin ulospäinsuuntautuneita, mutta silti kaverisuhteita ei ollut syntynyt. Vastavuoroisten sosiaalisten tilanteiden hallinnassa tulevat ensimmäiset merkit esille laaja-alaisista oppimisvaikeuksista (Vernerin 2014). Sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutustaidot nähdään vaikuttavan nuoren selviytymiseen ja menestymiseen (Seppälä 2014, 96). Kehnot ihmissuhdetaidot eivät auta Seppälän (2014, 96–97) mukaan työelämässä pärjäämistä, sillä nykypäivänä tarvitaan hyviä vuorovaikutustaitoja, ryhmätyöskentelyä ja vaaditaan erilaisten ihmisten kanssa toimeen tulemistä.

Tutkimustulokset osoittivat, että laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin liittyy useita erilaisia kognitiivisen toimintakyvyn häiriöitä. Lisäksi laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin liittyy muita arjen haasteita, jotka lisäsivät kognitiivisen toimintakyvyn häiriöitä. Kuikan (2013, 41) mukaan hankkeiden tulokset kertovat, että kognitiiviset ongelmat voivat lisätä nuoren riskiä syrjäytyä. Nuori tarvitsee pitkäjänteistä tukea niin opinnoissa kuin työelämässäkin. Närhen ym. (2014) mukaan kouluissa kognitiiviset vaikeudet tunnistetaan hyvin, mutta työelämässä ja työvoimapalveluissa kognitiivisiin ongelmiin ei kiinnitetä tarpeeksi huomiota. Kognitiivisia ongelmia ei osata huomioida työvoimapalveluissa eikä työelämässä, vaan ne jäävät usein työllistymisen vaikeuksien ja mielenterveysongelmien taakse. Mielestämme nuoren tilannetta koulu-elämässä ja oppimisessa pitäisi tuoda aikuisiällä paremmin muiden toimijoiden tietoisuuteen. Eri toimijoiden, jotka työskentelevät nuoren kanssa, tulisi jakaa paremmin tietoa keskenään. Täten kaikilla toimijoilla, jotka työskentelevät nuoren kanssa löytyisi kokonaisvaltaisempi kuva nuoren aikaisemmasta tilanteesta ja oikeiden palveluiden sekä toimenpiteiden löytäminen olisi luultavasti helpompaa.

11 POHDINTA

Opinnäytetyössämme tutkittiin laaja-alaisia oppimisvaikeuksia osana työelämää sekä heidän kokemuksiinsa palveluiden ja tukien tärkeydestä lapsuudesta aikuisuuteen. Tutkimuskysymyksemme olivat, millaisia haasteita laaja-alaiset oppimisvaikeudet aiheuttavat aikuisiällä työelämässä sekä millainen tuen saanti ja palvelut helpottaisivat työelämään pääsyä sekä sinne hakeutumista henkilöillä, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia. Mielestämme onnistuimme tässä hyvin ja haastattelimme henkilöt antoivatkin paljon sisältöä opinnäytetyöhömme.

Opinnäytetyöseminaarit alkoivat syksyllä 2018 ja viimeinen seminaari oli huhtikuussa 2019. Seminaareissa opinnäytetyömme ei aiheuttanut kovinkaan paljoa keskustelua kuulijoiden joukossa, emmekä saaneet mitään uutta näkökulmaa opinnäytetyöhömme muilta opiskelijoilta, paitsi opponoijaltamme. Mielestämme tämä voi johtua siitä, että aihe on varmasti monelle tuntematon. Saimme kuitenkin opinnäytetyötämme ohjaavalta opettajalta rakentavaa palautetta niin seminaareissa kuin erikseen sovitulla ohjauskäynneillä.

Opinnäytetyömme aihe tuli erään paikkakunnan etsivältä nuorisotyöntekijältä ja haastattelimme hänen asiakkaitaan. Etsivä nuorisotyöntekijä oli innoissaan kuultuaan meidän valinneen hänen ehdottamansa aiheen opinnäytetyöhömme. Etsivän nuorisotyöntekijän kanssa teimme yhteistyötä ennen haastatteluja sekä haastattelujen aikana. Yhteistyö sujui molempien mielestä oikein mallikkaasti. Etsivä nuorisotyöntekijä hankki työhömme kuusi haastateltavaa, mutta yksi haastattelu peruuntui aikatauluongelmien vuoksi. Emme enää suorittanut tämän jälkeen yhtä haastattelua, sillä aikaisemmat haastattelut olimme jo litteroineet. Haastateltavat kuuluivat opinnäytetyömme kohderyhmään, tästä piti huolen etsivä nuorisotyöntekijä sopiesaan haastatteluja. Etsivälle nuorisotyöntekijälle annoimme luettavaksi valmiin työn.

Opinnäytetyömme on toteutettu parityönä. Emme ennen tätä tutkimusta olleet tehneet toistemme kanssa mitään ryhmätöitä, vaikka olemmekin olleet samalla luokalla. Aluksi perehdyimme saatavilla olevaan aineistoihin ja toistemme työskentelytapoihin. Opinnäytetyön alkupuolella jaoimme teoriaosuuden puoliksi ja annoimme toisillemme vinkkejä hyvistä lähteistä. Mielestämme olisimme voineet ottaa aiheesta aluksi vielä enemmän selvää, sillä usein jouduimme lisäämään teoriaosuuteen

sinne kuuluvia asioita. Teoriaosuuden yhdistämisen toteutimme yhdessä työskennellen ja keskustellen teoriaosuuden sisällöstä. Mietimme teoriaosuutta yhdistäessämme, mitä voisimme tuoda lisää, ovatko asiat oleellisia ja johdonmukaisessa järjestyksessä. Johdannon, johtopäätökset, tutkimustulokset ja pohdinnan teimme fyysisesti samassa tilassa työskennellen. Opinnäytetyötä oli hieman haastavaa aluksi tehdä, koska aiempaa tutkittua tietoa laaja-alaisista oppimisvaikeuksista aikuisiällä oli mielestämme vähän tarjolla.

Tutkimuksemme vahvuutena voidaankin pitää sitä, että aikaisempaa tutkimustietoa oli niukasti. Tutkimus voi antaa laaja-alaisien oppimisvaikeuksien kanssa taisteleville, niistä kiinnostuneille ja niiden parissa työskenteleville henkilöille uutta tietoa sekä erilaista uudenlaista näkemystä asiaa kohtaan. Tutkimuksen heikkoutena voimme pitää haastateltavien vähäisyyttä sekä sitä, että he olivat samalta paikkakunnalta. Tutkimuksemme ei ole yleistettävissä, koska haastateltavat kertoivat vain oman kokemuksensa asioista.

Laaja-alaisista oppimisvaikeuksista ei löydy omaa diagnostista tautiluokitusta. Uskomme tautiluokituksen puuttumisen olevan jonkinlainen este oikeiden kohdennettujen palveluiden löytämisessä. Teoriassa olemme kertoneet laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaavan henkilön käyttävän useita erilaisia palveluita. Haastateltavat olivat tutkimuksessa tyytyväisiä tukeen ja palveluun sekä kokivat ne riittäviksi. Pohdimmekin, että osittain syy voi olla myös siinä, että haastateltavat eivät tiedä paremmasta ja siksi kokevat tämän hetkisen palvelut riittäviksi. Laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaavat eivät herkästi osaa vaatia palveluita ja tukia vaan tyytyvät siihen, mitä heille on tarjolla.

Tutkimuksestamme vahvistui, että henkilöt, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia, ovat todellakin väliinputoajaryhmä. Eräs haastateltava toikin esille haastattelussa, että peruskoulussa normaalin opetussuunnitelman mukaiset tehtävät olivat liian vaikeita ja mukautetun opetussuunnitelman mukaiset tehtävät taas liian helppoja. Hän, kuten varmasti monet muutkin, olisivat jo peruskoulussa kaivanneet normaalin ja mukautetun opetussuunnitelmien väliltä olevaa opetussuunnitelmaa. Mielestämme oppilaalle vieläkin henkilökohtaisemmin räätälöity opetussuunnitelma olisi voinut

olla toimivampi. Oppilaan ollessa mukautetussa opetuksessa ja pienemmässä ryhmässä räätälöidynnän suunnitelman avulla olisi saatu oppilaalle oppimistason mukaisia haasteita, jotka eivät olisi olleet liian vaikeita eivätkä liian helppoja.

Laaja-alaisiin oppimisvaikeuksiin liittyy kognitiivisen toimintakyvyn häiriötä sekä muita ongelmia. Mielestämme olisi tärkeää löytää uusia työkaluja ongelmien tunnistamiseen. Laaja-alaisia oppimisvaikeuksia ei voida tunnistaa, jos nuoren kanssa ei keskustella perusteellisesti ja erilaiset nuoren kanssa työskentelevät tahot eivät tee perusteellista yhteistyötä ja välitä tietoa toisilleen. Yhden ongelman kitkeminen ei auta laaja-alaisissa oppimisvaikeuksissa kuin sammuttamalla vain yhden tulipalon. Tarkoituksena pitäisi olla kuitenkin nuoren kokonaisvaltaisen tilanteen huomioiminen. Täten voitaisiin nuorta kuulemalla ja yhteistyöllä voitaisiin saavuttaa suuria askeleita nuoren edistymisessä.

Tutkimusta voisi mielestämme jatkaa kehittämällä räätälöityjä palveluita henkilöille, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia. Palveluita voisi kehittää peruskoulusta alkaen aina aikuisiälle asti. Lisäksi mielestämme pitäisi kuunnella heidän omia mielipiteitään siitä, mitä he haluaisivat tehdä. Huomasimme, että Seinäjoelle on rakenteilla laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaaville henkilöille sopiva palvelu, työllistymisen palveluallianssi. Palveluallianssi nopeuttaa työnhakijoiden palveluprosessia. Palveluyhteistyössä on mukana monia eri tahoja.

Opinnäytetyön tekeminen oli mielenkiintoinen, mutta pitkä projekti. Voimmekin ajatella, että miten mielenkiintoista oli ottaa aihe, joka oli lähes tuntematon molemmille. Työn tekemisen jälkeen voimmekin ajatella, miten palkitseva projekti työn toteuttaminen on ollut. Opinnäytetyöstä tulee varmasti meille molemmille paljon eväitä matkaan valmistumisen jälkeen ja voimmekin tulevana sosionomeina (AMK) olla edistämässä laaja-alaisista oppimisvaikeuksista kärsivien matkaa. Loppujen lopuksi kaikkien vastoinkäymisten jälkeen olemme molemmat tyytyväisiä tekemäämme tutkimukseen ja opinnäytetyöhön.

LÄHTEET

- Aaltonen, Berg & Ikäheimo, 2015. [Verkkojulkaisu]. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 4.1.2019]. Saatavana: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf>
- Akila, R. 2011 Juva, K., Hublin, C., Kalska, H., Korkeila, J., Sainio, M., Tani, P. & Vataja, R. (toim.) Kliininen neuropsykiatria. Helsinki: Kustannus oy Duodecim
- Aksovaara, S & Maunonen-Eskelinen, I. Ei päiväystä. [Verkkojulkaisu]. Ajatus liikkuu - iloa oppimiseen!. [Viitattu 22.3.2019]. Saatavana: <https://oppimateriaalit.jamk.fi/ajatusliikkuu/artikkelit/oppimisen-iloa-tukeva-oppimisymparisto/>
- Aktivointisuunnitelma. 8.11.2018. [Verkkosivu]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL). [Viitattu 26.3.2019]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/aktivointisuunnitelma>
- Ala-Suutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. 4. uud. p. Tampere: Vastapaino
- Alen, R & Kultti-Lavikainen, N 13.3.2018. Laaja-alaiset oppimisvaikeudet. [Verkkokorttikeli]. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, Duodecim. [Viitattu 19.10.2018]. Saatavana: http://www.oppiportti.fi/libts.seamk.fi/op/lne00038/do?p_haku=oppimisvaikeudet. Vaatii käyttöoikeuden.
- Alve-Tamminen, E. 2008. Sisällä vai syrjässä työelämästä?: Erytiskoulussa oppivelvollisuutensa mukautetun opetussuunnitelman mukaan suorittaneiden nuorten sijoittuminen työelämään ja oman elämän hallinta. [Verkkojulkaisu]. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto. University of Tampere and department of teacher education 13. Väitösk. [Viitattu 29.12.2018]. Saatavana: <https://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/76482/lisuri00078.pdf?sequence=1&isAllo-wed=y>
- Blasi, V. 2017. Movement cognition and narration of the emotions treatment versus standard speech therapy in the treatment of children with borderline intellectual functioning: a randomized controlled trial. [Verkkolehtiartikkeli]. BMC psychiatry. 17:146, 2. [Viitattu 29.3.2019.] Saatavana: Ebsco host – tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- CMSA=Case Management Society of America 2017. What Is A Case Manager? [Verkkosivusto]. [Viitattu 31.3.2019]. Saatavana: <http://www.cmsa.org/who-we-are/what-is-a-case-manager/>
- Eriksson, S., Kelm, S., & Tettinen, A. 2017. Oikeisiin töihin oppimisvaikeuksista huolimatta- yksilökeskeinen työnhakuvalmennuksen kokeilu Etelä-Savossa.

- [Verkkajulkaisu]. Mikkeli: Xamk. [Viitattu 7.2.2019]. Saatavana: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140254/URNISBN9789523440647.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Erilaisten oppijoiden liitto. Ei päiväystä. Syitä. [Verkkosivusto]. Helsinki: Erilaisten oppijoiden liitto ry. [Viitattu 13.1.2019]. Saatavana: https://www.erilaistenoppijoidenliitto.fi%2F%3Fpage_id%3D144&usg=AOvVaw0l33-dmy0tfCJaPexlzxNK
- Etsivä nuorisotyö. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Seinäjoki: Seinäjoen kaupunki. [Viitattu 26.3.2019]. Saatavana: <http://www.seinajoki.fi/kulttuurijaliikunta/nuorisopalvelut/kohdennettunuorisotyö/etsivanuorisotyö.html>
- Haapasalo, S., Korkeamäki, J., Nukari, J., Reiterä-Paajanen, U., Saarelainen, A-L. 2009. Tukea ja palveluita nuorten ja aikuisten oppimisvaikeuksiin. Helsinki: Opi oppimaan -hanke, kuntoutussäätiö
- Huhtala, M & Lilja K. 15.5.2008. Ongelmalliset oppijat [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 29.3.2019]. Saatavana: https://www.oph.fi/download/46570_ongelmalliset_oppijat.pdf
- Huttunen, M. 30.11.2018. ADHD (aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö): ADHD:n oireet. [Verkkosivu]. Duodecim terveyskirjasto: Lääkärikirja Duodecim. [Viitattu 19.3.2019]. Saatavana: https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00353
- Huttunen, M. 30.11.2018. Masennus. [Verkkosivusto]. Lääkärikirja Duodecim: Duodecim Terveyskirjasto. [Viitattu 26.2.2019]. Saatavana: https://www.terveyskirjasto.fi/kotisivut/tk.koti?p_artikkeli=dlk00389
- Hämäläinen, R. 2008 Liias, S., Taarna, V. & Valkama, A. (toim.) Erilaisen oppijan käsikirja: lukineuvola hanke. 2. Helsinki: Erilaisten oppijoiden liitto ry.
- ICF-luokituksen rakenne. 2016. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Verkkosivu]. [Viitattu 22.10.2018]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/icf-luokitus/icf-luokituksen-rakenne>
- Ikäheimo, S. Ei päiväystä. Nuorten syrjäytyminen on muutakin kuin työttömyyttä. [Verkkajulkaisu]. Julkari. [Viitattu 4.1.2019]. Saatavana: <https://bit.ly/2G2HPqf>
- Jamk. Ei päiväystä. Ammatillisen erityisopetuksen perusteet II. [Verkkosivusto]. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. [Viitattu 14.1.2019]. Saatavana: <https://oppimateriaalit.jamk.fi/erkkaperusteetii/1-erityiset-tuen-tarpeet-ja-opiskelijan-ohjaus/oppimisvaikeudet/>
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2014.

- Karjalainen, J. 20.6.2017. Syrjäytymisestä sote-uudistuksen musta aukko? [Verkkojulkaisu]. Julkari. [Viitattu 4.1.2019]. Saatavana: <https://bit.ly/2GqkAWC>
- Korkeamäki, J & Nukari, I. 2014. Nuorten & aikuisten oppimisvaikeudet. [Verkkojulkaisu]. Kuntoutussäätiö: Helsinki. [Viitattu 2.1.2019]. Saatavana: <https://oppimisvaikeus.fi/assets/files/2017/05/Nuorten-ja-aikuisten-oppimisvaikeudet-opas.pdf>
- Korkeamäki, J. 2010. Aikuisten oppimisvaikeudet – Näkökulmia selviytymiseen. Helsinki: Kuntoutussäätiö
- Kuntouttava työtoiminta. 23.9.2014. [Verkkosivu]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 26.3.2019]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-sisalto>
- Käypä hoito. 12.12.2018. Käytöshäiriöt (lapset ja nuoret). [Verkkosivusto]. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim: Käypä hoito. [Viitattu 19.3.2019]. Saatavana: <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/toimitus>
- Lammi-Hiltunen, L. 2010. Laaja-alaiset oppimisvaikeudet työrajoitteena työklินิกka-asiakkailta. [Verkkojulkaisu] Tampere: Tampereen yliopisto. Tampere university. [Viitattu 8.3.2019]. Saatavana: <https://docplayer.fi/7751198-Laaja-alaiset-oppimisvaikeudet-tyorajoit-teenä-tyoklinikka-asiakkailta.html>
- Lukivaikeus on yleistä. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Helsinki. Celia, Lukihäiriö.fi [Viitattu 21.10.2018]. Saatavana: <https://www.lukihairio.fi/lukivaikeus/lukivaikeus-on-yleinen-ominaisuus/>
- Matkalla hyvään kuntoon. Ei päiväystä. [Verkkojulkaisu]. Jyväskylä: Kunnossa kaiken ikää -ohjelma. [Viitattu 13.3.2017]. Saatavana: http://www.kkiohjelma.fi/filebank/1385-matka_hyvaan_kuntoon_netti.pdf
- Mattila, S. 30.5.2018. Stressi. [Verkkosivusto]. Lääkärikirja Duodecim: Duodecim terveyskirjasto. [Viitattu 8.3.2019]. Saatavana: https://www.terveyskirjasto.fi/kotisivut/tk.koti?p_artikkeli=dlk00976
- Maunuksela, K. & Nykänen, E. 2017. Asiakkaan moniammatillinen ohjaus: sosi-aali- ja terveydenhuollossa. Helsinki: Edita.
- Mikkonen, K., Nikander, K. & Voutilainen, A. 16.2.2015. Oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja tukeminen. [Verkkolehtiartikkeli]. Helsinki: Suomen Lääkäriliitto ry. [Viitattu 14.3.2019] Saatavana: <http://www.potilaanlaakarilehti.fi/artikkelit/oppimisvaikeuksien-tunnistaminen-ja-tukeminen/>

- Miten lukivaikeus näkyy? Ei päiväystä. Helsinki: Erilaisten oppijoiden liitto ry. [Verkkosivusto]. [Viitattu 19.10.2018]. Saatavana: http://www.erilaistenoppijoidenliitto.fi/?page_id=122
- Mononen, R., Aunio, P., Väisänen, E., Korhonen, J. & Tapola, A. 2017. Matemaattiset oppimisvaikeudet. Jyväskylä: Ps-kustannus
- Myrskylä, P. 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Helsinki: työ- ja elinkeinoministeriö: Edita Publishing.
- Määttä, M. 13.10.2015. Miten heikossa asemassa olevia nuoria voidaan tukea palveluissa? [Verkkosivu]. Jyväskylä: Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. [Viitattu 6.3.2019]. Saatavana: <https://www.edus-kunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2015-AK-17889.pdf>
- Niilo Mäki Instituutti. Ei päiväystä. Tietoa oppimisesta ja oppimisvaikeuksista. [Verkkosivusto]. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti. [Viitattu 14.1.2019]. Saatavana: <https://www.nmi.fi/niilo-maki-instituutti/tietoa-oppimisesta-ja-oppimisvaikeuksista/>
- Nouwens, P., Lucas, R., Smulders, N., Embregts, P., & Nieuwenhuizen, C. 2017. Open Access Identifying classes of persons with mild intellectual disability or borderline intellectual functioning: a latent class analysis. [Verkkolehtiartikkeli]. BMC psychiatry. 17:257. [Viitattu 6.4.2019]. Saatavana: Ebsco host –tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Nukari, J. 2010. Aikuisten oppimisvaikeuksien psykologinen arviointi: Kuntoutussäätiön työselosteita 39/2010. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 21.10.2018]. Saatavana: https://oppimisvaikeus.fi/assets/files/2017/05/Aikuisten_oppimisvaikeuksien_psykologinen_arviointi.pdf
- Nuorisotakuu. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 26.3.2019]. Saatavana: <https://nuorisotakuu.fi/tietoa-sivustosta>
- Nuorisotakuu. Ei päiväystä. Nuorisotakuu auttaa eteenpäin. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 26.3.2019]. Saatavana: <https://nuorisotakuu.fi/tietoa-nuorisotakuusta>
- Närhi, V. Ei päiväystä. Laaja-alaiset oppimisvaikeudet aikuisuuden kynnyksellä: Niilo Mäki Instituutti. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 21.12.2018]. Saatavana: https://kuntoutussaatio.fi/files/397/vesa_narhi.pdf
- Närhi, V., Seppälä, H. & Kuikka, P. (toim.) 2010. Laaja-alaiset oppimisvaikeudet. Jyväskylä: Niilo Mäki -instituutti
- Närhi, V., Seppälä, H., Kuikka, P. 2010. Laaja-alaiset oppimisvaikeudet. Porvoo: Niilo Mäki instituutti

- Opetushallitus. 2014. [Verkkajulkaisu]. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Next Print Oy
- Oppimisvaikeus. 7.3.2018. [Verkkajulkaisu]. Mitä tarkoittaa monimuotoinen oppimiskyvyn häiriö? Helsinki: Kuntoutussäätiö. [Viitattu 19.3.2019]. Saatavana: <https://oppimisvaikeus.fi/tukea/kysy-oppimisvaikeuksista/mita-tarκοittaa-moni-muotoinen-oppimiskyvyn-hairio/>
- Puuronen, A. 2014. Etsivän katse – Etsivä nuorisotyö ammattina ja ammattialan kehittäminen – näkökulmia käytännön työstä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura
- Puusa, A. & Juuti, P. 2011. Mitä laadullinen tutkimus on? Teoksessa: A, Puusa. & P, Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat: perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. JTO, 74-83.
- Qvarnström, M. 2013. Lukivaikeus. [Verkkolehtiartikkeli]. Suomalainen lääkäri-seura Duodecim 129 (2), 176-81. [Viitattu 21.10.2018]. Saatavana: <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2013/2/duo10741>
- Saarinen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV: Menetelmäopetuksen tietovaranto. [Verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [Viitattu 5.3.2019]. Saatavana: https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html
- Salminen, J. 2016. Matematiikan oppimisvaikeudet: riskin tunnistaminen ja varhaisen tuen vaste. [Verkkolehtiartikkeli]. NMI bulletin (4). [Viitattu 21.1.2018]. Saatavana: <https://bulletin.nmi.fi/article/matematiikan-oppimisvaikeudet-riskin-tunnistaminen-ja-varhaisen-tuen-vaste/>
- Sandberg, E., Löfstedt, J., Rouvinen, J., Jokinen, S., Nordlund-Spiby., R, Valkeinen., H., Kärkkäinen, J., Pajunen, M., Lämsä, R. & Raivio, H. 2018. Toimintakyvyn arviointi 16—29-vuotiailla NEET-nuorilla. [Verkkosivu]. Helsinki: Kela. [Viitattu 6.3.2019]. Saatavana: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/250244/Kuntoutustakehittamassa3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Savolainen, E. 2001. Mitä fonologia on? [Verkkosivu]. Finn Lectura. [Viitattu 26.1.2019.] Saatavana: <https://fl.finnlectura.fi/verkkosuomi/Fonologia/sivu112.htm>
- Saxén, U. 23.1.2013. Palveluohjaus (case management). [Verkkoartikkeli]. Käypä hoito: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. [Viitattu 31.3.2019]. Saatavana: <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/suositus:jsessio-nid=DD6DB570519F8DBEFAADCAD083F01CC?id=nak03455>

- Seppälä, H. 2.4.2015. Väliinputoajaryhmä heikkolahjaiset. [Verkkosivu]. Vernerin. [Viitattu 7.2.2019]. Saatavana: <https://verneri.net/yleis/valiinputoajaryhma-heikkolahjaiset>
- Seppälä, H. 2015. Kouluikäinen lapsi ja F83-diagnoosi. [Verkkosivu]. Helsinki. Kehitysvammaliitto, Vernerin.net [Viitattu 19.10.2018]. Saatavana: <https://www.verneri.net/yleis/kouluikainen-lapsi-ja-f83-diagnoosi>
- Seppälä, Leskelä-Ranta, Nikkanen & Närhi, 15.7.2014. Vernerin.net [Verkkosivusto]. Laaja-alaiset oppimisvaikeudet. [Viitattu 2.1.2019]. Saatavana: <https://verneri.net/yleis/laaja-alaiset-oppimisvaikeudet>
- Service, E. 5.5.2017. Oppimisvaikeus.fi [Verkkoartikkeli]. Vieraan kielen oppimisen vaikeudet. [Viitattu 21.10.2018]. Saatavana: <https://oppimisvaikeus.fi/tietoa/teemat/tietoa-oppimisvaikeuksista/artikkeli-vieraan-kielen-oppimisen-vaikeudet/>
- Siegel, L. 2017. Dysleksia. [Verkkoviite]. [Viitattu 26.10.2018.]. Saatavana: <http://psychology.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190236557.001.0001/acrefore-9780190236557-e-116>
- Talouselämä, 11.1.2018. [Verkkoartikkeli]. Syrjäytyminen- Nyt syrjäytymiselle on laskettu – Sitra ja THL: ”370 000 euroa vähintään”. [Viitattu 4.1.2019]. Saatavana: <https://bit.ly/2QIMN2Q>
- THL=Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 20.7.2018. [Verkkosivu]. Nuorten syrjäytyminen. [Viitattu 4.1.2019]. Saatavana: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen
- Tukiliitto 4.3.2016. Kehitysvamma ja laaja-alaiset oppimisvaikeudet. [Verkkosivu]. Tampere: Kehitysvammaisten tukiliitto [Viitattu 19.10.2018]. Saatavana: <https://www.tukiliitto.fi/tukiliitto-ja-yhdistykset/kehittamistoiminta/moninaisia-perheitä/moninaisista-perheistä-lahi-ihmisille/kehitysvamma-ja-laaja-alaiset-oppimisvaikeudet/>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 14.11.2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. [Verkkojulkaisu] Helsinki 2013: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. [Viitattu 29.3.2019]. Saatavana: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Työhönhakuvalmennus. 19.10.2016. [Verkkosivu]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. [Viitattu 26.3.2019]. Saatavana: https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakujaalle/loyda_toita/tyonhakuvalmennus/index.html
- Työkokeilulla takaisin työmarkkinoille. 30.1.2017. [Verkkosivu]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. [Viitattu 26.3.2019]. Saatavana: https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/tukea_tyollistymiseen/tyokokeilu/index.html

Työkokeilun käytännöt ja säädökset. 20.6.2018. [Verkkosivu]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. [Viitattu 26.3.2019]. Saatavana: https://www.te-palvelut.fi/te/fi/erikoissivut/kaytannot_ja_saannokset/index.html

Työllistymissuunnitelma. 8.11.2018. [Verkkosivu]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 26.3.2019]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/asiakas>

Uravalmennus. 1.11.2016. [Verkkosivu]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. [Viitattu 26.3.2019]. Saatavana: https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/ammattinvalinta_koulutus/ammattia_koulutusta_valitsemassa/uravalmennus/index.html

Vernerä. 4.9.2017. Lääketieteellinen näkökulma: ICD-10-tautiluokituksen määrittelmä kehitysvammaisuudesta. [Verkkosivusto]. Kehitysvammaliitto: Vernerä

Voutilainen, A & Ilveskoski, I. 2000. Terveystuollon rooli oppimisvaikeuksien tutkimisessa ja hoidossa. [Verkkolehtiartikkeli]. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. [Viitattu 14.3.2019]. Saatavana: <https://www.duodecim-lehti.fi/lehti/2000/18/duo91767>

LIITTEET

Liite 1.

Liite 2.

Liite 3.

Liite 1. Tutkimuslupa

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

14.1.2018 § 2

Perusturvajohtaja

Asia: Tutkimuslupa

Erika Koivuniemi ja Antto Mettsiä hakevat tutkimuslupaa opinnäytetyötään varten. Opinnäytetyön aihe: miten laaja-alaiset oppimisvaikeudet näkyvät työnhaussa ja työelämässä nuorilla aikuisilla. Erika Koivuniemi ja Antto Mettsiä opiskelevat Seinäjoen ammattikorkeakoulussa sosionomiksi.

Opinnäytetyötään varten he haastattelevat myös asiakkaita.

Päätös: Myönnetään tutkimuslupa.

Perustelut: Haastattelu kohdistuu asiakkaisiin, asiakkaiden luvalla saa asiakkaiden nimet antaa haastattelijoille. Haastateltavat ovat Etsivän nuorisoyhteistyön tai asiakkaita.

Toimivallan peruste: Hallintosääntö 26 §

Päättaja:

perusturvaajohtaja
puh.
etunimi.sukunimi@ .fi

Tiedoksianto ja tiedoksiantotapa:**Tiedoksiantopäivä:****Asianosaiset** 14.1.2019, kirjitse**Muut****Tiedoksiantaja:** ML

Pöytäkirja on nähtävillä: 15.1.2019 klo 10-14 perusturvaosastolla sekä yleisessä tietoverkossa
15.1.2017 klo 14

Liite 2. Haastattelurunko

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Ikä?

Sukupuoli?

Koulutustausta?

KOULU

Mitkä olivat vahvuuksia koulussa? Mistä aineista pidit ja mistä et pitänyt? Miksi?

Millaiset tehtävät olivat kouluissa helppoja ja mitkä tehtävät koit haastavimmiksi?

Kuvaile omaa oppimistasi, miten opit parhaiten ja miten ne ovat vaikuttaneet koulunkäyntiin?

Millaiset asiat tuottivat hankaluuksia koulussa, millaiset kaverisuhteet sinulla oli koulussa?

Minkälainen päättötodistus sinulla on ollut koulussa?

Millaista tukea olet saanut koulussa muilta henkilöiltä?

Kuka on ottanut huolen puheeksi, jos ongelmia on esiintynyt ja miten niihin on puututtu?

TYÖELÄMÄ

Mitkä ovat vahvuutesi työelämässä tai sinne pyrkiessäsi?

Millaiset tehtävät koet haasteellisiksi työelämässä tai sinne hakiessasi?

Millaisiin ongelmiin olet törmännyt työelämässä tai sinne hakiessasi?

Jos töitä ei ole vielä löytynyt niin, mikä olisi mielestäsi sinulle sopiva työ?

Miten työelämässäsi mahdolliset vaikeudet näkyvät ja voisitko kuvailla miten ne näkyvät?

Onko sinun helppo tutustua uusiin ihmisiin?

Kenen puoleen kääntynyt, jos työtehtävä tuottaa vaikeuksia?

Oletko saanut riittävästi tukea työssä ollessasi tai työtä hakiessasi aikuisiällä?

Oletko saanut tukea ja apua työelämän aikana? Jos olet, niin millaista? Jos et ole, niin millaista tukea ja palvelua haluaisit?

Kuka apua on tarjonnut?

Millainen tuen saanti ja palvelut helpottaisivat työelämään pääsyä?

Onko sinulla työelämässä tai vapaa-ajalla muita haasteita?

Koetko, että saamastasi tuesta ja avusta on ollut sinulle hyötyä työelämässä?

Mitä meinaat tehdä nyt ja minkälaiset ovat tulevaisuuden suunnitelmasi?

Oletko joutunut itse hakemaan apua vai onko sitä tarjonnut joku taho, mikä?

Onko sinulla ollut muita haasteita, jotka ovat vaikuttaneet elämääsi aikuisiällä?

Miten tukisit itsesi kaltaista nuorta?

Liite 3. Tutkimuksen eettisyydestä selvennys asiakkaille

Teemme opinnäytetyötä Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Opinnäytetyömme käsittelee laaja-alaisia oppimisvaikeuksia osana työelämää ja aikuisikää. Opinnäytetyömme toteutamme laadullisena tutkimuksena ja aineistonkeruumenetelmänä toimii teemahaastattelut eli yksilöhaastattelut.

Haastattelemme etsivän nuorisotyöntekijän asiakkaita. Haastattelemme yhteensä viittä etsivän nuorisotyöntekijän asiakasta.

Haastattelut toteutamme täysin luottamuksellisesti ja anonyymisti. Haastattelut nauhoitamme ja teemme myös muistiinpanoja haastattelutilanteessa. Materiaalit ovat vain meidän hallussamme, eikä niissä tule ilmi haastateltavien nimiä tai kotikuntaa. Haastattelut suoritamme opinnäytetyön tutkimuskysymysten pohjalta ja suoritamme vertailua haastattelujen pohjalta. Opinnäytetyössä ei tule ilmi haastateltavien kotipaikkaa ja käytämme yleisesti etsivän nuorisotyöntekijän asiakasta ilmaisuna. Haastattelut eivät tule kokonaisuudessa opinnäytetyöhön, vaan käytämme niistä lainauksia työssämme.

Antto Mettälä

Erika Koivuniemi

